701230

RMK-I 1230

J01230

Steph. Kláry Compastura
A. 26.

Szentpétery Sámuel
ref. tanár

D. 826.
Kelk T. 1230

AMK. I. 1230.
R73

A' JEHOVA NEVEBEN.

A' PESTISRŐL VALO Rövid BESZELGETES,

Mellyben

Le-rajzoltatik Nyolcz Prédikációknak alkalmatosságával a' Pestisnec, avagy dög-halált szerzö nyavalyának egész természete, minden ehez tartozandó környül-álló dolgokkal egyetemben, a' mennyire az Istennek szent Könyve és a' Természet vissgálók azt minékünk elönkben adgyák.

Mellyet a' melléje foglalt böjtre tartozó Könyörgéssel egygyütt, az Isten igaz itéletinek meg-mutogatására, a' bünösöknek felserkentésére, és a' sok gyászos-ereked lelkeknek vigasztalására tött

FELVINCZI SANDOR,
A' Debreczeni K. G. *egyik együgyü* L. P.

akkor

MIkor a' IehoVa angyala s' kezIIe-Is DebreCzen Várossában az If Iakat és a' Véneket-Is pVsztitá.

Item anno M. DC. LXXIX.

DEBRECZENBEN,

Nyomtattatott ROSNYAI JANOS által.

Ezech. 9. v. 5, 6.

Mennyetek által a' Városson ö utánna, és vágjátok, ne kedvezzen a' ti szemetek, és ne könyörüllyön. Véneket, Iffiakat, és szüzeket, kicsinyeket és aszszonyi-állatokat öllyetek-meg mind-egy lábig: de azokra a' férfiakra a' kiken Tau betü lészen, ne menyetek: és az én templomomtúl kezdgyétek-el.

Ezech. 38. v. 22.

Törvénykezem ö vele dög-halállal.

Busbequius de Mahumetanis *Epist.* 4.

A' pestis Istennek nyila, melly az ö czéllyától soha el nem tévelyedik, és a' melly elött senki el nem futhat.

AJANLO LEVEL.

NEMZETES

DOBOZI BENEDEK

URAMNAK,

Debreczen Városának moſtani hűſęges egygyik eskűtt Birájának.

NEMZETES

BARANYI MIHAY URAMNAK,

Ugyan ezen nevezetes Debreczen Városában lévő T. Nemes Tanácsnak egygyik érdemes tagjának; kedves Komám Uramnak.

NEMZETES

VIG-KEDVű PAL URAMNAK,

Az Iſten Anyaſzentegyházának Igaz tagjának: A mennyei Urnak mind beſédinek s' mind Szolgálnak nagyra becsűllőinek.

NEMZETES

SZANISZLAI JANOS URAMNAK

B. Debreczen Városának nagy becsűletre mélto Iró Deákjának.

Nékem bebsűletes Uraimnak, a' Jéſus Chriſtusban ſzerelmeſimnek: és ezen munkácskámban Kegyes Patronuſimnak, kegyelmet és békeſséget kévánok a' békeſségnek Fejedelmétűl.

Ecsületes Uraim! nem tudtam vólna meg-gondolni, hogy ez hertelen való alkalmatossággal irt eggyigyű munkácskám lás-son Kegyelmetec Istenes *oblatio*ja által leg elsőben-is nap fényt; mivel hét esztendeje el-múlt, a' mioltától fogva e' világ kezde-titül fogván való minden Eretnekekről és szakadást szerzőkről Deác nyelven az A-postolecenec rendi szerint irt Könyvemet (*Hæ-resiologia*mat) ki-akarom bocsátani, de hol egy s' hol más akadály ottan ottan meg-gá-tolt. Ugyan azon időknec forgási alatt for-dítottam szűletett nyelvünkre bóldog em-lekezetü CALVINUS JANOSNAK a' más fél száz Sóltárokra való igen szép munkáját-is, melynec ki-nyomtattatásá-rúl igaz dolog meg eddig nē gondolkodtā: mert a' munka nem kicsiny és feles kölcsé-get kévánna, melly fordításban ennékem szélom többire vólt a' Magyar szónac fo-gyására való magam szoktatása, ha ki vala-na jövendőben annac valami hasznát vészi, az énnékem nyeresség felett való nyeresé-gem lészen. Járt e' néhány napokon ott-is szélmem, hogy leg elsőbenn-is az el-múlt esz-

eſztendőmben el-végezett JONAS és NAHUM prophetiáirúl való prédikácioimat bocsáſſam-ki: mindazonáltal, látom hogy *az embernél vagyon az elméneč gondolattya, de az Urtol vagyon a' nyelvnec beſzéde*, Péld 16. 1. és dolgainac ki-menetele. En ugyan elsőben mikor ezen *textuſomat* kezemben vettem, csak ſzintén két vagy háron pérdicatióra czéloztam; de (a' többi kőzött) ama' boldog emlekezetű, *Alting Henriknek* lévén errúl a' *materia*rul ſzóló munkácskája kezemnél, (ki-is a' túdós *Zanchiuſnak* és *Bézának* nyomdokát eo irásában követte) nem akartam ezt a' *materiát* csonkán hagyni. Meljet nem úgy vittem végben, mint ha azon könyvet magyarra forditottam vólna, vagy annak rendet mindenekben követtem vólna, avagy továbbá a' mit *tractal* mind elő vettem vóna: mert a' prédikálásnac formá a külömbőz az *Academiai profeſſio*tul. En mind abból s' mind máſokból a' mit láttam a' tanitásra haſznosbnac, és ſok bokros jajokkal tellyes moſtani ſzomoru dőgős időben, a nagy Iſpotályhoz haſonló Debreczen városſánac minden féle rendeinec vigaſztalá-

sára hathatósbnak, azt tettem itt le rövideden.

Hogy minden *citalt locust* szórul szóra le nem irtam, azt cselekedtem mind azért, mert a' nehezebbeknec értelmét magyarázat-képpen elő-hozom: s' mind pedig azért, mert akkor nem tudtam semmit a kegyelmetec eggyigyü munkámhoz való istenes indulattya felől: mellyet annak-utánna jelentett Becsületes Attyafia által; hogy akar melly bővön bocsássam-is ki è *tractacskámat*, kész kegyelmetec buzgó indulattyából kegyes *Patrociniuma* alá fogadni, és ki-nyomtattatni.

Minek okáért én-is nem akarván keg'elmetec buzgóságából származott jó akarattyát el-temetni, Kegyelmetec Becsületes emlékezeti alatt akarom ez iráſomat ki bocsátani. Kivánom hogy a minden orvosoknac orvoſſa Kegyelmeteket minden szerelmesivel egygyütt è dögleletes időben a verekedő Angyaltúl oltalmazza: Kegyelmetek lelkét a maga markában s' az életnek csomójában szoritsa: szerelmes házapépét életben és egésségben virágoztaſſa: a mnek eggyetlen eggye vagyon, (a mint kegyel

gyelmednec Becsületes *Szaniszlai János* Uram à kis *Ersök*, kit az Isten Anyaszentegyháza egy néhányszori buzgò könyörgése által csak nem régen az halálnac révéből ránta viszsza) azt szemeinec s' szivének gyönyörüségére meg-tartsa, sőt többekkel-is mint zöldellő olajágakkal asztala környékit ékesitse. *Es* ha kit kegyelmetek közzül è pestises időben à mennyei *Decretum* szerint teczik à Jehovának ki-szolitani, ezt az ő Szent Lelke által el-áészitvén, lelkèt à Jesus Christus drága piros vérével meg-mosogassa: és az Abrahámnac kebelében által viven, az ő szent szinénec látásával örökkön örökké boldogicsa. A.

Irám Debreczenben, Szent Iván hav. 14-dik Napján 1679-ben.

Kegyelmeteknek minden szent és tüle ki-telhető dolgokban szolgálni örömest igyekező akarója.

FEVINCZI SANDOR

A' JEHOVANAK NEVEBEN.

A' peſtiſrûl, vagy dög-halálrûl való rövid elmélkedés.

ELSŐ

PREDIKACIO.

A'Nagy Templumban 1679.7.napján Szent György havának.

Amos. IV. V. 10.

Dög-halált bocsátottam reátok mint régen az Ægyptomnac földére, fegyverrel le-vágattam a' ti ifjaitokat, a' ti lovaitoknac fogságra való vitettetéſſivel, és azt miveltem hogy a' ti táborotoknak doha a' ti orrotokban fel-hatna, de még-is nem tértetek-meg én hozzám, azt mondgya a' Jehova.

SUMMA.

Agyon itt panaſzſza Iſtennek az Izraël ellen, hogy a' ſokféle büntetéſek alatt, nevezetſerint penig à dög-halálnak idején, meg nem tért az Urhoz.

Két réſzei vadnac ennek a' ſzent Leczkének.

(1) Iſtennek az Izraëlen által ment kûlömbkülömb féle csapáſi, nevezeteſſen a' rend-kivûl való

való dög-halál, mellyet Isten az Ægyptombéliekre vetett vala, Kijöv. 9. v. 3. és 12. 29. (11) Az Izraëlnec vakmerősége: *De még-is nem tértetek-meg.* En e' leczkének alkalmatosságával csak a' dög-halálról tanitok, egyéb féle büntetéseket félre tévén: melyben elsöben-is annac nevezetit, és természetit magyarázom-meg, s' annak utánna az harmadik tanúságot, (mert az elsőt és másodikat ezen első tanitásomban és a'másodikban okokkal nem támogatom, az harmadik le-tétetik az ide alább valo harmadik prédikátioban) Szent Irásbéli helyekkelés okokkal meg-erősgetvén, némelly kiváltképpen való kérdéseket fejtegetekmeg, mellyek ezen *materia*ról szoktak fenn-forgani a' Tudósok között: az után hasznait mútogatom-meg a' tanuságnak. Lássuc nevezetit elsöben-is.

I. KERDES. *Honnan veszen nevezetett ez Istennek rend-kivül való csapása a' pestis.* FELEL. A' Magyarok a' dögleletességtől nevezic *Dög-halálnac*; a' méregtől *Mirigynek*: és az ö rend-kivül való vóltától, *Nagy halálnak.* Kihez járul a' Syrus régibb forditónak értelmeis, Matth. 24. v. 7. *Motene, Mortes*, Halálok. A' Deákok hijk *Pestisnek, pestilentiának*, vagy azért, hogy ettül a' Görög szótol jött. *Pesein*, melly annyit tészen, mint *el-esni*; mert az embereket el-ejti, Psal. 91. v. 7. vagy azért, hogy illyen Deák szótúl (*adverbiumtul*) jö. *Pessum*; melly szó valamelly helynek leg alsó részére va-

ló vetéſt téſzen: és igy azt jedzi, hogy az ember a' peſtis által földre le-vettetik és porrá tétetic, Pſal. 90. v. 3. avagy utollyára azért, mint ha vólna *Pereſtis*, meg-ettec (*à peredo, peres, pereſt, quia pereſt, ſeu peredit multos*) mivel ſokakat mint egy el ésen, meg-éſzen, és el-fogyat. A' ſent betűben Sidóul igen fontoſſan jedzö igével *Deber*-nek mondatik, (melly annyit téſzen, mint *ſzollott*, vagy *mondotta*) mind azért hogy a' Jehovának beſzédétül függ, 2 Sam. 24. v. 15. s' mind pedig hogy meg-tartya az Iſtentül eleiben adattatott rendet, és ſenkinec nem kedvez, Sidók. 9. v. 27. Némellyeknek értelmec ſerint, *Deber*-nek azért mondatik (*per antipharſin à Dábár, Locutus eſt*) mert a' meg-hólt dög teſt ſemmit nem ſzóll, beſzél: ezért-is azoknak tetéſek ſzerint, téſzen ſzó nélkül, beſzéd nélkül, való állapotott. Az ötödic *conjugatio*-ban (*in Hipil. eſt: Hidbir.* Pſalm. 47. v. 4. és 18. v. 48.) téſzen, *rendben állitáſt*, el-*rendeléſt*, és *meg-holdoltatáſt*; mert birodalma, ſava, és parancsolattya alá hajt tőménytelen ſokaſágot, kiknek helyeket puſztává (*Midbár*) beſzelgetéſnélkül való tágaſságokká télzi. Az harmadik *conjugatio*-ban (*Piel*) el-*veſztéſt* és *meg-öléſt* jegyez. A' Chaldeai nyelven (*per excellentiam*) ſoros értelemben neveztetik *Mótá*-nak, halálnak. Görög nyelven mondatic *Lojmoſ*-nak, Matth. 24. v. 7. a' *Lymé*-tül, az az, a' közönſeges veſzedelemtől;

melly-

mellyhez közelit a' *Limós*, éhség: mert a' pestis gyakran követi az éhséget, és az éhség-is a' pestist.

II. KERDES. Hány-képpen vétetik ez a' szó *Pestis*? FEL. Két-képpen: (1) Tulajdon-képpen, a' dögleletes betegségért, Deut. 28. v. 21. Psal. 91. v. 3. 8. Ezech. 14. 19. 21. (11) Tulajdonitas-képpen mind azokért a' dolgokért, a' mellyek artalmasok és halált szerzők, Habac. 3. v. 5. *Elotte ment a' pestis*, Hos. 13. 14. *Hol a' te pestised halál*? Csel. 24. v. 5. Pál Apostolt *Pestisnek*, az az istentelennek mondgyák a' Sidók. Igy Catilina mondatik az ő hazájának pestisségnek, és másoknak-is. Cic. l. 5. Epist.

III. KERD. Mitsoda nevezetekkel illettetik ez a' pestis a' Szent Irásban? FEL. A' 91-dik Sóltárnak 3-dik és 5. 6-dik versseiben neveztetik. (1) *Madarásnak tőrinek*; melly madarász a' Sátán: mert minden hitetlenek madarászoknak mondatnak, Jerem. 5. 27. Péld. 1. v. 17. Luc. 21. 35. (2) *Veszedelmes dögnek*, azért, mert igen erős ok tévő az emberen. (3) *Éjjeli rettegésnek*, mert rettenetes rettegést szerez az emberben, nem csak a' setétség és álmatlanság miatt, hanem még a' méregnek ereje miatt-is, melly étzakának idején hamarébb és keményebben meg-erősíti magát. (4) *Nappali repülő nyilnak*: mert a' miképpen a' keményen meg-vont Kéz-ivből sebessebben megyen a' nyil, ugy ez a' dögleletesség, nem csak a' dögleletes

életes testnek meg-illetésivel, hanem még csak ez illyen dögleletes testnek lehelletsivel-is a' levegő eget hamar bé-tőlti s' meg-vestegeti. Ezért az Ó Testamentumban be-kellett fájokát fednie azoknac a' kik bél-poklosok vóltanak, hogy másokat léhelléskkel meg ne vésztegessenek, Lev. 13. v. 45. Ennek a' méregnek pedig ereje nagyobb délben, mert akkor, a' napnak melegsége által az ember testén lévő apró lyukacskak (*porus*-ok) meg-nyilatkoznak, és a' mérget bővebben be-vesik. (5) *Deli fekélynek*: mert olly vészedelmes hogy kevessen azok-is nehezen lábollyák-meg, mint az Ezechiás felől való példa meg-mutattya, Esa. 28. Eddig vagyon a' Pestisnek nevezeti; már annak valósságát lássuk e' kovetkezendö tanusságnak alkalmatosságával; le-irását pedig emlélljük osztán a' következendő tanúsásunknak rendében.

TANUSAG.

Vagyon az Istennek ollyan rend-kivül való csapása, más csapási felett, mellyet dög-halálnak avagy pestisnek hivunk a' Szent Irással.

Ezt a' tanúságot két rendbéli bizonyságok állattyák-meg. Elsöben az Istennek igaz igéje, Levit. 26. 25. *Dög-halált bocsátok közitek-béh*, Deutr. 28. *v.* 21. *Azt cselekeszi a' Jehova hogy dög-halal ragadgyon hozzád.* Ezt pedig némely vétkes nemzetségeknec nyakokban-is veti az Isten;

Isten; ugy-mint az Assyriabélieknek, Esa. 10. v. 16. 17. 18. Israëlitáknak, Amos. 4. v. 10. és 6. v. 9. 10. Azoknak a' népeknek kik a' Babyloniabélieknek szolgálni nem akarnak vala, Jerem. 27. 8. 13. Sidonbélieknek, Ezech. 28. v. 23. A' Sidóknak, Jerem. 14. 12. és 15. v. 2. Jerusalembélieknek, Jerem. 21. v. 6. Ezech. 5. v. 2. 12. 17. Matth. 24. v. 7. Az Evangeliomnak meg-utálóinak, Jelen. 6. 8. Másodszor bizonyittyák ezen tanuságot a' so példák, mellyekbül minékünk három rendbélieck itt legyenek elegek. Első rend légyen a' Szent Irásbúl, mellyec közzül nem utolsó az Ægyptumi Pestis, Kijö v. 9. 3. melyrül szóll Amos. 4. v. 10. Ez után következzék az Israëlben való pestis, Dávid idejében, 2. Sam. 24. és 1 Chron. 21. Annak-utánna az Assyriai, Senacherib idejében, Esa. 10. v. 16. 17. 18. vesd öszve, 2. Kir. 19. és Esa. 37. Második rendbéli példák, legyenek az Ecclesiai Historiákban le-tétetett pestisek: mellyek hármak, mint a' Szent Irásbéliek: ugy-mint, a' *Jerusalemben* való pestis, melly annak utólso veszedelmekor vólt. Joseph. Hist. 6. Könyv. a' Sidók hadakozásárúl 14-dik rész. Az *Alexandriai*, Valerianus és Gallienus Imperatorok alatt, mikoron Dionysius igazgatná az Ecclesiát. Eusebius 7-dik Könyv. 17-dik rész. Es az *Antiochiai* Pestis, melly sokaig-is tarta, és nagy mészsze ki-terjede, Justinianus uralkodásának idején kivált-képpen. Evagrius

vagrius. 3. Könyv. 28. rész. Harmadik rendben lévő hármas példát elönkben adgyák az külső hiſtóriákat iró emberek: minémü vólt az *Atticuſoknak* (Görög Országi Tartomány vólt Attica) peſtiſe, melly a' Peloponneſiacuſokkal (Peloponneſus Görög Országnak más Tartománya vólt) való hadakozáſoknak málodik eſztendejében vólt, és mind a' Tartományt s'mind Athénáſt, annak a' Tartományának fő váraſſát el-puſztitotta: a' mint Thucydies tanubizonyságot tészen felőle. 2. Könyv. à maga ſzemeivel látott dolgokrul irt Könyvben. Ide tartozik a' *Seleucianak* Peſtiſſe, Antoninus Philoſophus idejében, Chriſtus Urunknak 168. Eſt. Annac-felette (hogy az Erdélyi és Magyar Országi ſokſori peſtiſt el-hádgyam) a' *Német Országi* Peſtis, negyedik Károly Csaſár idejében. Chriſtus Urunknak 1347. Eſztendejében, melly az egéſz világot el-fogá, és csak az egy Lubeca városában Kilenczven ezer emberek halának-meg: ez a' peſtis tartott hat eſztendőkig, a' miképpen a' Belgák Chronicája elönkben adgya. Immár következik le-irása a' Peſtiſnek a' következendő tanitásban: mert itt, ſem okokat, ſem haſznokat elö nem hozok.

A' JE-

A' JEHOVA NEVEBEN.

MASODIK PREDIKACIO.

A' Kis Templumban 1679. 16. Apr.

Amos. IV. V. 10.

Dög halált bocsátottam reátok, &c.

Kőzönséges Kérdés, mellyből több apró Kérdésec származnac: *Miképpen irattatik-le a' Szent Irás ßavai ßerént a' Pestis?* Avagy, *Micsoda a' Pestis?* FELEL. *Istentől olly emberekre bocsáttatott csapás, mellyel Isten azokna vétkeket ugy ßokta meg-büntetni, hogy az ö ßolgái, ugy-mint: az Angyalok emberek és a' terméßet ßerént való dolgoknak eßközei által,* (Per organa rerum naturalium) *az ö teßteket és teßtekben lévö nedveßégeket, a' mérges és dögletes büdößég gel meg-terheltetett levegö ég gel, mint egy ßebes tüzzel keményen fel-gyulaßtya, és annyira meg-emészti, hogy hertelenßég gel ßokan meg-hallyanak:* ezt pedig cselekeßi *az ö maga igaßágának és jóßágának dicséretire, az híveknek meg-téritéßekre és idvößégekre, az hitetleneknek pedig veßedelmekre.*

Innen illyen Kérdések támadnak.

I. KERDES. *Miért nem nevezed a' peßtißt e' le-irásban a' nedveßégeknek rendeletlen ößve elegyedéßinek,* (humorum dyscraßiam & intemperiem)

periem) *mint az orvos Doctorok ſokták nevezni, hanem Iſten csapásának?* FEL. (1) Mert a' Szent Irás csapásnak nevezi, Moſes. 5. Könyv. 28. réſz. v. 59. *Meg-öregbiti az Ur a' te csapásodat*, és v. 61. *Minden csapáſt, &c.* Kijövet. 9. 14. *Bocsátom az én csapáſimat a' te ſivedre.* (2) Mert az Iſten a' mint az életnek, ugy az halálnak-is Ura, 1. Sam. 2. v. 6. (3) Mert az Iſten meg-bünteti azokat a' bünöket-is, mellyeket az emberek büntetetlen hadnak, Kij. v. 5. v. 3. Levit. 20. v. 4. 5. (4) Mert az Iſten a' kiket akar peſtiſſel meg-öl, a' kiket akar, attul meg-óltalmaz, Kijöv. 12. Solt. 91. (5) Mert az ö fel-lobbant haragja mint egy meg-óltha-tatlan a' peſtisben a' ſok bünöc miatt, Habac. 3. v. 5. Ezech. 13. v. 19. 20. (6) Mert az emberekre nézve, titkos, el-rejtétett, és csudálatos dolgok forganak a' peſtisben, ugy hogy meg-kell vallanunk mint a' Pharahó bölcsei a' tettek felöl, hogy *Iſtennek ujja ez.* Jollehet ide alább a' Peſtiſnek természetiről, és eredetiről ſzollani fogunk, de mind-azon-által azt minden *punctum*-iban, ugy a' mint vagyon, ki nem fejezhettyüc: mert nagy titkos és rend-kivül való csapáſa Iſtennek.

II. KERDES. *Kitsoda ennek a' peſtiſnek fö ſzerzöoka?* Maga a' Jehova, a' ki ez egesz földnek birája, Teremt. 18. v. 25. Ez meg-próbáltatic. (1) Azokból a' cselekedetekből, mellyeket Iſten a' maga munkáit a' peſtis körül muto-

mutogattya, ugymint; *Elsöben* fenyegeti az embereket a' peſtiſſel, Levit. 26. 25. Deut. 28. v. 21. 22. Jerem. 21. v. 5. 6. *Másodßor*, hogy reájok-is hozza, 2 Sam. 24. v. 15. 2 Kir. 19. 35. Amos, 4. 10. *Harmadßor*, hogy el-is viſi róllok mikor akarja, és meg-titalmazza, avagy csak meg-enyhiti, 2. Sam. 24. v. 15. Pſal. 91. v. 1——6. Kijöv. 15. v. 26. *Nem bocsátom tereád az Ægyptombéliek betegſégit.* (II) Azokból a' nevezetekbül, mellyekkel a' peſtis illettetik ßerzö okára nézve; innen mondatic *Jehova kezének*, Kijöv. 9. v. 3. 4. 2. Sam. 24. v. 13. 14. *Jehova fegyverinek*, 1 Chron. 21. 12. *Iſten nyilának*, Pſal. 38. v. 3. & ſeqq. *Iſten itiletinek*, Ezech. 14. v. 21. (III) Azoktúl a' kik a' peſtiſnec alája vettetnec, azokat pedig maga veti Iſten ßabad akarattya ßerint alája, Ezech. 9. v. 4. Jelen. 6. v. 8. Jerem. 14. 12. és 15. v. 2. (IV) Az embereknec (akar legyenek jók s' akar gonoßoc) magoc nyelve vallástúl. A' hiveknec vallás-tételec ezek, Mósesé, Száml. 14. v. 12. 13. 14. Dávidé, Pſal. 38. v. 2. 4. *A' te nyilaid belém akadtanak*, 2 Sam. 24. v. 14. Salamoné, 2. Chron. 6. v. 28. 29. 30. Ezechiáſé, Eſa. 38. v. 3. 4. 5. A' hitetlenec és pogányoc között-is tettec errül némellyec vallást, ugy-mint Hippocrates, ki az Atticuſokon lévö Peſtiſnec idején Apollónac áldozván, meg-vallá hogy a' meg-haragutt Iſtentül vagyö az a' Peſtis, és nem-is fordittathatik-el az csak

az orvoſſágokkal. Az Athenasbéliec, a' mint irja Diodorus Siculus. Libr. 12. A' Pogányſágban való régi Rómaiac, (Livius Lib. 4.) Apollónac áldozván, és templumot épitvén ezent vallották. A' Mahumed vallásán valók a' peſtiſt *Iſten nyilának* nevezik a' mint Busbequius. Epiſt. 4. fel-jedzette.

III. KERDES. *Kiknek ſzolgálattyok által támaſztotta Iſten a' peſtiſt a' nemzetſégek között?* FELEL. Az Angyaloknac és az embereknec ſzolgálattyoc által ſokſzor. A' jó Angyalokrúl nem kell kételkedni, hogy Iſtennec ebben ne ſzolgálnának, a' mint, 2 Sam. 24. és 1. Chron. 21. meg-tetſic, hogy jó Angyal vólt a' ki a' peſtiſt ſzerzette; mert a' Dávidot arra-is meg-tanitotta, miképpen engeſztellye az Urnak meg-haragutt orczáját, Ezech. 9. v. 2. 3. 4. hat Angyalok bocsáttatnak-ki, hogy meg-őllyék Jeruſalemben azokat, a' kik meg nem jegyeztettenek. Igy, Jelen. 16. v. 2. és 2. Kir. 19. v. 35. Jó Angyalnak magyaráztatik. A' gonoſz Angyalokrúl, az az, az őrdőgőkrűl ſintén ollyan világos hellyűnk nincsen, mind-azon-által Sz. irásbéli jó következésből azoknak ſzolgálattyok-is, meg-világoſittatik. Mert (1) A' Peſtis neveztetik, *Madarásznak törinek*, Pſal. 91. v. 3. Az az, az őrdőgnek törinek, mert ő az Iſtennek fiai után ſintén ugy olálkodik mint a' madarász avagy vadász, 1. Petr. 5. v. 8. Mert holott abban a' helyben ſóll annyiban a' peſtiſrúl, a' me-

a' menyiben az hitetleneknek földgya, és a' menyiben ő ſ ve kőttetett a' nagy rettegéſſel, azért nem csuda, ha a' Sátánnak ſolgálattyárúl ſóll ez arant az Iſtennek Könyve. (11) Mert Epheſ. 2. v. 2. az Iſtennek engedelme által hatalma vagyon a' levegő égben, mellyet megzavarhat, és méreggel bé-tőlthet. (111) Mert Epheſ. 4. v. 26. 27. Az mondatik hogy az haragoſſágra az embereket fel-gerjeſti. (1v) Mert a' méreggel való étetés, és varáſláſis az ő munkája, és igy a' mérget-is a' levegö égben elhintheti. (v) Mert a' Jóbot-is, (Job. 2.) rút fekélyekkel a' Sátán veré-meg Iſten akarattyából. Az Angyalok pedig ezt kétképpen viſzik végben: *Elsöben* az levegő eget dögleleteſséggel bé-tőltik; ugy hogy a' kik azt be-ſzijják, és az által a' halálra rendeltettek, meg-hallyanak 2. Sam. 24. Jelen. 16. 17. *Másodſsor*, az embereknek teſteket mint valami menykövel meg lövik, égetik, és ők et meg-ölik mint à Senacherib taborát, 2Kir. 19. Eſa. 37. 36. és az Ægyptombélieknec elsö ſzülőtit-is, Ki-jöv. 12. v. 29. 30. A' mi nezi ez arant az embereknek dolgát, még azok-is eſzközöc lehetnec ebbé, ugy a' mint a' bél-poklóſoc eſzközöc valának a' bélpokloſſágnac terjeſztéſében, Levit. 13. 45. 46. A' pedig három-keppen léſzen-meg. *Elsöben*, midőn a' peſtiſes ember dögleletes, és igen mérges lehelletit máſra fújja, melly miat az csak hamar halálra-is betegedic: illyen pél-

dát látunc azokon, kik ététés által meg-hólt embereknec lehelletec miatt, ugyan ott meg-betegedtec és harmad napra meg-hóltac. *Másodßor*, midőn vagy testével, vagy ruhájával máſt meg-illetvén, annak csömörre és betegségre való alkalmatoſságot ſzolgáltat. *Harmadßór*, midőn valaki a' kenetekben, illatozó ſzerſzámokban, ételekben, ruhákban, keſztyűkben, &c. mérget elegyit, hogy a' kit ellenſéginek tart, annak peſtiſt ſzerezheſſen: ez jollehet őrdőgi gonoſſág, mind-azon-által a' Magyarok között-is nem ritka példáju dolog, csak ebben a' *Seculum*ban-is. Ezektől nem ſokat külömböznec azok, a' kik ezen nyavalyában eſvén, nem csak azont kivannyác máſoknac, hanem a' menyire rajtoc áll, máſokra-is őrömeſt el-terjeſztenéc, mit amaz babonás rühes emberec, kik feredőjőket, meg-főzött kóleſeket, kereſzt útra öntik, hogy róllok el-mennyen, és máſokra ragadgyon.

IV. KERDES. *Micsodák lehetnek eßközi okai (cauſæ inſtrumentales) a' peſtiſnek?* FEL. Négy rendbéli érzékenyſég nélkül való teremtett állati az Iſtennek. Mellyek közzül, *elsők* az égen világoskodó *Planeták*, mellyek a' levegő égben helyheztettek. *Ellen-vetés.* Tilalmazza az Iſten azoktól való félelmünket, Jerem. 10. 2. *Az égen való jelektul ne féllyetek.* FELEL. Ugy, de nem tagadgya azzal, hogy azoc az Iſten itiletinek eßközei ne vólnának; ha-

nem

ném inkább ezt világoſſan állittya, Pſal. 121. 6. Lev. 26. 19. Deut. 28. v. 23. És a' miképpen azt tapaſztallyuk, a' *Saturnuſ*nak, *Jupiter*nek, és *Marſ*nak meg-eggyezéſek, igen egéſſégtelenné téſzi a' levegő eget, kivált-képen ha ſok *Ecclipſiſek* leſznek, és a' *Mercuriuſ* is a' maga mérgét köziben elegyiti. Ennek pedig oka csak a' mi bűnünk, melly miatt az égen világoskodó és e' földön lévő állatoknak meg-eggyezéſek (*harmonia*jok) igy őſzve zavarodék. *Máſodik* rendben tétetik a' *levegő ég*, mely meg vész és meg-bűſzhődik mind a' *Planeta*knak ide fellyebb elő ſzámlált fogyatkozáſok miatt, s' mind pedig a' vizeknek és a' földnek dögleletes párái miatt, és azt az emberek bé-ſziván dögben vagy peſtisben eſnek, Jelen. 16. v. 17. *Harmadik* rendben tétetnek a' *Vizek*, ugymint a' tengerek, folyo-vizek, álló tók, kútak, meg-bűſzhött városokban való csatornák, mellyek meg-veſzvén, dögleleteſſéget ſzereznek: ezt bizonyittyák minékünk az halak, mellyek a' meg-bűſzhött tóban meg-halnak; igy az emberek-is efféle meg-veſet vizek és elededelek miatt. Kijőv. 15. v. 25. 2. Király. 2. v 19 21. Jegyezük-meg itt a' Leydai 1670-dik, Eſtendőben való latogataſát Iſtennek, mely váraſban a' Cánáliſoknak bűdöſſége miatt, Iſtennek bőlcs rendeleſibűl, Septembertűl fogva következendő Januariuſig harmincz ezer emberek halának-meg, holott abban az időben magam-

jelen voltam. *Negyedik* rendben tétettetik à föld melynec gyomrábá menyi *Saletromok*, *Antimoniumok* enyves és furkos dögleleteſſégek vadnak, mellyec à napnak melegsége altal à levegő égben fel-mennek: hát à földnec ſinén menyi dögök vadnak, mellyeknek doha a' levegő eget meg-terheli, és az embereket méreggel be-tölti: Igy oſztán a' dög el-fogja. Matth. 24. v. 7. 2 Kir. 4. v. 40.

TANUSAG.

Vagyon az Iſtennek hatalma, hogy valamikoron akarja peſtiſt támaſzthat a' bűnért, akar az érzékenységgel fel-ékeſittetett, s' akar érzékenység nélkűl valo állatok által.

A' Tanuságnak bizonyságára laſd-meg ide fellyeb, ugyan ezen tanitásban valo harmadik és negyedik kérdéſeket. A' mellyből ſzemléllyed (1) az Iſtennec nagy hatalmát, Pſal. 115. v. 3. (2) A' peſtiſnek rend-kivűl való vóltát, Amos, 6. v. 9, 10. (3) Az emberek vétkeknek nagyſágát, mellyért ez ő reájok következik, Amos, 4. v. 10. (4) Minden teremtett állatoknak teremtőjökhöz való kéſz engedelmeſſégeket, és az emberekhez a' bűnért való ellenſéges vóltokat: mert ſzintén ugy viſelik magokat, mint a' Béthelben ment engedetlen Prophetához az oroſlány, 1 Reg. 13. v. 22. kit meg-ölé, AMEN.

A' JE-

A' JEHOVA NEVEBEN.

HARMADIK

PREDIKACIO.

A' Nagy Templomban reggel, 1679.

Die 23. Aprilis.

Amos, 4. v. 10. *Dög-halált bocsátottam reátok &c.*

V. KERDES. *Miből lészen a' pestis?* FELELET. Annak materiája, (a' mint a' természet vizsgálók le-irják) Kétféle: (1) Tavóldadabban való; e' pedig áll az emberekben lévő természeti nedvességekben, a' mitsodás a'vér, takony, vagy turha, sárga epe, sár, vagy tagokban folyó sárga nedvesség, és a' szomoritó fekete epe. Mellyek ecképpen leszsznek: minek-utánna a' vér a' májban el-késittetik, ha abban valami tüzes és forró nedvesség lésen azt nevezzük sárnak, vagy sárga epének, à mi pedig à mez-fözött s' el-késiretett vér között hasonló à sepröhöz, azt fekete epének hivjuk; és az ollyá nedvességet, mely el-kezdetet ugya föni, de el nem késülhetett, és csak gyenge melegség vagyon benne, azt takonyi vagy turhai nevezettel illettyük: ha mi azon materiában lésen, levegő ég természetü, a' nedvesitéssel edgyütt szépen öszve timporáltatott melegitő eszközz, melly a' testet édeidden táplállya, ezt tulajdonképpen vérnek mondgyuk. (11) Közelebb való

való materiája a' Peſtiſnek, a' természet ſzerint mi bennünk lévô nedveſſégeken kivûl, azok a' természet ellen való nedveſſégek, mellyek leßnek a' természeti nedveſſégeknek meg-veſzéſébôl: mint példának-okáért, midön az emberben való vér, a' póruſoknak meg-rekedéſe miatt epévé léßen, avagy a' jól el nem készûlt és nyers nedveſſéggel meg-elegyittetik; mellybûl oßtán ſzármaznak hideg-leléſek, és ſok-féle betegſégek, és igy a' peſtis-is. A' honnan megtetßik, hogy valamelly teſtben felettéb való melegſég uralkodik, és a' nedveſſég kellete felett vagyon, igen hajlandó a' peſtiſre. Hozzá adgyuk e' meg-veßett nedveſſégekhez azokat a' párákat-is, (*Spiritus vitales*) mellyek a' ßivben a' vérbûl léßnek, és az ereken a' terméßeti melegſéget, a' többi tagokra által viſzik: ha meg-veßnek pedig, az egéſz teſtben halálos mérget ſzereznek. Ezeket a' Phyſicuſok bôvebben tractállyák, mi a' ſzent Irásból lássuk miképpen adgya elönkben az Iſten a' peſtis materiáját. Neveztetik, Levit. 26. v. 16--25. *Meg-emésztö dögös betegſégnek*, Deut. 28. v. 21, 22--29. *Gyulaßtó és izzaßtó betegségnek*, Pſal. 38. v. 4. *teſtnek, csontoknak meg-bontakozáſának*, v. 6. *rothadáſnak, ſenyvedſégnek*, v. 8. *Agyékoknak fájdalminak*, v. 11. *Szivnek dobogáſának*. Láſſ ezekhez haſonlót az Ezechiás példájában-is, Eſa. 38. v. 9. 13. 21. és Jelen. 16. v. 2. *Fekély &c.*

VI. KERDES. *Mitsoda kiváltképpen való jele vagyon az ember testében a' pestisnek?* FEL. Valamiképpen minden dolgot a' maga formaja meg-kûlömböztet egyebektûl, ugy a' pestist az ö gyulasztó ereje mind más nyavallyáktúl meg-kûlömbözteti, s' mind pedig holott lappangjon, ki-mutattya. Melly jele körûl illyen dolgokat jezgyezzûnk-meg. (1) Hogy az emberekben meg-vesett belsö nedvességek gyuladnak-meg, ezert-is neveztetik gyulasto betegségnek. Levit. 26. v. 25 26. Psal. 38. v. 8. Esa. 10. v. 16. Innen tudhattyuk-meg az okát, miért hogy csak nem régen a' Lejdai nagy pestisnek idején a' test harmad napra-is meg-oslattatása után alig merevedik vala-meg: mert a' gyuladás a' testben rend kivûl valo volt. (2) Hogy az a' gyuladás légben *elsôben*, a' nedvességeknek belsö meg bûzhödésibûl, mellybûl a' gözölgések-is (*Spiritus vitales*) meg-vesnec; melly belsô dögleletességekbûl származott volt, ugy (vélem) Dávidnac. Psal. 38. és Ezschiásnac pestisse, Esa. 38. *másodsor*, a' meg-vesett levegô égnek bé-szivásábul vagy valamelly dögleletes testnek illetésebûl. Ez jelentetik Psal. 91. v. 3. *madarásznak töri* v. 5. *Nappal repülö nyil* v. 6. *Homályban járo pestis. &c.* Lásd. Esa. 37. v. 35. 36: Es. 10. v. 16. 17. Jelen. 16. v. 2. és 17. az 91. Soltárnac 5. versét pedig és az hatodikat igy kel értenûnk: Etszaka a' hivôs idôben minden levegö égben repûlö ap-

ro dögleletes morsalékocskák ôssve gyûlnek és magokat össve verik, (melly az ö réssekrôl annyi, mint ha a' kézivet keménnyen meghuzná az ember) és nappal kivált-képpen deltájban az emberben lévö póruſok meg-nyilatkozván annal sebessebben bé-lövetnek a' testben. (III) Hogy ez a' gyúladás az egés testben minden tagokra hamar el hat, mind azért hogy igen sebes, s' mind pedig hogy csak hamar a' szivet foglallya-el, melyben vagyon az ember elevenségének fundamentoma, honnan minden tagokat el-lankaſt, Psal. 38. v. 3. 4. 6. Esa. 38. (IV) Hogy a' testet halálos méreggel tôlti-bé, annyira hogy minden tagoknak ereje el-essék, Psal. 91. 3. (V) Csak hamar meg-öli azokat a' kikben vagyon, Kis-jövet. 9. 2. Sam. 24. Esai. 37. Ha sintén erôsek voltak-is az elôtt. Innen vagyon hogy a' kikben ez a' dögleletesség uralkodik emberi mód szerint életeknek tovább valo terjedését nem-is reménlik, Psal. 6. és. 38. Esa. 38. v. 10. 11.

VII. KERDES. *Miképpen munkálkodik a' pestis a' testben?* Felelet. Annak munkája nem csak a' testben vagyon; hanem a' testnek szenvedése által a' lélekben-is. A' mi nézi, a' testben való munkáji ezek: (I) A' testnek a' dagadás által való el-oszlása, Psal. 38. 4. 6. 8. *Nincs épség &c.* (II) Minden csontokban való fájdalom. *ibid.* Es. Esa. 38. 13. (III) A' meg senyvedés. Psal.

386.

38.6. *Meg-ſenyvedtenek az én ſebeim.* (IV) A tagoknak izellyel való teli ereſe. v. 7. *Le horgattam.* Es. v. 18. *A ſántikálásra keſzitettem,* (V) Az ágyékoknak meg-égetteteſe v. 8. *Az én ágyékim.* (VI) A teſtnek erejének el-ſzakadáſa. v. 11. *El-hagyott engemet az én erem.* (VII) A' ſzivnek dobogáſa. v. 11. *Dobog a' ſivem.* (VIII) A' ſzemek világának meg-fogyatkozáſa: ỳ. 11. *Az én ſemeimnek világa nincsen én nálam.* (IX) Embernek baratitul valo megfoſtatáſa. v. 12. *Az én barátim és rokonságim távul álnak.* A' Lélekben a' teſtnek keſerves ſenvedeſi által valo munkái a' peſtiſnec, a' válaſtot Szentekben im ezek. (I) A' lelki iſméretnec, a' ſok és nagy vétkek miatt valo fel-háborodáſa, Pſal. 38. v. 4. 4. *Semmi épség nincs az én teſtemben, a' te haragod miatt, és nincsen békeſség az én csontaimban az én bűneim miatt; mert az én hamiſságim el-borittyák az én fejemet* v. 9. *Orditok az en ſzivemnek keſeruſége miatt.* (II) A' bűnöknek igaz meg-valláſa. v. 19. *Az én hamiſſágomat hirdetem, es ſorgalmatos vagyok az én bűnem felol.* (III) A' bűn bocsánatnak ſzives kéréſeſe az Iſten ſzéki elöt, v. 10. *Uram te elotted vagyon minden kivánſágom. &c.* a' könyörgésnek formája. v. 16. *Jehova téged várlak, te meg halgacz engemet én Uram Iſtenem?* v. 22. 23. *Ne hadgy el-engemet Jehova.* Illyen eſehez haſonló munkakat láthácz az Ezechiás Királynak haláado beſzédiben,

 ben,

diben, Esa. 38. v. 9 s' a' tőbbiben-is. A' hitetlenekben a' Pestisnek munkája, mind az Isten ellen valo morgolodás, káromkodás, mint ha az Isten nem igazán bűntetné őket, s' mind pedig a' kétségben valo esés, mellyet a' minden napi példával edgyűtt, bizonyit a' Sz: Irás Jelen. 16. v. 8. 9. 11.

VIII. KERDES. *Kikre ſokta Iſten ezt a' peſtiſt botsátani.*

FELELET? Mind az emberekre s' mind a' barmokra, Jerem. 21. v. 6. és 9. a' mint hogy Isten elsőben az Ægyiptumbélieknek barmokat őleté-meg peſtiſſel s' annak utánna első szűlötteket Kijő. 9. v. 3. 4. &c. és 12. rész. v. 29. 30. Midőn pedig barmokrul emlekezem, ércsed mind a' levegő égben valo madarakat s' mind a' vizben lévő állatokat (a' Deákok nevezik, *Synechdoche ſpeciei pro genere.*) mert mind a' két rendbéliek szintén ugy meg-halnak az *aër*nek és a' viznek meg-bűzhődésitől, mint szintén a' földön lakozó állatok a' földnek dohától. Ezen Isten itiletinek jele, nékem ugy látßik hogy vil goſſan meg-tettik az Adám esetinek hiſtoriájából, Teremt. 3. 17. A' viz özönéből, Teremt. 6. v. 7. 8. és a' Szent Pál Apoſtol mondásából, Rom. 8. 20. 21. Mivel pedig minden állatokat Isten az emberért teremtett, meg-b nteti az embereknek vétkekért meg az rtatlan állatokat-is, mind azért, hogy az ő haragjának és keményſeginek világoſſab

gossab példáját mutassa: s' mind pedig hogy az embert azokban, a' mellyek övéi, meg-bűntesse. Tegyük fel mind-azon-által azt, hogy mivel az ember vétkezett, forog a' *pestis* az emberen leg elsőben: (*principaliter*) mert minden fenyegetőzési az Isten igéjének kivált-képpen örea vitetnek, ugy hogy semmi idejü, életü, rendü, és méltóságban helyheztetett ember abból ki nem reked, Ezech. 9. 5. 6. Parancsoltatik az Angyaloknak, hogy az öreget, az iffiat, a' szüzet, az aprókat, az asszonyokat, a' Papokat és a' Lévitákat meg-öllyék. Es jollehet ki-vétetnek ott azok a' kik meg-jegyeztettenek, és másutt-is, a' Noé, Jób, és Daniel, Ezech. 14. v. 19. 20. mind-azon-által az a' választottakra nézve nem mindenkori, mint ha azok a' *pestis*tül mindenkor meg-szabadulnának, mert a' külső bűntetésekre nézve, ugyan azon egy ki-menetele vagyon az igaznak és az hamisnak, Pred. 9. 4. Melly állatásom meg-tetszik (1) A' közönséges példákból, 2. Sam. 24. 1. Cor. 11. 30. és a' személy szerint valókból-is, ugy-mint Dávidéból, Psal. 38. Ezechiásból Esa. 38. Némellyek Jóbot-is ezen *pestis*es dögleletesség alá foglallyák, Jób. 2. 7. és 6. 4. (11) Az egyenlő dologból, (*à pari*) tudni-illik a' viz özönből, mely a' hitetlenekre bocsáttatott, Teremt. 6. v. 7. 1. Pet. 3. v. 19. 20. 2 Pet. 2. v. 7. mind azon által abban el-vesztének az Isten fiai-is sokan, kik meg térvén, a' vizekben tartattak meg

1. Pet. 4. 6. (111) Ebbűl az okbúl, mert még a' hivek-is nem űreſlek à bűntől ebben az életben, azért az idő ſerint való oſtorozaſtól-is, 1. Ján. 1. 8. 1. Pet. 4. 17. Kűlőmbſég vagyon mind-azon-által ezek között, a' nyavalyáknak ki-meneteliben, és egyebekben, a' mint ide alább elő fog fordulni.

Ha pedig kérdenéd, vallyon az embernek minden tagaiban uralkodiké ez a' *peſtis*? Arra ez a' felelet, hogy a' méreg el-hat ugyan minden tagjaira, mind-azon-által, annak ereje, a' *ſzivet, agyvelojét*, és a' *máját* foglallya-el, Pſal. 38. 11. *A' ſzivem dobog*, v. 11. *Az én ſzemeimnek világa nincsen, én nálam*, v. 8. *Az en ágyékim tellyeſek égéſſel*. Nem-is oka nélkűl vész-meg az ember, ha ez három közzűl csak egygyiket meg-illeti-is a' *peſtis*. Mert a' ſiv az életnek féſzke, és az elevenitő melegſéget, az elevenitő gőzölgéſekkel (*cum ſpiritibus vitalibus*) által őnti a' több tagokra, és igy ha a' ſiv meg-bántatik, a' több tagoknak-is meg-kelletik ſértődni. Az agyvelő pedig a' páráknak vagy gőzölgéſeknek (*ſpirituum*) műhelye, mellyek az embereknec cselekedeteket fel-indittyák, és erőt adnak a' tagoknac a' mozgáſra: ha ezek meg-háborodnac, minden cselekedetec az embereknek őſſze zavarodnac, es meg-vesznec. A' máj pedig kivált-képpen való eſzköze a' táplálásnac, és a' vernek nem csak lételénec, hanem még meg-tiſztuláſának-is műhelye; azt pedig

cſele-

cselekedi azzal a' melegséggel és gőzölgéssekkel, mellyeket a' szivből vött. Nem csuda tehát hog'ez által az egés ember megvén, mert midőn ez mérget vészen magához, csak hamar minden vért meg-veszt, és az erekben meg-büszhit.

IX. KERDES. *Mit szokot magával hozni a' pestis.*

FELEL. (1) Annak néhéz, el-viselhetetlen keménységit. Ezec. 14. 21. Levit. 26. v. 23 24. 25. (11) A' bűdősséget és utálatosságot. Psal. 38. Az a'csomó pedig mell' ennek jele neveztetik az orvos Doctoroktul deákul, *Bubo*-nak, *Anthrax*-nak és *Carbunculus*-nak, melly néha veres, néha sárga, és néha fekete, és ez leg veszedelmessebb. Erről a'csomórul pedig azt kel meg jegyeznünk, hogy ha a' fűle mellet űti magát ki az embernek az agy velő veszett-meg az méregtűl; ha a' honallya alatt, tehát a' szív mérgesedet-meg; ha pedig a' czombjában, a' májnak meg-veszésit jelenti. Es mentűl távolb vagyon ezektűl a' három nevezetes tagoktul, annál kevesebbet árt az embernek és halált sem annyéra szerez (111) Adósgleletességet; Itt volna már hellye annak a' kérdésnek, ha el-ragad-e a' pestis vagy nem, de mivel a' tanuság után valo kérdések között leg első lészen, oda igazitom a' kegyes olvasót

X. KERDES. *Hány féle a' pestis?* FELEL. Két féle: (1) Természet felett való, a' melly

vagy

vagy minden terméſetben le tétetett okok néſ-kül, vagy azok által, Iſtentül az Angyalok ſzolgálattya által, hertelenséggel, az emberek köziben bocsátatik, 2. Kir. 19. és Sam. 24. Számlal. 16. v. 47. a' Sidoban 17 réſz. v. 12 (2) Terméſzet ſzerint való, melly az ide fellyebb elö ſzámlált terméſzeti okokbol ſzármazik ugy mind-azon-által hogy Iſtennek decretumától és akarattyától függ minden idöben, ez ám a' bűntetés, melly minden punctumában be-tölt az Izraelen; s' meg-is, a' mint az Ur panaſzolkodik ebben a' leczkében, nem tért-meg a' Jehovához. En a' több csapáſokat itt nem magyarázom, mert ebben a' tanitásban csak a' peſtis magyarázatomnak czéllya, hanem egy tanúságot hozok-ki a' leczkéből, azt meg-támogatom Sz: Irásbeli hellyekkel, és okokkal, az után egynéhány magunk gyakorlására tartozo kérdéſeket tractalok, és haſznait elö hozvan, ezen tractámnak véget vetek.

TANUSAG.

A' peſtiſt avagy dög-halált (mely nem kiſseb az Iſtennek, több csapáſi között) el-ſokta Iſten hozni még az ö népére-is a' bünért, melly oſtor alatt a' kik meg nem térnek, azok végsö veſzedelmec felol bizonyoſſak lehetnek.

Text.

TEXT. Vesd ősszve a' 12-dik versel, *késsüly a' te Isten edeleiben, óh Izraël*, Szamlal. 16. v. 47. *El-kezdetet vala a csapás a' nép között* 1. Kir. 8. v. 37. *mikoron dög halál jo rájok* &c. Amos 6. v. 9. 10. *Ha tiz emberek maradnak-is edgy házban meg-halnak.* Lásd az Ægyiptumbélieknek példáját, Kijöv. 12. és 14. részeiben az ide fellyeb *citalt hellyek-is eléggé bizonyittyák a' tanusságot.* Következnek okai.

A' JEHOVA NEVEBEN.

NEGYEDIK

PREDIKACIO.

A' Nagy Templomban böjt napon, a' *peſtiſnek* idején, 1679.

Die 27. Aprilis.

Amos, 4. v. 10. *Dög-halált bocsátottam reátok* &c.

1. *Első oka*, a' tanúságnak vétetik a' dög-halált érdemlő oktúl. El-hozza Isten az ő népére-is a' dög-halált; mert bűnt talált még a' maga népében-is. A' bűnnek nevezetin pedig, ércsed nem annyira az eredet szerént valo bűnt, mint a' cselekedet szerént valót; mellyet Isten a' Sz: Irásban két-képpen hoz elő. *Elsöben*, közönségessen (*in genere*) nevezi azt a' frigy kötesnek által hágásának és meg-rontásának, Levit. 26. v. 25.

Boſſſut állyon rajtatok az én ſövetségemnek-meg rontásáért. Láſd. Mos. 5. Könyv. 28. v. 21. Jerem. 29. v. 18. 19. 20. *Maſodſor*, kivált-képpen, és külön külön, mitsodas vétkek hozzák ezt a' peſtiſt az emberekre, meg-teczczik az réſz ſzerint, az Iſtennec fenyegetéſiből, réſz ízerént a' peldákból, mellyek a' Sz: Irásban elő ſzámláltatnak. Nevezeteſſen pedig ezekért a' vétkekért jő ez a' peſtis az emberekre: (1) Az Iſten beſzédének és parancsolattyának meg-vetése, Ki-jövv. 5. v. 3. es, 9. v. 10. 15. és 15. v. 26. Jerem. 21. 6. 7. 9. és 19. 20. (11) Az hihetetlenség, és az Iſtennek ingerléſe. Szaml. 14. v. 11. 12. *Miglen ingerel, meg-verem őket dög-halállal.* (111) A' Bálvány imádás, Száml. 25. v. 3. *Fel-gerjede az Ur haragja*, Jerem. 15. v. 2. *A' ki Dög-halálra valo dög-halálra mennyen.* (1v) Az Iſten nevének meg-mocskolása, Moſ. 5. *K.* 28. 58. 59. 60. *Ha meg nem őrizénded e' törvénynek igéit, reád fordittya az Ægyiptumnak betegséget* és a' Sácramentumoknak meg-mocskolása, 1 Cor. 11. v. 30. *Ezért vadnak ti közöttetek sok erőtlenek.* (v) A' kevélység, és embernek maga erejében valo bizakodáſa, 2. Sam. 24. v. 1. 2. 15. 17. Dávid példája. (v1) Az embernek á' bóldog állapatban valo maga el-hivéſe, Ezech. 38. v. 22. 23. *Es, törvénykezem ő véle dög-halállal.* (v11) A' kegyetlenség. Ezech. 28. v. 23. 24. *és bocsátok ő reá* (a' Sidonra) *dög-halált.* (v111) Az Iſten Anya-Szent-egy-házának üldözéſe, Jelen. 16.

v. 2. *Támada gonoß és artalmas ſeb.* (IX) A' paráznaſág, Szám. 25. 3. *Adá magát az Iſrael Bal-Peorhoz.* Es, Pſal, 106. 18. *Tüz gerjede a' gyülekezet ellen, a' láng meg-gyujtá a' gonoßokat.* (X) Minden féle czégéres és Iſtéhez kiáltó vétkek, Jer. 21. v. 6. Ezech. 7. v. 9. és, 14. v. 13--19.

II. Máſodik oka a' tanuſágnak vétetik az Iſtent a' dög-halálra ő ſztőnöző dologról, melly az ő *buntető igaſſága.* Ez pedig a' ſzent irásban neveztetik, *haragnak fel-buzdulásának; Jehovának meg-haragut orczájának*, Ezech. 15. v. 7. *Jehovának el-fordult elméjének*, Jerem. 15. 1. *Frigy kötés meg-rontáſáért valo boßßu-állásnak*, Levit. 26. v. 25. *Atoknak*, Deut. 28. v. 20. 21. *Hitetlenek jutalmának meg-fizetéſének*, Pſ. 91. 8. Annak-félette erről az igáſságrul, a' Sz. irás két nevezetes dolgot ád előnkben. (I) Hogy az ő ſzve vagyő foglalván, az Iſtennek mindenhatóságával, annyira hogy ſenki ellene nē álhat: Innē, Kijő v. 9. v. 3. 4. A' mondatik hogy az Ægyiptūbelieken *a' Jehova keze volt*, Jer. 21. 5. a' Jehova *Ki-nyutot karral* módatik hadakozni Jerusálem ellen (II) Hogy annak két ki vált-képpen valo *graduſi* vadnak: az egyik a' kemény és ſanyarú, el-ſenvedhetetlen itélet, a' meg-térhetetlenek ellen, Jer. 15. 1. és, 21. 5. Ezech. 5. 11. és, 7. v. 14. Ez mondatik a' *hitetlenek jutalmának viſſßa fizetéſének*, Pſalm. 91. v. 8. Ennek el-távoztatáſáért könyőrögnek a' hivek, Pſal. 6. v. 2. és, 38. v. 2. Jerem. 10. v. 24. a'

másik *graduſſa* ennek az igaſságnak, az irgalmaſsággal-való-meg elegyedés, melly vagyon a' hiveknek oſtoroztatásában, és nevéztetik *tanitáſnak*, 1. Cor. 11. v. 32. Igy elegyite-meg Iſten, Dávid idejében az ő haragját irgalmaſsággal, 2. Sam. 24. v. 14. &c. Az Iſten a' péſtisnek idéjén az ő hiveihez, ennek az irgalmſagnak három munkáit mutogattya. *Elsö* ez, hogy a' büntetés között-is az ő Atyai irgalmaſságát tsak ők meg nem vonſza, 2. Sam. 7. 14. Pſal. 89. 33. 34. Sid. 12. v. 6. 7. Azt penig meg bizonyittya az övéinek ſzivekben a' Szent lélek által, még a' nyomorúságnak idején-is, Rom. 8. v. 16. 17. *Máſodik* ez, hogy az övéire ezt a' dögleleteſséget egéſzlen minden *graduſſa* ſzerént ki-nem tölti, és ottan ottan, nékiek pihenéſt ád, Pſal. 78. v. 38. *Egéſzlen haragját felnem gerjeſti vala, &c.* mellyet azért cselekeſzik, hogy erejek felett ne késérteſſenek, 1. Cor. 10. v. 13. Ide tartozik az-is hogy, lelkeket azoknak a' rettegések ellen meg-erősſiti, hogy ketségben ne eſſenek, mert az ő nagy hatalmát a' mi gyengeſégünkben igy ſzokta mutogatni, 2. Cor. 12. v. 9. *Harmadik* ez, hogy azt a' dögleleteſséget a' mi jonkra fordittya, ugy hogy ha ſzintén abban meg-halúnk-is, a' kárhozatbul ki-ragattatunk, 1. Cor. 11. 30. Ha pedig felgyogyulunk életünket meg-jobbittyuk, és penitencia tartáſunknak jó gyümölcseit teremtyük az örök élétre, Pſal. 119. v. 71. Sid. 12. v. 5. 6. &c. III. *Harmadik* oka a' tanúságnak

vétettetik á' peſtisnek végeitûl, melly végek két félék, vagy *felsôb* vagy, *alſóbbak*, *és annak alája rendeltettek*. *Felsôb vége* a' peſtiſnek az Iſtennek dicsôſsége, mivel ô néki minden dolgai es itéleti erre czéloznak mindeneknek elôtte, Peld. 16. v. 4. Rom. 11. v. 35. 36. Ez az Iſtennek dicsôſsége pedig ſok-képpen tûndôklik az ö kûlômb-kûlömb fęle tulajdonságiban, nevezeteſſen a' tôbbi között, az ô hatalmának, igaſságának és jóságának méltóságában. Tûndôklik az ô hatalmának méltóságában: mert ô töle mindenek reſzketnek, mivel igen rettenetes, Pſal. 89. v. 8. *Erôs és rettenetes Iſten*. Láſd, Ki-jôv. 9. v. 14. Ezech. 38. v. 22. 23. Eſai. 10. v. 16. 17. Tündôklik az ô igaſságának méltóságában: mert igen meg-bûnteti a' bûnt, igaz itéleti ſzerént, kivaltképpen ha-meg int valamelly népet, embert, és az meg nem fogadgya, Levit. 26. v. 25. Deut. 28. v. 21. 22. Pſal. 90. v. 7. 11. Jerem. 29. v. 17. 18. 19. Amos. 4. v. 10. és, 6. v. 10. E' ſzerént pedig, még az övéit-is, bûntetęs nélkûl nem hadgya, Jerem. 25. v. 29. Ezech. 9. v. 6. 1. Pet. 4. v. 17. Tûndöklik az ö jóságának-is męltóságában, mind abban, hogy az övéiben, meg-enyhiti ezt a' csapáſt, Jerem. 30. v. 11. Pſal. 103. v. 9. 10. s' mind pedig hogy ôket attul-meg ſzabaditván, e' csapáſt idvôſségekre fordittya, Pſal. 38. vesd öſzve, Pſal. 6. v. 9. 10. és, 117. v. 20. 21. Eſa. 38. v. 9. Innen ſzármazik im-

már a' kereſztek alol fel-ſzabadult Anya-ſzent-egy-háznak háladatoſsága, Pſal. 116. v. 12. *Mit adgyak a' Jehovának minden ő jó tételeményiért; az halálának pohárát, fel veſſem, &c.* A' felső végnek *alája rendeltetett végek*, nézik réſzerent az hiveket, reſzerént pedigh az hitetleneket. Az hivekre nézendő végei à Peſtiſnek ezek: hogy meg-eſmerjék, es meg-ſiraſſák bűnőket, és azokbul alázatoſsággal, könyörgéſſel, hittel, uj engedelmeſſéggel meg-terjenek, Pſal. 6. es 38. Jerem. 31. ỳ. 18. 19. végezetre, hog' idvözűllyenek, és e' világgal el ne veſſenek, 1. Cor. 11. ỳ. 32. Rom. 8. ỳ. 28. Az hitetlenekre nezéndő vege à Peſtiſnek ez, hogy az ű hamiſſágoknak jutalmát el vegyék, Pſal. 91. ỳ. 8. Amos. 6. ỳ. 10. Jelen. 16. ỳ. 2.

Immár következnek egy nehány magunk gyakorláſára való kerdéſek, (*Quæſtiones practicæ*) mellyek à Peſtis felől ſoktanak fen-forgani, à Tudóſok közőtt.

ELSŐ KERDES.

Vallyon a' Peſtis el-ragadó nyavalya-é? Tudós Béza à Peſtiſrűl való iráſában azt tanittya, hogy ez à kerdés az Anya-ſzent-egyházban levő Doctorok közőtt, illyen alkalmatoſsággal tamadott, hogy midőn látnák nemelyek és ſájlalnák, ſokaknak à Peſtiſrűl, és abból következő halaltul való oly nagy félelmeket, hogy még az Atyafiui ſzeretetet-is meg-tagadnák, és félebarátyokat betegen el-hagyván, à Peſtis előt futnának;

nák; teczék azoknak, hogy mivel à Peſtis Iſtennek oſtora, állitnák azt à kőſſég elől, hogy nem ragad-el; és igy à nép az Atyafiui ſzeretetet inkább gyakorlaná. De ezt az értelmet többire minden tudós emberek meg-vetik: mert hogy az Atyafiui ſzeretetett meg-mutattaſſák felebaratyokhoz, vélek való létekben, azt jól tették, de nẽ javallyák ezt az argumẽtumot arra à vegre. Hogy pedig ennek a' kérdéſnek mind két-rendbéli ſententiájának meg-értésére könnyebben *lepjünk*, azt kel meg-tartanunk, hogy az elragadás deákúl *Contagium* vagy *contagio*, két képpen vétetik, vagy leg ſzoroſſabb *értelemben*, mint midőn ember a' rühes, bélpoklos, ama' fertelmes Hiſpániai és Franciai bujaságbul ſzármazot fekélyekkel meg-terheltetet embereket, avagy ezekhez haſonló nyavalyában lévőket, meg-illet, és azoktúl a' fekélyt magára vonſza: avagy ſzélyeſſeb értelemben, a' mellyet-is két képpen kel érteni, (1) Midőn máſnak akar illetéſe, s' akar lehelléſe által vészen réſzt a' dőglelteſſégben. (11) Midőn a' levegő égnek meg-veszéſe miatt ſzijja-bé ember a' dőglelteſſéget, mind a' két féle el-ragadás, kérdésben forog a' tudóſok közőtt, és többire mindnyájan állittyák hogy mind két-képpen el-rágad, illyen *argumentumokra* nézve: *Elsöben*, mert, Pſal. 91. v. 5. 6. 12. ugy irattatik-le a' peſtis, hogy a' válaſztot ſzentek, csak az Iſtennek kiválképpen valo gondviſeléſe által tartatnak meg a' töb-

a' tőbbit el-hordgya. *Ne fély az éjjeli rettegestől és a' nappal repülő nyiltol, &c. Ha el-esnek mellölled ezeren és jobb kezed felől tiz ezeren, mind az által te hozzád nẽ közelget. Másodszor*, mert ennek a' nyavalyának rothadást tulajdonit a' Dávid, mely rothadás az embernec agyát büdősséggel be-tőlti, Psal. 38. v. 6. *Meg-rothattanak és meg-senyvedtenek az én sebeim*: innen veheted eszedben, hogy a' pestisen nem az halált magát, sem a' csomót, hanem annak (*causáját*) okát a' dög-leletes bűdősséget értik, a' kik ezen vilongnak a' kérdésen. *Harmadszor*, mert Amosnál, 6. részben 9. 10-dik versekben, azt mondgya az Isten, hogy *ha tizen lesznek-is egy házban, mind meg-halnak*: mellyel jelenti hogy a' Pestis őket minnyájan méréggel bé-tőlti. *Negyedszer*: mert a' bél-poklosság-is el-ragadó nyavalya vala az ó Testamentomban, e' mai napon pedig a' rűh; azért sokkal inkáb el-ragadható Isten akarattyábul a' pestis. *ötödször*, mert akar minémű jo illatok be tőlthetik a' levegő eget és az ébert s;agoskodásokkal g' önyörködtedhetik a' mi-képpen nyári napokban érezzűk a' mezőkőn és kertekben: azért a' bűdősség-is, (mely à pestisnek eg'ik s;erző oka) a'levegő eget el-foglalván az emberben valo rothadásra hajlando rosz vért meg-veszthetheti, s' dögősséthetti. A' kik a'pestisnek el-ragadását tagadg'ák, azoknak *argumentumi*, (a' tőbbi kőzőtt) ezek, mellyekre az első rendben valók igy felelnek-

meg.

meg. (1) A' pestis a' szent irásban nevezetik *Isten kezének*, 2. Sam. 24. v. 14. 17. *Isten szablyájának*, 1. Chron. 21. 16. *Isten nyilának*, Ps. 91. 5. és 38. 3. Azért nem el-ragadó nyavalya. FELELET. Tagadgyuk a' következést, mert mivel az Istennek alája rendeltettenek, Isten akarattyából ezek a' nyilak, szablyák, és kezek az emberekhez ragadnak. (11) Az Istennek kivált képpen való igazgatásából botsáttatik az emberekre a' pestis, azért nem ragad el. *Felelet.* Ugy de az Istennek ezen igazgatása és gond-viselése sokszor eszközök által vitetik végben, mely az el-ragadóságban teczezik-meg. (111) Az Angyalok szolgálattya által botsáttya Isten a' pestist az emberekre, Esa. 37. v. 36. Ezech. 9. Jelen. 16. azért nem el-ragadó nyavalya. *Felel.* (1) Nem csak az Angyalok szolgálattya által botsáttya Isten azt az emberekre, mint a' második ide fellyebb való prédikációnak harmadik kérdésiben meg-látók. (2) Nem következik abbul: mert ha az Ang'alok eszközzel élnek a' pestisnek el-hozásában, tehát a' levegőeget megveszteget, melly mérget az emberekkel beszitat, 2. Sam. 24. v. 17. Jelen. 16. v. 23. Ha pedig eszköz nélkül cselekedik, a' kihez Isten ragaszt ani akarja azoknak vereket az Angyalok által fel-gyulasztya, melly csapas, ha szintén sokakban vagyon-is egyszer-s' mind, mind-azon-által nem következik abbúl, hogy ragado nyavalya nem volna. (1v) Ha a' pestis

el-ragadó d[e]gleleteſség volna, tehát csak azok fekűnnének abban a' kik ugyan azon egy helyben vadnak, és mind azok éreznék azt a' nyavalyát. De az ſem igaz, hogy csak azon egy helyben lév[e]kőn volna a' peſtis, a' ſem, hogy minnyájan éreznék. Azért &c. *Felelet.* Innen ſem kővetkezik a' fel-tőt czel. (1) Mert hogy mindeneken ugyan azon egy helyben lévőkőn nem uralkodik, vagyon az mind az Iſtennek gond-viſelésétől ki maga el-ragaſzttya a' peſtiſt a' hová akarja, Kijőv. 9. v. 1. 6. s' mind az embereknek magok viſelésétől, kiket vagy Iſten a' termę̃bet által meg-erősitet a' peſtis ellen vagy orvoſságokkal magokat meg-támogatták. (2) Mert a' kik távul vadnak, az ott valo aërnek meg-vetése által ſintęn ugy meg-halhatnak, mint ha az peſtiſes embereknek lehelléſek által ſzitták volna-bé a' mérget. Itt pedig tarcs-meg; hogy más azt kérdezni kihez akarja az Iſten ragabtani, más azomban maga természeti ſerént ragado-é, a' mi képpen, más az, ha az égő kemenczeben be-menő emberek meg-égnek-e, vagy nem, s' más kérdés: Hát ha Sidrak, Misák Abednego, bé-mennek meg-egneké vagy nem? Dan. 3. Iſmét kűlömbőző kérdes, ha az oroſlány az embert találllya (Iſten itéletibűl) mëg-ölie vagy nem, mint a' Bęthelben prophetálo prophetát, 1 Reg. 13. 25. attúl, ha Daniel meg-ölettetiké az oroſláytul vag' nē? Dan. 6. Haſonló kérdés a' Sámſonrúl, Birák. 14. 6.

ke Isten hagyott, hogy azokkal, a' bennünk 14. 6. 7. és, Dávidrúl, 1 Sam. 17. 34. 35. 36. Igy kell ezẽ dõg-*leleteſségrúl is gondolkodnunk*: *melly magában veſsedelmes, de Iſten attul minket meg-tarthat.*

MASODIK KERDES.

ÕTÕDIK

PREDIKACIO.

Amós, 4. v. 10. 1679. die, 4 Maji. A' Nagy Templomban bõjt napon két órakor.

V *Allyon a' peſtiſtül és abbul következõ haláltul való minden félelem vétkes felelem-é?*

Felelet. Némellyek azt alittyak, hogy egy átally bán nem vétkes ez aránt: Mert a' peſtis az Iſtennek nagy itéleti kõziben ſzámláltatik, mellyektûl mélto embérnek félni, Levit. 26. v. 25 Deut. 28. v. 21. 22. és az ember a' terméſetinek le-rontoja, Pſal. 91. és, 38. ennek felette, a' bûnnek bûntetéſire valo nagy itéleti a' Jehovának. *Máſok* azt mondgyák, hogy igen-is vetkes. Mert inti az Iſten a' hiveket, hogy attul ne félyenek, és az ellen õket meg-erõſſiti Pſal. 91. v. 3. Azomban azoknak meg-téritteteſsekre valo atyai veſzſzeje Iſtennek, Pſal. 38. 1. Cor. 11. v. 30. Sid. 12. v. 5. 6. 7. Hogy azért, ennek a' kérdéſnek jobban végire menny ûnk, meg-kell, a' félelmet kûlõmbõztet-

munk.

nünk. Mert vagyon, *emberi erötlenségből származott és fiui félelem*: Vagyon ismét *a' gonosz lelki esméretből és hitetlenségből származott félelem.*

(I) A'mi nézi *az elsö rendben való félelmet*, az két féle vagy az éberi erötlenségből származott, vagy a' fiúságbul. Az éberi erötlenségből származott félelem az, mellyel fél az ember akármitülis, valami néki veszedelmére szolgál, a' minémü Istennek több itéleti között a'pestis. Ez a' féklem magában nem vétkes. (1) Mert az Isten az emberbe természeti hajlandoságot plántaltaarra, hog' a'maga életét oltalmazza, Matt. 7. v. 12. Ephes. 5. v. 22. *Senki a' maga testét nem gyülöli &c.* (11) Mert a' szentek, Psal. 6. v. 2. 3. Esa. 38. v. 3. 4. Sőt még magais a' Christus Matt. 26. v. 27. (jol lehet külömb-külömb fele modon) illyen félelemtül el-foglaltattanak. (111) Mert àmiképpen hogy a' pestis maga természetiben rettegtet sok képpen, ugyan attul valo félelem-is magában (*perse*) vétkesnek nem mondattathatik. Mind azon által némely tekintetre nézve (*per accidens*) vétkes lészen, ha rend kivül való, ha az Istennek igéjétül, és az igaz okosságtul nem igazgattatik. A' mitsodas példát látunk, *Eusebiusban* a' pestistül rend ki-vül valo félelemrül: melly miatt szerelmeseket-is beteg ágyokban el-hadták a' pogányok.

Innen, illyen regula adattatik elénkben: Ha ez illyen pestistül való félelé nem vétkes, tehat szabadossan élhet ember az orvosságokkal, mellyeket

leendő dögleletesseget vagy meg-előzzük, vagy a' melly bennünk vagyon, (ha Istennek ugy teczczik) el-oszlattuk: s' ki-üzzük. (I) Mert az Isten rendelte az orvosságokat a' testnek gyogyitására, mint az eledelt annak táplálására: mivel semmit hejában nem teremtet. (II) Mert az Ezechiás csomóját-is figével kőttette-bé az Isten, Esa. 38. vers 21. (III) Mert parantsollya az Apostol hogy a' testre gondot viselljünk, csak tsintén a' bujasagra ne légyen, Rom. 13. vers 14. és parantsollya Timotheusnak, hogy kevés boral éllyen, az ő gyomráért és ottan-ottan való erőtelenségiért, 1. Tim. 5. vers 23. (IV) Mert a' Salamon nem hejában számlálta elő minden fáknak, csemetéknek és füveknek termeszeteket: s' hasznokat, a' czedrus fától fogva mind az Isopig, 1. Kir. 4. 33. Itt mind-azon-által két képpen mútasd-meg lelki orvosságodat ember, *Elsőben* ebben hogy leg első gorgalmatosságod a' lelkednek meg-gyogyitásarul légyen, a' mint Idvőzitőnk tanit, Matt. 6. 23. És az ő Felsége praxissa tarttya, Matt. 9. v. 2. 6. *Másodsor*, hogy bizodalmadat ne hellyheztesd; sem, az orvosokban, sem az orvosságokban, a' mint. Asa cselekedek betegségének idején, 2. Cron. 16. v. 12. Mert ezek a' nagy orvosnak az Istennek mind ketten csak szolgai és gyogyito eszközei, Ki-jöv. 15. v. 26. Az orvosságokrul, lásd a' VIII. Kérdést. *A' második* felelem a' mely

a' fiusagbul avagy annak félelméből származik, mellyel fél az Isten felő ember a' pestistűl, mint meg-haragut Atyának vetkezéjetűl. Ez a' félelem igen ditsséretes. (I) Mert dicsértetik a' Szent-Irásban, Peld. 28. v. 14. *Boldog ember a' ki igen retteg bűntelen* mivel ölve kőttetett a' vétkeket el távoztato lelki gorgalmatossággal. (II) Mert ez a' félelem eskőzés és igazán való megtéréſnek-is jele, Luc. 13. v. 3. 5. (III) Mert a' szentekben-is vólt a' pestistűl illyen félelem, mint a' Dávid példája bizonyittya, 2. Sam. 24. v. 14. Psal. 76. v. 8. Igy 1. Corint. 11. v. 30. &c. Itt mind-azon-által tarts-meg hogy ez a' félelem ölve kőtteſsék a' fiui engedelmeſsegel, melly szerént minden hivek kéſzek legyenek magokat Istennek alája vetni, és az ő Attyai látogatását békével szenvedni, 2. Sam. 24. v. 14. máskeppen nem lészen fiui félelem.

(II) A' mi nézi a' *masodik rendben* valo félelmet az-is két féle: mert vagy származik a' gonoſs lelki-esméretből, vagy a' hihetetlenségből. A' *gonoſs lelki esméretből származott félelem* az, midőn az embernek lelke győtretik a' magában levő bűntűl, és azért a' bűnért reá következendő pestisnek rettegtetésitűl: mivel hogy Istē a' bűnősőket fenyegeti azzal, Levit. 26. v. 25. Deut. 28. v. 21. 22. Ez a' félelem igen vétkes. (I) Mert a' mi éppen hogy a' meg-vetett lelki-ismeret tisztátalan es a' vétkeknek alája vettetett, úgy valami abbúl származik, tsak tisztátalan az, és igy eb-

igy ebbûl a' félelembûl vagyon még a' bûntetésre valo kötelezés-is, Tit. 1. 5. Sid. 9. v. 14. (11) Mert a' bolgálatnak lelketöl származott félelem ez, Rom. 8. v. 15. Melly az embert el-futtattya az Istentöl mint Adam keres vala búvó helyet a' vétek után, Teremt. 3. v. 8. (11) Mert ennek a' vége kéltségben valo esés, a' mint erre mind az *Ecclesiai*, s' mind a' külsö hiſtoriák tanú bizonságokat adnak elönkben. Ezt a' félelmet el kel üzni embernek magától Chriſtus Jesusban való, és bünnek bótsánattyát ö általa megfogó hit által, mert azzal tisztittatik-meg a' bivá' gonoſz lelki-ismerettûl, Csel. 15. Sid. 9. v. 14. és 10. v. 22. *A' hitetlenségből származott félelem* az, midön valaki nem hiszi hogy a' peſtis az Istentûl vólna, hogy a' hivek annak idején Istentûl óltalmaztatnának, és ha azzal sanyargattatnak-is az ö nékiek javokra bolgálna. Ez a' félelem-is igen vétkes. (1) Mert valami hitbûl nincsen bûn az, Rom. 14. v. 23. (11) Mert él-vonsa embert hogy az Isten igéretinek ne hidgyen, melly vagyon, Pſal. 91. v. 3. 4. 5. és igy az Istent hazuggá tészi, Jóh. 3. v. 32. 33. (111) Mert nem hadgya hogy az ember az Istennek gond-viselésehez ragaszkodgyék, mely által vagyunk csak bátorságoſſak. Ennek a' félelemnek el-üzésére-is hit kévántatik, és magoknak az embereknek Istén gond-viseléſe alá való ajánlasok, Pſal. 91. v. 14. Pet. 4. v. 19.

HAR-

HARMADIK KERDES.

Vallyon ſabade embernek helyet változtatván a' peſtis előtt el futni? *Felelet.* Ez a' kérdés ſem *Tertuliánus*, ſem *Agoſton* idejében ſem nem forgott, mivel nem felettébb régen kapott lábra. Erre valo alkalmatoſságot pedig tolgáltattak azok, a' kik a' peſtiſes időben ſem a' kegyeſséget, ſem a' ſeretetet előttők nem viſelvén felebarattyokat ott hadták; nem kűlömben cſelekedvén mint régenten a' pogányok, kik a' betegeket házokból ki-vetik es el-hádgyák vala, mellyet hoz elő *Euſeb.* lib. 7. *Hiſt. Eccl. Cap.* 17. Ehez képeſt némelly kegyes emberek, nagy buzgoságok miatt arra hajlottanak hogy akar miképpen fuſſon valaki a' peſtis előtt, vétkezik A' Tudós, *Zánchius* pedig és *Beza* meg-vallyák hogy jol lehet ez illyen ſertelen valo fútás vétkes mind-azon-által meg-lehet embernek valami hely változáſſal magárul gondot viſelni. A' mellyből kővetkezők e' két egy máſſal éllenkező ſententia, mely mindenik ágára nézve *Patrónusok*at talala En itt mind a' két félnek *argumentumiban* egy nehányat elö-hozván, az után azoknak értelmit mondom-meg a' kik ezt a' villongáſt el-igazittyák. A' kik nem javallyák a peſtiſnek idein a' fútáſt, azok illyen erőſlege-kel élnek. (1) *Nem kell* (ugy-mond) *el-fútni à peſtis előtt*: mert a' peſtis nem el-ragadó nyavalya, (az halálra és csomóra nézve, jollehet az aër meg-velzhet akar holott-is Iſtennek itileti-

ből)

ből) hanem az Isten maga ragaszta az emberekhez, Deut. 28. 21. 2 Sam. 24. (11) Mert az Istennek meg-változhatatlan Decretumában el vagyon végezve, kiknek árcson a' pestis és kiknek ne árcson: nem-is lehet az Isten előtt el-futni, Jerem. 48, v. 44. *A' ki el-fut a' retegés előtt a' veremben esik, a' ki fel-jö a veremből meg-fogatik a tőrben*, Hos. 7. v. 12. *Midőn elmennek*, (így szól az Isten,) *ki-terite re jok az én hálómat, mint az égi madarakat le hozom őket*; *Lásd. Amos* 9. v. 1. 4. Habac. 3. v. 5. Psal. 139. v. 7. 8. 9. 10. *Hova mennék a' te lelked előtt.* &c. és szintén ugy el nem kerülheti ember ezt a' dögleletességet, mint szintén a' meynnűtő kővet, melly holott esik le, soha në tudgya. (111) Mert a' kik el-futnak, Istenhez való kegyességeket meg-tagadgyák és az ö gondviselése alól magokat ki-vonnyák; Sőt az Istent késégtik, módot szabván eleibén; hog' hog', mitsoda hellyen és minemű időben tartsa-meg őket: annak felette azt itélik hogy ők erősebbek az Istennél és az ő kezéből ki-szaladnak; de megcsallyák magokat, az Ægyiptumban Isten előtt futó Sidókkal, Jerem. 44. v. 26-30. (1v) Mert a' szeretetnek tiszti-is azt kévánnya hogy el ne fussunk; mivel *a' szeretet nem magáét keresi; hanem a' másét*, 1 Cor. 13 v. 5. és azt Parancsolya Isten, hogy felebarátinkat nyomoruságiban fel segéllyük, Esa. 58. v. 7. *A' te tested előtt el-ne rejcs m.. adat.* (v) Mert az *Alexandriai Eccle-*

ſais a' nagy peſtisnek idején nem futot el; hanem a' pogányoknak cselekedetit maga megmaradásával karhoztatta, a' mint *Eusebiusbol* ide fellyeb *czitálám*. A' kik azt állit,yák, hogy meg-lehet a' peſtis előtt el-futni, azoknak *argumentumi* ezek, mellyek közűl némllyek, az elsőkre való felelet gyanánt hozattatnak-elő: de amazok ujjoban meg-felelnek. *Szabad* (igy ſzolnak) *a' peſtis előtt el- futni.*

I. Mert a' Péſtis elragadó nyavallya, mint ſintén a' bél pokloſság, Levit. 13. *Felele. Elsőben* ha ſintén el-ragadó vólna-is nem következnek onnan a' futáſra való ſabadság (1) mert a' ſeretet, kegyeſség s' a' ſokaſ-is azt mutattya, hogy nem kell minden fekéllyes el-ragadó nyavallyájában felebarátunkat el-hagynunk, à minemű elragadó nyavalyának tartatic à himlő, vérhas, ſáraz-kórſág, rűh, belpokloſság, franczú, &c. (2) Mert minden ki-fogás nélkűl való parancsolatunk vagyon a' betegekkel való jótéteményrűl, Pſal. 41. v. 1, 2, 3. Matth. 25. v. 36. 43. Nem fogattatik itt ki az el-ragadó nyavalya-is. (3) Mert ha az aërnek meg-veſzéſe által el-ragad a' peſtis, mit tudſz benne meddig terjed-ki az a' dőgleleteſſég? bé-ſzitad-é már vagy nem? mikor érkezik oda a' ſél által, az hová el-lőtte futottál? Látod, futs mikor ſenki nem kerget-is, Levit. 26. v. 17. (4) Mert felebarátinkhoz való ſoros köteleſſégünket fellyeb kell becsűlnünk, mint magunk kétséges megmara-

maradáſát. Láſd Jan. 15. 13. veſd ôſſze. 1 Joh. 3. 16. *Mi-is tartozunk lelkünket le-tenni a' mi atyánkfiaiért. Másodszor.* A' bél-pokloſſággal nem lehet minden-képpen eggyûve kôtni a peſtiſt. (1) Mert annak más terméſzeti, oka, és cſelekedeti vagyon, s' más a' peſtiſnek. (2) Mert a' bél-pokloſſagnak el-távoztatáſárúl világos parancsolat vagyon; a' peſtis elôtt való futaſról egy pont ſincs. (3) Mert a' bél-poklokat ki-ûznik vala a' városokbúl; nem a' tiſta emberek futnak vala ki azok elôtt; de mitsoda kereſztyénſég vinne arra akár kit-is, hogy a' peſtiſes embert kivûl ûzne a' városlon, hanemha a' pogányok példájat kôvetné, mellyet a' kérdeſnek elein hozék elô Euſębiusbúl. (4) Mert a' bél-pokloſſágbéli tiſtátalanſág alatt, ceremoniai tôrvény-is fekſik vala: de ez mai napon a' ceremoniák el-töröltettenek: a' mi a' bél-pokloſſ gnak el-kerûléſében meg-maradott, a' nem egyeb, hanem hogy a' czégéres vétkekben elôktûl magunkat el-vonnyuk, és azokat k zzüllünk ki-veſsûk, 1 Cor. 5. v. 13. *Harmadszor*, mikeppen mondattathatik a' peſtis elragadó nyávalyának, az elsô kérdésben ide fellyebb meg-láttuk,

II. Mert jóllehet az Iſtennek Decrétumában a' mi életûnknek határ vettetett, mindazonáltal annak óltalmazáſára az eſközök ki nem rekeſztetnek. Azt-is el-végezte Iſten kik hallyanak-meg a' fegyver, és éhſég miatt, mindazon-

általl szabad ezek előtt el-futni, és magát embernek óltalmazni. A' szent Pál életének tovább való terjedéséről bizonyossá tétetett vala, de még-is nem engedé, hogy a' hajósok a' hajóból ki-mennyenek, Cselek. 27. 14. 31. Sokkal inkáb meg-engedtetik tehát, hogy az ember eszközökkel éllyen a' maga életének óltalmazására, midőn életének vége, az Istennek titkos decretumában vagyon. Láfd erre az ide alá való VIII. Kérdést. FELELET. *Elsőben*, a' rendes, nem tilalmaztatott, sőt javaltatott, és parancsoltatott eszközökkel szabados élni, mellyekről szóllunk a' czitált 8. kérdésben; de holott parancsolta Isten ezt az orvosságot a' pestis ellen, hogy fusson-el az ember előtte? Ellenben valót mond Isten a' Sidóknak, Jerem. 42. v. 22. *Dög-halállal haltok-meg az helyen, a' hová kévánkoztok menni*, Ezech. 6. v. 12. *A' ki messße léßen, dög-halál miatt esik-el. Masodßor.* Nem hasonló példa a' fegyver és az ehség a' dög-halálhoz: (1) Mert azok előtt való futást Isten parancsolta sok helyen: Dávidot a' Saul fegyvere előtt Isten Kehiláből ki-küldé, 1 Sam. 23. Illyésnek-is parancsolá, hogy az ehség előtt Saraptában mennyen 1. Kir. 17. De a' mint meg-látók a' pestis előtt való futást nem parantsollya. (2) Mert a' fegyver, és az éhség igen tapasztalható bűntetési Istennek, nem csak (*in effectis*) az ő mukáiban mint a' pestis, hanem még (*in causis*) az ő okaibanis.

Mert

Mert ha három estendeig esõ nem lészen Isten ítéletibõl, mint, 1. Kir. 17. v. 1. és, 18. v. 1. akárki jo eleve eszében veheti, hogy éség lészen. És ha minden népek valamelly Ország ellen rózgõlõdnek, a' nép a' Magistratus ellen pártot ût, bizonyos jele az hadakozásnak, de a' pestisrûl az ember, bizonyosan jó eleve igy nem próphetálhat; hanem tsak mikor már a testében erzi a' gyúladást, vagy ûkrõndözést, vagy valamellyik tagaiban csomóval valo maga ki-ûtést akar magán s' akar felebarattyán légyé az: akkor pedig már õ-is a' többivel edgyûtt *inficiál*tatott.

III. Mert az ember tartozik háza népére jó idején gondot viselni, és a' pestis elõl el-vinni 1. Tim. 5. v. 8. *Felelet. Elsóben*, úgy viselljen ki ki cselédire gondot, hogy mind-azon-által a' közönséges társaságot meg-ne csonkitsa: mert ha válamelly egész ház nép el-mégyen, másoknak vagy botrankozást ád, vagy az õ példájával a' futásra gerjeszti. *Másodszor*. Ha cselédgye ollyan embernek, mellynek hasznát mostanában a' *Respublica* nem veheti, (micsodásak a' gyermekek) és félelmes, csak botránkozás nélkûl leheszen, meg-lehet ideig, az ide alább megírt mod szerént valahová vinni, de magát annak sine alat el-nem vonhatya.

IV. Mert némellyek ollyan félelmesek, hogy soha el-nem hitethetik magokkal, hogy a' dögleletes hellyen meg ne dõgösõdgyenek. *Felelet*

(1) Ha

(1) Ha ezek tiſt viſelők, meg kell lelkek iſmęretit győzni, és tiſtek mellet kell maradni. (2) Ha nem tiſt viselők s' ugyan lelkeket meg-nem győzhetik, hogy a' lelki iſméretnek (mint Iſtennek viczéjének) eleget tegyenek, meg-engettetik a' *Theologuſoktul*, állyanak eleb ideig.

V. Mert a' betegek és azokra való gond-viselők othon maradnak. *Felelet*.. Ugy de ſo an csak hirét halván-is a' peſtiſnek el-faladnak e' *regula* ſzerént, *cito, longè, tardè*, s' kik el maradnának a' betégek? kinek prædicálnának a' tanitok? s' kiknek tennének tőrvént a' Birák?

Immár következik az ellenkező értelmeknek ęſſe békéltetéſe, erre pedig meg kell minékünk gondolnunk, mind a' ſemélyeknek meg külömböztetéſit s' mind a' futáſnak modgyat. A' mi nézi a' *ſemélyeket*, bizonyos dolog nem mindeneknec engettetik meg hogy el-fuſſanak: mert némellyeket tiſtbeli kőteleſſęg s' némellyeket Attyokfiaihoz és házok népéhez való ſzeretetek nem bocsáthat-el, ha nem ha hitetleneknél alább valok akarnak lenni, 1. Cor. 7. 21. 1. Tim. 5. 8. *Leg elsöben-is* a' lelki pásztorok (érczed itt a' Profeſſorokat-is kik a' Scholákban s' *Academiákban* tanitnak) a' peſtis előtt el nem futhatnak. (1) Mert az Eccléſiábanvalo kőzönſęges tiſtek azt nem engedi, Csel. 20. 28. 1 Pet. 5. 2. (11) Mert a' betegekhez, és egyéb magános emberekhez való kőteleſſęgek-is azt kévánnya, Ezech. 34. v. 1-4. Jac. 3. v. 14. (111) Mert

Aron

Áron és Moſes ſem futották ki a' nép közzűl illyen időben, ſőt Áron közikben futot a' temjénezővei, Szam. 16. v. 46 47. 48.

Másodſor, a' *Magiſtratus*ok ſem mehetnek-el a' peſtis előtt. (1) Mert ollyankor forganak fenn kiváltképpen az őrökſéget felett valo perlekedéſek, mint Moſes idejében a' Czelophkád leányinak panaſábul ki-teczik, Szaml. 27. (11) Mert akor-is a' jo rendet meg-kel tartáni, hogy valami képpen a' bűn el-ne hatalmazzék, Rom 13. v. 3. 4.

Harmadſor, az Atyak, anyák, gyermekei és közel való rokonsági embernek, el-nem futhatnak. (1) Mert hitetlennél alább valók lésznek. Tim. 5. v. 8. (2) Mert azt a' természetben oltatott indulat-is nem engedi. Pſal. 103. v. 13. Eſa. 49. v. 15. Es ha az Iſten. Jerem. 34. v. 15. &c. a' Sidoknak ſolgájokhoz valo embertelenſégit ollyan igen gyalázza, hogy nem utálná tehát a' mi ſzerelmetinkhez valo indulatinknac illyen meg fagyását? Immár ha el-nézed azokat a' kic az *Eccleſiá*kban és a' Polgári társaságokban vadnac mivel kinec kinec kötelesſége vagyon *Magiſtratus*ához, Tanitójához. &c. ſenki el nem futhat hanem ha csak a' jó vevényec állanac elebb.

A' mi nézi a' futáſnac *modgyát*, ha ugyan gyengeſégitül és erötlenſégitől meggyözettetvén elfut valaki; légyen az ő fútáſa igaz meg-téréſſel, meg-alázodáſſal, bűneinek meg-eſmeréſivel és

azok-

azoknac botsánatyának kéréſivel, Pſal. 6. és 48. Eſa. 38. Ezekhez kel kötni a' hitet és az Atyafiui ſeretetett, hogy azt meg ne ſértse. Hiti meg-tartatic ha az Iſten kegyelmes gondviſeléſirül nem kételkedic, és az Atyafiui ſeretet meg-marad, ha az Apoſtol ſavai ſerént él, mellyeket igen ſépén le-tett, Rom. 12. v. 10--15. *Atyafiui ſeretetnek általa egy más ſerelmire hajlandok legyetek, egy másnak tiſteſséggel legyetek. &c.*

NEGYEDIK KERDES.

HATODIK PREDIKACIO.

A. 1679. die, 7. Maji. A' Kis Templomban reggel.

Amos. 4. 10.

Dög-halált bocsátottam reátok, &c.

MEg-kellé a' peſtisben lévő embereket látogatni a' Predikátoroknak, az Atyafiaknak és azoknak jo baratinak. *Felelet.* Mivel ez a' kérdés két-felé ágazic az Lelki *Páſztorokra* és *Atyafiakra*, s-embernec jó akaróira, azért külön-is kell elő vennünc. Azt pedig illyen módon vigyüc végben, hogy a' kérdésben mind két ágára tartozandó *argumentomit* és ellen-vetéſit lálluk-meg: és az után azokrul vegyüc a' tudós embereknec értelmit

Hogy *a' Predikatoroknak meg-kell a' peſtisbe lévő*

lévö embereket látogatni, illyen erősségekkel állittyác némellyek (1) Mert a' több tiztei közöt egyic tizti ábetegec látogatása. Eze. 34. 4. haragic az Istē à pástorokra hogy a' *beteget nem gyógyittyák*. A' Chrſtus peldájais ugy mutattya hogy ő a' juhoc közöt jár, Joh. 10. v. 3. 4. Sz. Pális Cselek. 20. v. 20. 26. 34. és a' jó pástor az eltévelyedet juhot a' pusztaban és betegeſt fel-keresi. Luc. 15. v. 3. 4. 5. 6. (11) Mert parancsollya az Isten hogy a' betegec hivaſsác a' Lelki pástorokat. Jac. 5. v. 14. (111) Mert a' kik lelkibetegec, sű kölködnec azok lelki orvos nélkül. Matt. 9. v. 12. illyenec pedig sokan a' kik peſtisben vadnak, láſd Pſal. 38. (1v) Mert az elöddedi *Eccleſiákban*-is meg vólt az Isten ſzolgainak ezen tizteknec diciretessen való végben vitele, a' *mint* a' *hiſtoriá*kbul láttyuk. (v) Mert a' bél poklosságot tartoztanak meg-nézni a' papok az ó Teſtámentumban, Levit. 13. v. 2, 3, 4. Sőt még a' táboron-is kivül kellet menniec, hogy a' bélpoklosoknac gyogyúlásoc felől itéletet tegyenek: (a' pedig igen fekétlyes nyavalya vala,) Levit. 14. v. 3. 4. &c. (v1) Mert Ezechiás királyt-is a' peſtisben való fekvésének idején meg-látogatta Esaias. A' Chriſtus pedig mindenféle nyavalyákat gyógyitot, Matt. 4. 23. s' miért nem peſtiſt-is? holot az a' Sidók közönséges nyavalya vala, és a' tanitványok felöl-is az mondattatik, Marc. 16. 17, 18. a' régi sok szent *Doctor*okkal edgyütt. A' kik ollyan értelem-

telemben vadnak, hogy a' prædikátoroknac nem kell a' peſtiſes emberekhez menniec azoknac *argumentumi* (a' többi között) ezek.

I. Mert (ugy mond) ſohúl Iſten azt nem parancsollya, hogy őket látogaſſák. *Eelelet.* Igen-is paranssollya, Ezech. 34. v. 4. Jacob. 5. 14.

II. Mert a' jó leki páſtor, azt a' tiſtit annac előtte végben vitte, mikor mind közönſęges hellyen s' mind pedig kűlön-külön az embereket jo alkalmataſſág adatvan az halálra kéſitgette: a' mi hatra vólna tiſztibe azt kővette, vagy levele altal végben viheti. *Fel.* A' közönſęges, és magánostiſti a' prædikátornac egy máſſal nē ellenkezik; hanē csak kűlömbözö időkre tartozic mindenic, Cſel. 20. 20. ugy hogy mindeniket hűſę geſſęn végben kell vinni. Azomban a' páſtornac csak edgy juhot ſem kell el hagyni hogy el-veſſen, Luc. 15. v. 3-7. ha ſintén maga veſedelme forogna-is benne, 1 Joh. 3. v. 16. a' Chriſtus példája ſerént, Joh. 17. v. 12. és, 18. v. 9.

III. Mert a' lelki páſtor, az egęs nyájnak legeltetője, azért vakmerőképpen egy emberért magát veſedelemre nem kell vetni. *Felelet.* Ez ſerént az okoskodás ſerent te hát a' betegeknek ſem kellene őket hivatni, azt pedig párantsollya Iſten. Jacob. 5. v. 14. és a' kik az halállal kűſękődnek nem kellene tehát azokat abban a' tuſakodásban meg-ſegiteni; a' pedig képtelen dolog.

IV. Mert a' kik a' peſtiſes ember körül vad

vad-

vadnak, azok-is vigztalhattyák, és könyörögh-hetnec véle. *Felel.* Azok gyakorta sokabbã meg-fogyatkoznac tudatlanságok miat: ha penig tudományok volna-is még-is ollyan (authoritással) méltósággal véghez nem vihetnék, mint a' Predikátorok: mert ök a' Chriſtus követei, és kedveſséggek s-hathatoſsága-is bizédeknec nagyobb, mint a' köz rendeknec, à jók előtt, 1. Cor. 4. v. 1. 2. Cor. 5. v. 19. 20. Joh. 20. v. 22. 23.

Hogy az *Atafiaknak és a' peſtisben lévő embernek jó-akaróinak meg-kellyen a' peſtiſes embert látogatani*, imezek próbállyák. (I) Mert az Iſten mind parancsollya, s-mind jutalmot igér azoknak, a' kik azt cselekeſik, Pſal. 41. v. 2. 3. 4. Matt. 25. v. 36. és 43. (II) Mert az Atyafiui ſeretetnek törvénye-is azt dictállya, hogy azt cselekedgyük felebarátunkkal, a' mit akarnánk hogy máſok cselekedgyenek mivelünk, Mat. 7. v. 12. Mi penig akarnók hogy a' mi betegségünkbe máſok látogatnának bennünket. (III) Mert a' kereſztyéni ſent ſeretetnek indulattya ſerént, minden Iſten félő embernek kéſznek kell arra lenni, hogy ha Iſtennek ugy teczik, felebaráttyáért életit le-tégye, 1. Joh. 3. v. 16. Azért annál inkább arra, hogy felebarátttyát illyen nyomorult állapotryában meg-látogaſſa. (IV) Mert Dávid igen panaſolkodik azok ellen, a' kik ötet nyavalyájában meg nem látogatták, Pſal. 38. v. 12.

V. Mert sok dicséretes példák azt javallyák, ugy mint a' Jób barátinak példája, Jób. 2. 12. 13. a' kik jol lehet vétkezének, hogy a' Jób felől bal itéletet tőnek, mind-azon-által az ő látogatásában tiſteket el-kővették, A' Dávidé-is, Pſal. 35. v. 13. 14. *Mikoron ők betegek váltak gyáſban öltöztem.* Ide való minden igaz kereſtyéneknec, kik *Alexandriában* és máſutt-is a' nagy peſtiſnec idején, nem csak a' magoc hazok népérűl viſeltek gondot, hanem még máſokhoz-is meg-mutattác ſzent ſereteteknec tiſtit a' mi képpen oda felyebb *Euſebius*ból elő hozók. Ezzel a' *Sententiá*val ellenkezöknec argumentumi, és azokra valo rővid feleletec im ezec. *Nem tartoznak (ugy mond) a' peſtiſes embert látogatni ſem attyaſiai ſem jo akaróí.*

(I) Mert meg-mondatot az hogy *ne ölly*, Kijőv, 20. v. 13. *Ne Kéſércsed a' te Uradat Iſtenedet*; Matt. 4. v. 7. azért a' peſtiſes embernek látogatásával nem kell magát valakinek ſant ſ ndékbul veſedelemben vetni. *Felelet.* Nem ől-meg magát ſem az Iſtent nem kéſérti, a' ki Iſtenhez való engedelmeſſégébűl, a' beteget meg-látogattya. Sőt jó uton járván és az Iſtennec kegyelmérűl s' igéretirűl bizonyos lévén a' dolognak ki-menetelit Iſtenre bizza, Pſal. 37. v. 5. 1. Cron. 19. v. 13. az Abiſainak és Joábnac beſéde ſerént.

(II) Mert az ő Törvényben ſem látogattyák vala meg a' bélpokloſokat, Lev. 13. és 14. a' peſti-

peſtiſes emberek pedig ſinten ollyan ragadó nyavalyával tellyeſec. *Felelet. Elsőben* ugyan azon 14. részben, meg-olvashatod, hogy a' bél-poklos embert egynéhányſor meg-kellet látogatni a' papnak. *Maſodſor.* Nem kell a' peſtiſt mindenben ſőve vetni a' bélpoklosſággal, a' bélpoklosokrúl nevezetes tőrvény vólt hogy a' gyűlekezet kőzzűl ki-viteſſenec; de a' peſtiſes emberekrűl ollyan nincsen s' nemis volt: a' bélpoklosſágban vala néműnemű *ceremoniai* tiſztátalanság-is, de nincsen a' peſtisben, laſs errűl bővebben a' harmadik kérdésben ide fellyeb.

(111) Mert a' ſeretet magától kezdetik az embertűl, Matth. 22. 38. Ephes. 5. v. 29. és onnan megyen altal az ő felebarátyára, Matth. 7. 12. Azért magunkra kell gondot viſelnünk leg elsőben-is *Felelet.* Nem hellyes az mindenekben és mindenkoron, hogy a' ſeretetnek az embertűl kellyen kezdetni magától; mert az Apoſtol ellenben tanit, 1 Cor. 13. v. 5. *A' ſeretet nem kereſi a' maga haſznát.* Az a' ki fogás a' Sóphiſták-é: a' ſent Irás pedig másképpen magyarázza felebarátunkhoz való ſeretetűnknec réguláját: és kit kit kőzűllűnc nem regulájának, hanem (a' terméſet ſerint magához való hajlandóſágért) példájának tékſen annak az indulatnak, mellyel Iſten parancsolattyából máſokhoz hajlandóknak kell lennűnk, Matth. 7. 12. Epheſ. 5. 29. Eddig vagyon a' kerdéſ-

nek mind két ágárúl való beſélgetés; immár kövétkezik a' tudóſoknak ezen ſententiác felől való itéleti, és ővé bé-kéltetéſe, mellynek három ága vagyon.

Az elſő ága ſóll a' *peſtiſes emberekrűl*, kik betegſégekben meg-kévánnyák hogy öket máſok meg-látogaſſác, kikrűl azt kell meg-tartanunk, hogy ők a' mit életekben ez Iſtennek igéjéből hallottanak, azt magok vigaztaláſára kell forditaniok, és kiváltképpen, ha vesik esekben hogy à bennek lévő dőgleletesſég miatt, nehéz és veſedelmes lehelléſek vagyon, a' magok háza népének ſolgálattyával elégedgyenek-meg, és a' mennyire lehet az Iſten ſolgainak, Attyokfiainak és jó akaróinak kedvezzenek, hogy a' Lelki páſtoroc az Iſten nyájára vigyázhaſſanak, kikre az bizattatott, Csel. 20. v. 28. 1 Pet. 5. 2. amazok pedig cselédgyekre, 1 Tim. 5. v. 8. Sőt ha nincsen ſzűkſégec reájoc, még ha hozzájoc mennének-is meg-tilalmazzác, mint régen cselekesnec vala a' bél-poklosoc, Levit. 13. 46. Ezekrűl pedig az embereket ackoron kell meg-inteni, mikoron még egéſſégeſek, hogy betegſégekben oſtán tudgyák tiſzteket, Rom. 13. 10. 1 Cor. 13. v. 4, 5. 2 Tim. 3. v. 16, 17.

A' Máſodik ága ſól az *Egy-házi ſalgákról* Kiknek tiſtek hogy a' peſtisbé lévőket meg-látogaſſák. Ezeknec három dolgokra kel vigyázniok. *Elsőben*, hogy az Eccléſiának ſolgai a' jó rendet a' peſtiſes időben-is meg-tarcsák, és a' mi-

a' micsodás fokáſa vagyon annac a' gyülekezetnek az-holott laknac, a' betegek látogatáſa felől el-ne roncsák, hogy mindenec jó rendel legyenek, 1. Cor. 14. v. 40. Es mivel, az holott ſokan vadnac a' Lelki Páſtorok, néhol csak egyet válaſztanac vagy voxal, vagy ſorſal, à betegek látogatására, hogy igy a' többi rendes tiſztekhez láthaſſanac, melly dolog a' régi Eccleſiákban meg-vólt. Auguſtinus Epiſt. 180 ad Honoratum: Néhol penig ſegitő társok-is adatnac melléjek; ezt azért által né hágják, hogy botránkozáſt a' nép-kőzőtt ne tegyenek. *Másodszor*, hogy ha hivattatnac a' peſtiſes emberhez, tartoznac el-menni, (hanem ha éntén à kőzőnséges ſzolgálatban vólnánac.) Ezech. 34. v. 4. 14. De ugy mind-azon-által hogy, (I) a' Dáviddal egyűt, 1. Sam. 30. v. 6. lelkeket meg-erősitsék az Urban, mind az ö parancsolattyárúl való gondolkodáſſal, Ezech. 3. v. 2. mind az ő meg-őrizteteſek felöl való hittel, Pſ. 91. v. 5. 6. 7. 11. s-mind pénig ſent könyörgéſekkel, Pſal. 50. v. 15. (II) Hogy ha teſteket valami orvoſságokkal meg-erősitik a-ſé ért, hogy valameddig az Urnak tetczik, egéſségeket annál jobban óltalmazhaſsák. (III) Hogy azokhoz láſſanac a' mi az ő tiſztek, cudnüllik a' betegeket Pœnetentia tartáſra intsék, az Iſtennek igéjébűl a' bűn ellen vigaſztallyák, és ő érettek könyörögjenek, söt ha ſzegények, azokrúl máſok által gondot viſellyenek, Galat.

2. v.

2. v. 10. Esa. 58. v. 7. Jac. 5. v. 14. Mind ezekben penig magokat úgy viselyék, hogy mű kájokban az erőlségnek lelke tesék-meg, és nem á' félelemnek lelke, 2. Tim. 1. v. 7. *Harmadßor*, hogy az Egyházi Szolgák ha szintęn nẽ hivattatnak-is a' pestises emberhez, el-kell menniek, ha mástul hallyák Szolgálattyoknak Szükségit, avagy a' lęlek belől őket mozdittya: mert ezek hivogatók gyanánt vádnak, úgy-mint, Jac. 5. v. 14. Mivel hogy kiválképpen belső indulattya a' lelki páftornac, Isten Szava gyanánt vagyon, mellyel intetnek hogy a' juhokra gondot viselyenek, 1. Corint. 7. v. 25. és 40.

Harmadik ága ßól az *Atyafiakrul és a' pestises embernek barátirúl*, kikről két dolgot jegyezzűnk-meg. *Elsöben* hogy ők, mindenkoron tartozzanac a' pestises embert meg-látogatni, valamenyißer az ő Szolgálattyokat kiványa: mert ha hozzája nem mennec, a' leg-nagyobb Szükségben fogyatkoztattyák-meg a' magok testęt, Esa. 58. v. 7. A ttyokfiát el-hadgyák, kiért a' Chriftus példája Szerént életeket-is le-kellene tenniek, 1. Joh. 3. 16. Ha valami Szüksége vagyon, tartoznak gondot viselni rólla a' mint magoknak-is kévannák, Matt. 7. 12. *Másodßor*, hogy ha pedig ezek vagy abból kövétkező halálnak félelmétűl viseltetvén, erötlenségek miátt a' pestises emberekhez menni nem mernének, ne kedvezzenek magoknak hanem kérjék bűnőknek botsánattyát, hit által, és az

erőt-

erötlenség ellen, az Istennek igéje és Lelke által tusakodgyanac: sőt a' kiktől testekben távúl vadnac, azokhoz lelkekkel, indulattyokkal, bánakozásokkal, könyörgésekkel, és minden tölök ki-telhető segedelemmel közel legyenec, hogy igy távúl lételek, némi-némű jelen lételekkel ki-pótoltassék. Ha az illyeneket láttyák azok, a' kiket Isten mind erősebb lélekkel s-mind testeknek vastagabb ősve serkez. tetésivel áldott-meg, ne botránkozzanak-meg bennek, hanem bámlállyák őket a' gyengék köziben, Rom. 15. v. 1. Galat. 6. v. 1. és azoknac terheket hordozván, a' betegekhez való tiztekben hátra ne állyanak.

ÖTÖDIK KERDES.

HETEDIK

PREDIKACIO.

A 1679. die, 11. Máji. A' Kis Templomban 2. Orakor böjt napon.

Amos. 4. 10.

Dög-halált bocsátottam reátok, &c

A' *Templomban való közönséges gyüléseknek nem kellé azért el-bomlani, ha a' pestises emberek a' templomban mennek? avagy csak, nem kellé azokat onnan el-tiltani?*

Felelet. Mivel ennek a' kérdésnec két ága vagyon, azért mind a' kettőrül külön kell sólnunk. *Az első ága vagyon a' templomban való gyü-*

ló gyülésseknek el-bomlásárúl: melly felől némellyek illyen értelemben vadnac, hogy nem kell a' pestises időben őszve gyűlni. *Első* oka ez, mert valamelynél tőbször gyűlnek az emberek őszve, annál inkáb terjed a' pestis, részszerint az egy másra való lehelléstől által, részszerint pedig az embereknek egy más illetése által, és egyéb utakon modakon-is. Erre a' *felelet* ez, (1) Ha azért az Ecclesiai gyülésseknec el kell bomlani, tehát a' külső polgári társaságban lévő gyülésnek-is, melly képtelen dolog, a' mint meg-látók ide fellyeb a' harmadik kérdésben. (2) Láttyuk azt, hogy a' közönséges gyülésben a' kik leg ritkábban járnak-is, szinten ugy meg-környékeztetnek ettől a' nyavalyától, akar éjjel, akar nappal. (3) Ennek az agyaskodásnak ellenében tesszük az Istennek kegyelmes gond-viselését, a' ki még hajunk szálát-is meg-számlálta, Matth. 10. 30. és az ő hivatallyokban forgolódó szolgainak, óltalmát igért, Psal. 91. 3. 4. 5. 11. Esa. 42. 27. Matth. 6. v. 33. 1. Tim. 4. v. 8. *Második* oka ez, mert (ugy-mond) a' templomokban lévő *aër* (levegő ég) illyen pestises időben igen veszedelmes, mind azért, hogy szél azt nem éri, és megbűzhődik belől, s' mind pedig hogy a' templomokban a' sok hólt testeknek ottan-ottan valo fel-áradások miatt, a' (*vaporok*) gőzölgések azt igen meg-veszthegetik. *Felelet.* (1) A' melly templomokban nem temetkeznek, bégyűl-

gyűlhetűnk tehát azokban peſtiſes időben-is, a' micsodás ez a' mi Debreczeni templomunk. (2) Bátor némelly templomokban ottan-ottan temetkezzenek-is, vallyon azért az Apoſtolnak ſzavát meg kellé vetnűnk? Sid. 10. 25. *El ne hadgyuk a' mi gyülekezetünket.* (3) Valaki inkább ſereti a' maga életit, hogy nem a' Chriſtuſt, nem meltó az hog' ő hozzá mennyen, Luc. 14. 26. 27. (4) Ha valamely templomokban illyen meg-bűſhödött *aër* vagyon, meg-tiſztittathatik az ajtoknak, es ablakoknak meg-nyitáſa által, vagy valami jó illatu füſtölgéſek által.

Hogy pedig a' gyűlekezeteket ez illyen peſtiſes időben ne légyen ſzabad el-mulatnunk, illyen okok próbállyák. (1) Mert Iſten azt tilalmazza, Sid. 10. 25. *El ne hadgyuk a' gyülekezeteket*: nem csak hitetlenſégből ſzármazott hittül való el-ſzakadáſſal, hanem még meg-utálásbúl, ſabad akarat ſzerént való el-hagyáſbúl, félelembűl, és akarmi Iſten beſédével ellenkező okból-is. Okát adgya, *mert a' nap közel vagyon*: tudni-illik, az itiletnek napja. (2) Mert parancsollya Iſten, hogy a' peſtiſes időben ötet meg-kereſſék az ő házában, 1. Kir. 8. v. 37. 38. és 9. 2. 3. (3) Mert az Iſten igérte a' gyűlekezetekben való kegyelmes jelen lételit, Matth. 18. 20. *Valaholott ketten avagy hárman egyben gyülnek az én nevemben, ott vagyok ő közöttök.* és 28. 20. 2 Cor. 6. 16. es a' veſzedelmekben való őrizeſit, Kijöv. 34. 24. (4) Mert

az Istennek kőzőnséges helyen való tisztelése minden időre tartozik, melly dolog mind a' negyedic parancsolatbúl, s' mind az Ecclésiának mindenkori szertartásabúl, világosan megtetsik. (5) Mert ha az Ecclesiai gyűléseknek (mellyek a' templomokban szoktanak lenni) el kell pestises időben bomlani, (az az, ha nem kell ollyankor könyőrgésre és prédikatio hallgatásra öszve gyűlni) tehát nem szükség hogy a' pestisnek idején az Ecclésia vagy a' pœnitentia tartásra intettessék, vagy a' hitben meg-erősittessék, vagy a' könyőrgésre és az atyafiui szeretetre fel-inditassék, avagy a' halalra istenessen el-készittessék: ezek pedig mind képtelen doldok, azért az-is, hogy pestises időben a' templumban ne járjunk.

Eddig vagyon a' kérdésnek első ága: immár következik a' második: *nem kelle a' pestises embereket a' templumtol el-tiltani?*

Felelet. Ennek a' kérdésnek meg-értésire illyen dolgokat vegyünk eszünkben: (1) Hogy a' pestises embereken itt azok értetnek, a' kik már pestises ágyokbúl fel-tőltenek, de egészlen abbúl még ki nem tisztultanak. (2) Hogy ennek a' kérdésnek és abban lévő kételkedésnek oka az, hogy a' pestisből ujjonnan fel-kőlt emberektül az egésségesek irtóznak, és félnek, melly félelem a' pestisnek eggyik hopmestere: sőt némellyek meg-is botránkoznak bennek, hogy felebaráttyoknak szeretetit ő bennek nem

láttyák:

láttyák: mivel ollyan hamar a' gyülekezetben mennek. (3) Hogy erre a' kérdésre nem egy, hanem sok képpen kellyen felelni.

Elsőben: A' beteg ne mennyen addig közönséges helyre, valameddig jól meg nem gyógyul, és erőt nem vészen, hogy valami-képpen vészedelmesebb nyavalyában ne essék, és az Istent kisírteni ne láttassék, Matth. 4. 7. és hogy szintelen ábrázattyával és dohos lehelletivel másoknak vészedelmet ne szerezzen, Kijöv. 20. 13. *Ne ölly.*

Másodszor. Ha pedig egészségen való meggyógyulása előtt a' templumban megyen, és ha a' Magistrátus az ollyan betegeseknek külön való helyet rendelt, (a' mint némelly helyeken vagyon) a' közönséges gyülekezet közöttiben ne mennyen. (1) Mert ott szintén ugy végben vitetnek azok a' dolgok, mellyek az Isteni tiszteletre tartoznak, mint szintén más gyülekezetekben. (2) Mert tartozik meg-tartani a' Magistrátustul eleiben adattatott rendet, Rom. 13. v. 1. &c. (3) Mert az ő Törvényben-is a' bélpoklosok meg-külömböztettenek a' közönséges gyülekezettül, nem csak magoknak való házakkal, mint az Uziásrúl vagyon példánk, 2. Chron. 26. 21. hanem még távul való állásokkal-is, Levit. 13. 46. Luc. 17. 12.

Harmadszor. Hogy ha külön való rendeltetet helly nem lészen, hanem a' gyülekezet közibe kell az ige halgatásra menni, a mennyiben lehet,

magános és kűlőn való éeket kereſſen. (1) Mert à ſzeretetnek regulája azt kivánnya, mely nem à magáét hanem à máſét kereſi, és à mennyiben lehet, annak botránkozáſát és kárát elfordittya, 1 Cor. 13. 5. Rom. 13. 10. es. 14. 1. &c. (11) Mert a' bélpokloſokis magokat a' néptűl kűlön ſakaſztyák vala régen, Levit. 13. 46. Luc. 17. 12. Mennyi ideig űllyőn pedig fél felé a' templomban, cſiben veheti azt mind a' maga gyógyuláſárul s' mind máſoknak véle való *converſatiójából*, es hozzája való barátságos enyhűléſekbűl s' ereſkedéſekbűl, a' bél poklosoknak peldajok ſzerint.

Negyedſzer, ezillyen peſtiſtűl gyogyuláſra fordúlt embert pedig, ſoha ſenki nem rekeſztheti ki a' templombul. (1) Mert az Eccleſia a' ſzenteknek eggyeſſege, 1. Joh. 1. 3. melynek tagjai mind az erőſſek s' mind az erőtlenek, Rom. 14. 1. es 15. 1. az egeſſegeſek, és a' betegek. 1. Cor. 11. 30. (11) Mert a' kik meg-kezdettenek gyógyúlni, tartoznak Iſtennek hálát adni, még pedig az Eccleſiának kőzőnſéges gyűlekezetiben, Pſal. 22. 23. Es. 65. 2. és 107. v. 17-22. es 1163. 12. ſeq. (111) Mert betegſegekben azert kérik Iſtentől az egéſſéget, hogy máſoknac épűletire az Iſtennec nevét dicsőitheſſék a' gyűlekezetben. Pſal. 50. v. 15. és 91. v. 15. à Dávid példája ſzerént, Pſal. 6. és 91. 16. és az Ezechiáſe ſzerént. Eſa. 38. Hogy ha ekképpen valamely peſtiſes ember viſeli magát à gyűlekezetbé

zétben s' még-is más meg-botránkozik benne; az maga szerzette magának a' botránkozáſt, nem ez adta, (ſcandalum datum, non acceptum) nem-is kell arra ſemmit hajtani. Matt. 15. v. 12 13. De azt kérded: *Hát az illyen peſtiſes emberek az Úr vacsorájához a' több hivek közöt járulhatnák-é? Felelet.* Igen-is, mert tartoznac hiteket ők-is meg-erőſſiteni; ha vennék mind-azon-által eſzekben, hogy maſok ő tűlök (erötelenſégec miatt) irtóznak, bátor ugyan elévalók vólnának-is a' peſtiſeſek; a' botránkozáſnak el-távoztatáſáért maradgyanak hátrább a' többinél: de valamely peſtiſes ember maga gondolatlanul ha elől találna menni, az egéſlégeſek támogaſſák ezzel magokat, Pſal. 91. 7. *Ha te mellöled egy felöl ezeren el-eſnének-is, és jób kéz felöl tiz ezeren; nem járul te hozzád.* és Marc. 16. 17. 18. *Kigyókat veßnek-fel, és ha valami mérges állatot iſznak-meg, nékiek nem árt.*

HATODIK KÉRDES.

A' kik a' peſtisben meg-halnak a' Templomokban avagy Czimiteriumokban él-temettethetnéke azok?

Felelet. Jóllehet ez a' kérdés nem igen nagynak láczik, mind-azon-által mivel mind haßna nagy vagyon, s' mind pedig a' peſtiſes időben tudni ßükſéges, arról egy keveſſet elmélkednünk nem itélem haßontalannak lenni. Leg elſőben-is pedig, a' temetőſrűl való eggyűg-ſi

bebe-

beſédemet elől bocsátom, (nem mindeneknek temetſégekrűl mind-azon-által, hanem csak az ő es Uj Teſtamentomi ſenteknek temetſégekrűl) és abból a' kérdeſt egéſſen meg-fejtegetém. Az Abrahámnak élete előtt ſent irás temetſégrűl nem emlékezik, jól-lehet hoſſú Cataloguſban a' ſentek halálát elő számlállya. Terem. 5. reſzében, hanem az Iſtentűl ő néki igértetett tiſteſſéges temetéſrűl vagyon leg-elsőben-is a' ſó, Teremt. 15. v. 15. *El-temettél jó vénségben.* Önnön maga a' Sárát el-temeté elsőben, Teremt. 23. 19. az után maga-is el-temetteték, Teremt. 25. v. 9. Isák és Ismáél által, a' mezőn, s-nem a' városban. Ez a' temetés az ő maradéki kőzőtt lábra kapa: mert a' Debora-is a' Rebeccának dajkája tiſteſſégeſen el-temetteték Bethel mellett. Ter. 35. v. 8. az után a' Ráchel is a' Jákóbnak felesége az Ephratának uttyában, kinek fejéhez oſlopot-is emele Jácób, Ter. 35. v. 30. Isákot el-temeték Jácób és Eſau, Ter. 35. v. 29. Leát, Ter. 49. v. 31. A' Jákóbot, el-témeték az ő tizenkét fiai, Teremt. 50. v. 7. 13. A' puſtában való járásában az Iſraelnec ſoc ſęle temetęſeknek példája hozattatik elő: Mária Radesben, Aáron az Horę hegyin, Moſes penig a' Nebón temetteték-el, *Szám.* 20. v. 1. 28 Deut. 34. v. 6. A' Cánahán főldében való temettségeknęk helye vólt, a' mező, a' vőlgyek, kertek, s-néha a' váraſok-is. Hogy a' váraſokban temetkeztenek légyen arra elég példák vadnak,

nak, nevezetesen penig a' Királyok példái, kik közzül, elsők a' Juda királyi, 1. Kir. 2. 10. és az után Izraëlnek es Samariának Királyi, 1. Kir. 22. 37. s'másut-is. Ezekből meg-teczczik, hogy vólt szabadságok a' városokban való temetkezésre: Elég világosson meg-teczik az Uj Testámentombúl, hogy a' temető helyek a' városon kivül vóltanak. Mert a' Naim városbéli atyfiát a' városson kivül viszik vala, Luc. 7. v. 12. Lázáris Bethanián kivül temettetett-el, Joh. 11. v. 31. 38. Az Arimathiabéli Jósephnek Jérusálemen kivül vólt temető kerti, Matt. 27. és 28. A' Gergaseusoknak hasonló-képpen, mely temetöben az ördöngös lakik vala, Marc. 5. v. 2. 3. 14. A' fazékasnac mezeje-is, mely a' jövevényeknek temetségekre való vala, Matt. 27. v. 7. kivül vólt. Mivel penig a' Sent iráspac böllásának formája szerént a' Sentek *alumni* mondatnak, innen a' temető helyek aluvó helyeknek (görögül, κοιμητήρια, *dormitoria, cœmeteria*, az honnan származott a' *czimteremi* nevezet) neveztetnek: mert a' görög nyelven, κοίμησις *dormitio*, aluvast jelent.: (κοιμαομαι, *dormio*, & metaphoricè *mortuus sum.*) Jól lehet ez a' Só Athenéusnál. Lib. 4. más értelemben vétetik, a' ki azt mondgya, hogy a' Creta Sigetebéliek-nél azok a' házak neveztettek *Cœmeteriomoknak* a' melyek a' jövevényeknek állás fogadó házok vóltanak, de a' temető helyekreis ez a' nevezet illik, a' mennyibe azoknak hólt testeket befogad-

gyák, a' kik e' földön jövevények vóltanak. Ez illyen czimiteriomok az elődedi kereſztyéneknec, az Apoſtolok halála után a' váraſſon kivül vóltanac, az holott ſokták vala temetni à martyrumokat: A' miképen tanittya Euſebius Lib. 9. és máſut. Chriſoſtomus, Sermone de fide & lege. Theodòrètus. Lib. 2. cap. 14. De mivel a' kereſztyénec a' (czimiteriumocban) temetö helyekben ſoktanac vala az Iſteni tiſteletre öſſve gyülni, kivált-képpen az üldözéſeknec idején, azért mind házat s-mind templomot ott kezdénec épiteni, hogy a' martyrumoknac példája által az álhatosságra annál-is inkább fel indittaſſanac. Midön penig Iſten az Eccléſiának békeséget ada, Conſtantinus által, a' váraſokban-is kezdénec temetkezni, leg elsőben-is à templumoc körül, az után a' templumokban-is, à miképpen Onuphrius tanittya, Lib. de ritu ſepeliendi. Ez pedig illyen alkalmatoſsággal lön, mellyet Agoſton Doctornac irásából elő ſámlálóc, Lib. de cura pro mortuis. Mivel à Martyromokat igen böcsülik vala az elődedi Eccleſiákban, ezeknec ajánlyák vala a' magok lelkét, kivált-képpen azoknac a' kik templomok mellet el-temettetnec vala; mind-azőáltal ez csak az Eccleſiának találmányából vólt, hogy a' templomokban való temetségeknek illyen ſokat tulajdonittſanac. De idővel lábra kapa ez a' babona, leg-elsőben-is a' nagy Gergely Pap idejében. A. C. 600. à mikor à ſé-

nec

teknek ſegitſégûl való hivása meg-erôſitteték. Ezt ôregbité a' Papoknac és Barátoknak fôſvénységek, kik a' ſzent helyekben való temettséget oly ſumma pęzen adták-el, hogy annál nagyobb kereſetek ſohunnan ſem vólt. A' Réformátiot Iſten bę-hozván, a' babonák ki-gyôláltatánac, de a' templomokban való temetéſnec módgya ugyan ſok helyeken, (Gallián kivûl) meg-marada. Szemmel látott bizonyságot tudok errûl irni, mikor Leydában laktă, A' 1669. és 70. azon egy pádimentumozott ſirban, melyben az elôtt máſt-is láttam hogy bę-tettek, á mikor egy tudós Prófeſſort el-temetęnec, tekinték a' ſirban-s' tehát nincsen az, a' kit az elôtt oda tettünk vala. Kérdém egy-hozzám közelebb valótúl, holott lehetne az, a' kit en csak nem régen ugyan azon ſirban kéſirtem s' tettem-bé máſokkal; ô pedig moſolyodván monda nékem: (*ô Domine apud nos templa venalia, Deusq;*) minalunk á templomokat árullyák s' az Iſtent-is, csak jól fizeſſen babonáſſágábul ma valaki, be-hadgyák á templomban temetni, de leg felyebb, egy hét mulva bizony á teſtet rakott ſirokban nem tanalod, ezt csak elhalgatám, de reggel mindgyáráſt menék egy jó akarómhoz, kinek neve A. Raadt. S. S. Theol. & Phil. Doctor. ki á Péter temploma mellett lakik, (az holott nékem aſt á rettenetes dolgot beſzéllé egy jó akarom) és néki meg jelentvén é dolgot, illyen-keppen ſolla: aſt tudja ez à babonás

nás nép, hogy az ő halottya mind ebben à templomban fekßik, el-veßik itt a' pénzt hogy oda temetkezzék, de bizony harmad nap mulva ki vißik onnan; látodé mire valók a' templomban való ſok ßolgák? azok eczaka két s' három teſtet egy koporsokan teßnek, és a' váraſſan kivűl eltemetik, és végre igy ßol: tudmeg, hogy ebben a' peſtiſes időben a' Peter templomában temettetett őt ßáz ember, de ott csak ötvent ſem találnál. Ez ám a' babona, és a' pénz halálás. En (hogy a' meg-ſebhetett lelkeket felettébb ne ſértegeſſem) ſoha nem ßeretém azt Kaſſán, hogy ſzáz forintért akár kit a' templomban temetni meg-engedtek.

Immár hátra vagyon a' *Kérdéſre való felelet.* A' mellyre leg elsőben-is azt kel meg-tudnunk, hogy a' temetkezéſnek hellye magánoſſan, közdolog, (*res indifferens, ſeu adiaphora.*) [1] Mert az idveſſégre az ſe nem haßnál, ſe nem árt, Luc. 16. 22. [2] Mert az Ur-é a' föld, és annak tellyeſſége, Pſal. 24. v. 1. [3] Mert eleitől fogva el-hitették azt magokkal a' ſzentek, hogy akár holott temetkezzenek, mindenűtt közel léßnek az Iſtenhez, és az itélet napján ő tőle meg-iſmértetnek. Agoſton Doctor illyen képpen ír a' felől, Lib. 9. Confeſſ. cap. 11. Némelly környűl álló dolgaira nézve, (*per accidens*) lehet vétek benne, melly vétek találtathatiké-meg azoknak temetségekben a' kik a' városokban és czimteremekben temetkeznek, ez után

ez után láttyuk-meg. Bizonyos dolog, hogy ha a' kőzőnſęges bokáſra és a' példákra nézűnk, azt javallanunk kell, mert az ſok hellyeken bévett bokás, mellytűl igen nehéz az embereket el-vonni. De ha a' régi *edgyügyűſéget*, a' *kegyeſſéget*, a' *tiſteſſeget*, és továbbá az *egeſſeget*, forgattyuk, vétek vagyon abban a' temetſęgben, és nem javalhattyuk. Az *együgyűſéget*, (mondom.) mert az a' temetésnek módgya leg egyigyűbb, es a' termeſzethez közelebb vét, hogy a' kik az élőknek ſeregębűl ki-mentenek, azok kőzzűl ki-isviteſſenek a' földnek gyomrában. Ennek az egyűgyűſégnek igę meg őrizöji vóltanak a' régi ſentek, a' mint ide felyebb meg látók, ettűl pedig e'mái napon az emberek el-távoznak. A' *kegyeſſéget*. (1) Mert babonát foglal magában-bé, avagy csak nem meſzſze vagyon tűle, melynek meg csak valami némétűl-is oltalmaznunk kell magunkat, 1. Theſſal. 5. 22. (11) Mert meghomalyoſittya ama' titkot, mely vagyon, Sid. 13. 12. 13. 14. hogy nincsen nékűnk itt maradandó váraſunk, és a' Chriſtuſt a' kapun kivűl kell kővetnűnk, a' miképpen ö kivűl ſzenvedett, az ö gyalázattyát hordozván: mert a' kik a' várasbúl ki-vitetnek, azok felől a' ki-vivő ſemélyek bizonyſágot tęſznek, hogy azok e' világbúl ki-mentenek, és más városnak lettenek (polgári) lakoſi, Phil. 3. 20. A' *tiſzteſſeget*; mert igen bőcstelen dolog az, hogy a' templomokban ottan-ottan a' teſtek ki-áſatnak, onnan ki-

hordatnak, (a' miképpen oda fellyebb a' Leydai példát látók) és a' csontok (ossariumokban) egy rakásra a' föld színén rakatnak; a' kereszttyének kőzőtt pedig minden dolognak ékessége és jó rendel kell lenni, 1. Cor. 14. v. 40. *Azegéssséget*, mert a' meg-borult bűdős aër, a' templomokat el-bűzhiti, azbanmaradóknak, *azaz* hideglelésben való embereknek az illyen templomban való menés igen ártalmas. De ezt sokakkal el-hitetni igen nehéz, és ebben semmi változás nem lehet, hanem ha, (1) A' Magistratus léßen el-bontója, a' miképpen Adrianus Imperator nagy büntetést vete azokra, a' kik a' várasban magoknak temető helyet kéßitnek, a' mint Ulpianus bizonyittya. (11) Ha azok engedelmeskednek, a' kiknek jussok vagyon a' várasban és templumban való temetséghez. Ennek az örökség ßerént való temető helynek, igen nagy böcsi vólt az ő Testamentomban, jóllehet az alatt titok-is vólt. Ha pedig (dögős idöben kivált-képpen) az emberek templomokban nem temetkeznének, sok veßedelmes betegségeket, (emberi mód ßerint sólván) babonákat, és hasontalan költéseket el-kerülhetnének.

HETE-

HETEDIK KERDES.
NYOLCZADIK
PREDIKACIO.

A. 1679. die, 18. Maji. A' Nagy Templomban reggel böjt napon csötörtökön.

Amos. 4. 10.

Dög-halált bocsátottam reátok, &c

Micsoda tiſztek azoknak a' Deákoknak, a kik peſtiſes Scholákban vagy Academiákban laknak.

Felelet. Vadnak ollyak, a' kik ezt a' kerdéſt röviden akarván meg fejteni, csak el-vagják ennek csomóját, nem öldják-meg, mert azt állattyák hogy a' Deákok az ilyẽ peſtiſes ſcholákbul, és Academiákbúl mentûl hamarébb mennyenek-el, amá' köz mondás ſerént: (*Citò, longè, tardè*) *Hamar, meſſſe, késöre*, melly ſókat igy foglalnak versben: *Mox longè, tardè, cede, recede, redi.* Magyarúl igy fordithatnád: *Menten, meſſſe ſies; de késön térj haza, kérlek.* De vallyon ez illyenek nem tudgyák a' Prophétának ama' mondáſát? Ezech. 6. 12. *A' ki meſſſe léſſen, dög-halál miatt eſik-el.* Vallyon mit cselekeſznek akkor, mikor a' közönſeges dög-halállal minden Scholák és Academiák bé-telnek? micsoda tanácsot adnak azoknak, kiknek

nincsen

nincsẽ kőlcségek a' mivel máſutt élődgyenek? Meg-tetſik tehát, hogy csak a' peſtis előtt való fútálnak javallásával meg nem felelhetnek erre a' kérdéſre, annál inkább a' lelki-iſméretnek eleget nem tehetnek, és a' Deákok haſznát nem kereshetik, hanem más felelethez kell folyamodniok.

Tagadhatatlan dolog pedig az, hogy a' Scholákban s' Académiákban való lakás, vagy egyikből a' máſikban való menetel, csak köz dolog, (*res adiaphora*) oka ez; mert ſem az ott való maradás nem parancsoltatik a' ſzent irásban, ſem abbúl a' máſikban való által menetel nem tilalmaztatik: sőt gyakorta haſznos hogy egyikből a' máſikban menvén, tudományokat öregbitsék, a' nyelveket tanúllyák, és többet láſſanak, hallyanak: Mind-azon-által ez illyen köz dolgot ha módgyával nem viſik végben, tilalmas dologgá válik. Módgya a' köz dolgoknak végben vitelinek az hit és ſeretet. A' Hit tudgya micsoda légyen ſabados, és meddig, Rom. 14. A' ſeretet arra néz micsoda haſznál s' mi nem, 1Cor. 13. Ennek-okáért a' peſtiſes Scholákbúl akar el-mennyenek a' Deákok s' akar meg-maradgyanak, meg kell öket tiſztekre tanitani, hogy *tiſztek ſzerint igazgathaſſák a' magok dolgait*, melly a' híveknek dicséreti, Pſalm. 112. v. 5.

Az el-menesben azért avagy helly változtatásban három dolgot kell meg-ſzemlélnünk, az el-

az el-menésre való inditó okot, a' menésnek módgyát, és végit. *Az inditó ok*, ávagy ama' gorombá maga el-hitetése valakinek, mellyel úgy vélekedik mint-ha az Istennek keze és nyila alól el-szaladhatna: avagy a' pestistűl, és abbul kövétkező haláltúl való fertelen félelem' mely alól sokan fel-nem tudnak szabadúlni: ávagy a' fent magokra való vigyázás és feréntség, midőn el.menetelekkel, ideig a' mig Istennek tettzik, magokrúl gondot akarnak viselni, és tudományokban másutt öregbűlni.

Az első el-menetel származik az hitetlenségbűl: mert ellenkezik az Isten jelen lételinek és kegyelmes gondviseléséinek el-hivésével: Psál. 139. és 91.

A' második erőtlenségbül, mely természet szerént mi bennünk vagyon; melynek bocsánatot kell adnunk, s' meg-is kell engednünk azt az el-menetelt. Az harmadik származik a' kegyetlenségbűl, és nem kárhoztathatik. *Módgya* az el-menésnek ez (I.) Ha tudományának és erkölcsinek meg-csonkulása nélkül lészen annak a' ki el-mégyen: mert az ottan ottan való változások (kiváltképpen a' kiknek jó fundamentomok nincsen) igen nagy károkra vagyon az iffiaknak. (II.) Ha szűléjeknek, Tutorinak, és Præceptorinak engedelmébűl lészen: Mert azt tartya az ötödik parancsolat. Itt mind-azóáltal szemeséknek kell lenniek, hogy valami bizonytalan hirre nezve mindgyárást elébb ne

állyanak. (III.) Ha masok el-menetelekben meg nem botránkoznak: mert a' gyengék gyakorta másra magyarázzák. Rom. 14. 15. a' mellyet el-kell távoztatni. *Vége* az el-menésnek légyen nem a' szabadosabban való tobzódás, vagy testnek gyönyörködtetése; hanem (I.) Hogy csendesebb elmével tanulhassanak. (II.) Hogy ha illyen képpen meg-tartatnak, lehesselnek az Ecclésiának és a' Respublicának hasznos tagjai az Isten dicsőségére.

A' kik a' pestises Scholákban és Academiákban meg-maradnak, lévén a' többinél jobban meg-erősittettek, azoknak illyen dolgokra kell figyelmezniek. (I.) Gondollyák meg, hogy a' többi közőt az ő bűnök-is vonta a' városra és a' mag-tartó helyre ezt az Isten ostorát. Psal. 25. v. 7. Ezech. 9. v. 6. és azokat elméjekben forgatván igazán vallyák-meg, alázatossan azoknac bocsánattyát kérjék és ennek utánna forgalmotossan magokat meg-tartóztassák, Ps. 32. és 38. és 51. (II.) Erősittsék-meg lelkeket a' szent irásból az Isten vigasztalásival, mind közönségesen, részerént bűnöknek kégyelemből való meg-bocsátásával, Esa. 1. v. 18. 1. Tim. 1. v. 15. részerént az Isten Atyai gondviseléseivel, Psal. 121. Math. 10. v. 29. 30. s' mind kiváltképpen való módon, az Istének kegyelmes óltalmazásával, fel-tévén, hogy sintén úgy meg-őrzi őket e' szent hivatallyokban, mint sintén egyéb választottakat Istenes munkájok-

kájokban, Psal. 91. v. 11. *Parancsol az ő Angyalinak te felőled*, Ioh. 11. v. 9. (III.) Szüntelen való könyörgésekkel commendállyák Istennek életeket, egésségeket, munkájokat, és tudományokban való épületeket: és a' lelki gyülekezeteket szorgalmatossan járják, Luc. 18. v. 1. Thess: 5. v. 17. Esa. 56: v. 7. Sid. 10. v. 25. (IV.) Minden féle jóságos cselekedetekben, azok között mindeneknek előtte az egyigyüségben és mértékletességben magokat szorgalmatossan gyakorollyák. Az egyigyüségben azért hogy magokról, elméjekről, és tudományokról kevélyen ne itéllyenek, és az Istennek ezén csapását magokra ne vonnyák, Ró. 11. v. 20. 1, Petr. 5. v. 5. A' mértékletességben azért: hogy a' mértékletlenséggel a' büszhött nedvességeket magokban ne nevellyék, és a' pestist magokra ne huzzák; Dan. 1. v. 8. Luc. 21. 34. *Meg-oltalmazzátok magatokat, hogy valamikor meg-ne nehezedgyenek a'ti szíveitek, tobzodásnak, részegségnek, és e' világi szorgalmatosságnak miatta, és nagy hirtelen rátok jöjjön az a' nap.* Ide tartozik az egésségre való gondviselés-is, 1. Tim. 5. v, 22. 23. mellyről a' következendő nyólczadik kérdésben fogok szóllani. (V.) El-távoztatsák elméjeknec akar-melly dolgon-is feletteb való futtatásat, (*Curiositas* ez a' Deákoknál) szóllyel való hasontalan járásit, és a' csácsogást, mint a' pestisnek Hop mesterei. Mert elméjeknek felettébb való futtatása

ŏtegbiti a' peſtiſtül való félelmet. A' béllyel való járásban dögős helyekre mennek, holott agyok, ſivek és májjok a' dög miatt meg-vész, kiváltképpen éczakának idején, mikor az aér nem igen tiſta. A' csácsogás pedig azokat hirtelen ki mondattya, a' mellyeket a' nyughatatlan elme forgat magában, és máſokat igen meg háborit. Légyen helye itt az Apoſtol intéſinek 1. Tim. 5. v. 13. és 2. Theſſ. 3. v. 11. 12. (VI) Rendes tiſteket és hivatallyokat az olvasásban, diſputálásban, &c. el-né mulaſsák. (VII.) Ig'ekezzenek a'peſtiſnek haſznait magokra ſzabogatni: a' micsodáſlak, (1) Az igaz és idveſſéget ſerző *bölcseség*, mely származik az ember halandóságának a'jelen való veſzedelemnek alkalmatoſságával való meg-gondolásából, Pſ. 90. 12. *Tanics-meg, az én napjaimnak ſzámára. &c.* és. 34. v. 4. 5. (2) Az Iſtenben helyheztetett fiui bizodalom, és a' léleknek csendeſſége, mely származik az Iſten gond.viſeléſirül való elmélkedésbül, Pſal. 91. v. 7. és. 3. v. 6. 7. (3) Azoknak a' dolgoknak ſzoros meg-tartáſa, a' mellyek ez illyen dögős időben ſzoktanac eſni minden napon. (4) A' léleknek akarmely veſzedelmek ellen való meg-erősitéſe, 1. Sam. 17. v. 37. 2. Tim. 4. v, 17. 18. (VIII.) Erőſſen fel-tegyék elméjekben, hogy ha az Iſten a' dög halaltúl és egyéb betegſégtül őket meg-óltalmazza, és tudományokban bóldogitya, ennek utánna néki ſivéſebben ſzolgálnak,

és akármely tisztben, s' hivatalban állittsa-is ö-ket, vagy az Ecclesiában, vagy a' közönséges társaságban, életeket Istennek tentelik a' Jakób példájával, Teremt 28. v. 20. és Dávidéval, a' mint az ő Sóltaribúl meg-teczik.

NYOLCZADIK KERDES

Vagyon-é valami orvaság a' Peſtis ellen?

Felelet. Két rendbeli orvoſsággal ſoktak az emberek élni a' peſtiſes időben, az egyik Lelki és igen hathatós, bátorságos és bizonyos; a' máſik rendbéli orvaſság teſti, és bizonytalan ha haſznál-é mindenkor vagy nem? A' Lelki orvaſságok az embert mind jó eleve óltalmazzák, s' mind pedig a' peſtisben valót hathatóſſan orvaſollyák. Illyenek minden utak, módok és régulák, mellyek szerént kell élni az igazán meg-tért embernek, a' szent iráſnak igazgatáſa által: a' többi között e' következendők valóban szükségesek. (I) Meg-kell embernec szivét hinteni a' Jéſus Chriſtus vérével, miképpen a' Sidók Egyiptomba meg-hintették ajtajoknac küszöbeit az huſveti báránynac vérével, Kijöv. 12. hogy a' verekedö Angyal bé ne meheſſen, Jan 3. 16. Rom 10. 13. 1. Cor. 1. v. 30. (II) Engedelmeskedni kell a' Jehova szavának, hogy senki közzülünk el-ne vesse a' puſztaban el-veſzet verſenyes Sidókkal, Szaml. 14. v. 12. Pſal. 95. v. 7. 8. (III) Bűneit kinek kinek meg-kell vallani Iſten előt, és azoknak bocsánattyát kell kérni a' Dáviddal, Pſal. 51. és 32. 2. Sam. 24 v. 17.

v. 17. (IV) Józanságot és mértékletesſéget kell mindennek követni: mert az illyen állapotban való tobzódáſért igen haragſik az Iſten, Eſa. 22. v. 12. 13. 14. *Midőn a' ſeregeknek Ura hivna titeket ſiráſra, &c. imé orom es vigaſság vala, &c. Bátor ha meg-bocsáttatik néktek ez hamiſság.* (V) Meg-kell nyugodni nagy reménſéggel az Iſtē kégyelmes Atayi gōdviſelésén a' Dáviddal, Pſal. 3. v. 6. 7. *Le-fekſzem, el-aluſzom, és fel-kelek, mert az Ur ōltalmaz engemet, &c.* és csak eg'edűl Iſtenbē kell reménlleni: és a' 23. és 25. és 42. és 91. Soltárokat mind énekelni s' mind azokrúl kell elmélkedni.

A' mi a' teſti orvaſságokat nézi, jól-lehet Médicuſok-é az a' tracta, mind-az-által, igy ércs azokrúl; hogy azok vagy a' peſtiſt meg-előzők, vagy abban fetrengő embert gyógyitgatók Iſten teczéſibűl. A' meg-előzők két-féle'k, vagy gyengébbek, vagy erőſlebbek. A' gyengébbek és bátorságoſabbak illyenek; A' meg-haſitott Czitrom nedveſſégivel kend-meg fogaidat, inyedet, ſádat, és el-űzi a' bűdőſſéget. A' jó terjék-is igen haſznos, midőn étel elöt hat órával illendő mértékkel vétetik bé. Ha róſa vizzel, vagy eczettel moſod ſádat, orrodat, ſemedet, fűledet, kezedet, es orczádat, haſznál§ véle. A' meg-tőrött Koriandiromot, fa-haját és ſekfűvet, ha ſájadban forgatod, és egyéb jó ſagu fűveket-is ſaglal, a' dohot űződ véle. A' rutát ha ſaglod, vagy ugyan be-is ve-

ſed

ſed ételben, italban, haſznát veſed. Ezek a' gyengébb tagokat e' nyavalya ellen erősgetik, à micsodás tagok, az agyvelő, gyomor, máj, tüdő, ſiv, és veſęk. Illyen némely Scorpio olaj-is, ha azzal tenyeredet, vakſemedet, és mellyedet a' ſived aránt minden nap meg-kened. Itt mind-azon-altal igen meg-kivántatik illyen időben, hogy ki ki magát ételben, italban, és ágyaskodásban, ugy viſellye, hogy mértékletes légyen: mely orvoſsággal birta magát Socrates midön az egéſs Aſiát a' dög halál el-boritotta vala.

Erősſebb *præſerváló* orvaſságok ezek: A' Mithridates Király orvoſsága, mellyet igy kiſsithetz-el: végy hat lót ſáraz dió belet, négy lót ſáraz figét, fél lót ſáraz ruta levelet, egy kis kalán ſót. Ezeket aprón metélvén, avagy törvén, tölts róſa vizet, vagy róſa eczetet reá. (Némellyek fęl lót fenyű magot-is teſznek hozzá) és midön ez mind jól öſſve timporálódott, végy bé minden reggel ehomra egy egy kis dionit, vagy egy jó öreg mogyorónit benne, azt tartyák hogy az nap ſem méreg ſę peſtis nem árt. Jók ezek-is: a' ſarvaſnak ſarva, vagy ſiv-béli csontocskája, aprón törve és italba bé-véve. Iſmét, a' fenyű mag, űröm, Veronica, Pápa fű, Angelica, örvény gyökér, foghagyma, pimpinella, ördög harapta fű, camphora, Smaragd, &c. Némellyek magok vizelletivel-is élnek minden reggel. Ezekkel pedig mértękletes-

ſen

sen kell élni, mert, ha idő előtt, s' mértek nélkűl élsz vélek, midön a' nyavalyában esel, keves orvaság használ. Ha mind-azon által tudatlanságból vagy egyéb okból bővön tanáltál' vélek élni, midőn már a' pestisben vagy, bár kettős mértékkel vegyed azokat az orvaságokat, hogy a' nyavalya annyival-is inkább meggyőzetteſſék te benned.

A' mely orvaságok magát a' pestiſt gyógyittyák, a' többi között ezek: Commendállyak némellyek, hogy a' mirigyes ember menten eret vágaſſon, vagy purgátiot végyen; de igen semesen rá kel vigyázni micsoda idejű, *temperamentumú*, crejű a' beteg; mert másképpen meg lehet hogy többet árt az ér vágás es purgátio, hogy nem mint használ, ha az ember régi, igen el-esett beteg, és felettébb gyenge *temperamentomú*. Némellyek a' meg-kęsitetett arany vagy ezűſt-glętet dicsirik igen, mellyet igy csinálhacz meg: Tőrd-meg az arany vagy ezűſtgletet ſęp apron, tedd ſoros ſabáſu ſáju edęnybe, tölts bort reá, ęs az edęny ſáját jól-be dugván, had állyon vesętęg egy ętzaka. Más-nap igen ſęp gyengęn fűrd-le a' levęt, ęs abban, ehómra igyál. Bátorságoſſabb igy, mint magát a' glętet vennéd bé, mely magánoſſan igen erös. Probáld-meg eſt-is, moſtan fejt téjben, mely még meleg, bocsásd-bé lábaidat, ſáraidat, ha meg merigyeſettél, meg-aluſik a' téj, és igy vonnya a' mérget. Ha a' mirigy csomója nő, eg' Diachylon

nevű

nevû flastrom, sôt a' sûlt veres hagyma-is meg lágyittya, érleli, és nyittyak. Tanátsollyak azt-is hogy légyen mindenkor à házban magas helyen fel-fûgesztve egy réz edény, tele vizzel, ha mérges *aër* vagyon az házban, hozzá vonsa, melyis a' viz sinén, a' mint mondgyák, mint valami fir meg-teczik. Azonban némely sagos füvekkel, és egyéb illatozó serszámokkal-is nem árt az házat illatossá tenni. Ezeknec summáját e' kôvetkezendô versekben fel-találod kônnyen, tôbbire mind:

Præservant, ficus, nux, ruta, à peste & acetum,
Jejuno cum sunt gutture sumta simul.
Aëra suffitu purgnat, quæ Prussia mittit
Succina, juniperus, tum zedoaris odor.
Et nares oleo, quo scorpius, illine, mersus,
Et pilulas Rufi sæpius indè vora.
Si plethora gravat, purgetur sangvis & alvus;
Læta age; concubitus, balnea, vina, fuge.
Alcinum cornu, Santonica, myrrha, corallus,
Cũ croceâ antidoto, theriacæq; juvãt &c.

Miképpen kellyen pedig az orvosságokkal való élésben lelki okosságodat meg-mutatnod, azt meg-mutattam oda fellyebb a' második kérdésbẽ, az emberi erôtlenségbûl sármazott fêlelemrûl való tractânac alkalmatosságával. *Ellenvetés*: Meg-változhatatlan az ember életének határa, és à mikor az el-jö ugyan csak meg-kell halni: azért nem sûkség orvasággal az embernec élni. *Felelet* a' második kerdésben meg-

mondám hogy ſintén ugy rendelte az orvoſságot Iſten a' teſtnec gyógyitására, mint az eledelt annak táplálására, eſközők által akarja azért ez aránt Iſten meg-változhatatlan Decrétomát végben vinni. (2) Mivel az Iſten titkát nem tudgyuk életünknec vége felől, kell az ő ki-jelentett akarattyához életünket ſabnunk, Deut. 29. 29. Ki-jelentett akarattya pedig ez, hogy *neöly*, az hatodik parancsolatban, meg-ölöd magadat, ha egéſſégedre gondot nem viſelſ: ez-is ki-jelentet akarattya Iſtennek, hogy a' teſtet táplállyuk, csak ſintén a' bujaságra né, Rom. 13. v. 14. (3) Ha ſintén tudtunkra vólna-is a' mi életünknek végének ideje, még-is köteleztetnek az eſközökkel való éléſre. Sz: Pál. Cselek. 27. tudta Iſten jelentéſe által, hogy az hajó törés miat egy-is el-nem véſ közüllők, de még-is nem engedé hogy az hajóſok ki-ſők. jenec, s' csak öket hadgyák az hajóban. Lásd az III. Kérdésben ezt ide fellyebb. *Elenvetés.* Itt minden orvaſságokat elő nem ſámlálál, mert többet ſámlálnak máſok. *Felelet.* Vadnak ugyá az hiſtóriákban elő hozás, nem javallás-képpen máſok-is, de én nem bánnám, ha azokat ſoha könyvekben nem irták vólna-is. Nevezeteſſé pedig vadnak tilalmas orvaſságok négy rendbéliek: ördöngösök, babonáſok, bálványozók, és kegyetlenec. (1) *Ördöngös orvaſság* vala Rómában, midőn a' Peſtiſnek idején, ördögi meſterſég által a' régen meg-hólt Aeſculapiuſt kigyó-

gyónac formjában a' földből ki-hivták. Livius. Lib. 2. Valerius. Maxim. Lib, 1. C. 8. Plutarchus, in Coriolano. Ugyan Rómában hatodik Pápa idejében. 1522-ben egy Görög Demeter nevű ördöngös ember,(midőn egy bikát mellyet fülében való fugásával, és egyik sarvának meg-hasitásával meg-féliditett vala.) megáldozot vólna, a' pestis meg-fűnek. Az-is ördögi találmány, midőn a' pestisnek megfűnéséért à meg-hólt és el-temettetett emberec fel-ásatnac, meg-nyakaztatnak, vagy meg-égettetnek. Sennertus. Lib. 4. Cap. 4. P. 7. 29. Ez az orvaság azokhoz férkezik-bé csak,a' kik ebben magokat gyakorollyák. (II) *Babonás* orvaságot látunk *Elsóben* a' Sidóknál, kik nagy orvaságnac tartyák, ha a' pestissel másokat üldöző Angyaloknak nevét házoknac falára körös környül fel-irják. Azért nagy Bötűckel amaz idegen szót: *Diriaon* a' Sidó Abece szerént, körösközül fel-jedzik házok óldalára, rendel egy egy bötűt tévén eleiben, illyen formán. *Adiridon*, *Bediridon*, *Gediridon*, *Dediridō*, *Hediridon*, *&c.* Azt-is hazudgyák, hogy nem jó az út közepin járni pestises idöben,mert a' pestissel öldöklő Angyal az út közepin szokot járni. De ezen babonájok rosszúl fundáltatik à Bálám ellen álló Angyalnac peldájában, Szaml: 22. v. 22. Seq. *Másodszor*, a' Papistáknak-is kereſztyénségében látunk babonás orvaságot, midön a' pestis Angyalinak, (kiket Mareschal-

luſoknak hivnak.) neveket vagy képeket falrá irják. Iſmét ha ki ez neveket, Jéſus, Mária, Anna, ßoval modgya, vagy házában fel-irja. Es az *Agnus Deit*, ßentelt ereklyéket, ßzentelt gyertyákat, nyakán hordozza, vagy à gyertyákkal magát füſtöli. *Harmadßor* A' miéjink között-is ide valók a' betegre olvasó aßßonyok. (III) *Bálványozó* orvaſságok azok, mellyeket Baylius Jéſuita az ő Catachéſisſiben le-irt, à Római Miſſaléval egyût. (1) A' Barmoc dőghalálán való miſézés. (Inſtit. Calv. Lib. 4. cap. 18. Syſt. Mar. . Loc. 18. és. 75.) (2) Az embereken uralkodó Peſtiſnek el-távozásáért, Máriát az hét Angyalokkal egyût, (ezek azok: *Gábriel*, *Rafáél*, *Samuel*, *Michael*, *Tzidkiel*, *Manael*, *Kephariel*. Minden gondviſeléſt ezekre biznak a' Thalmudiſták, (az honnan à Pápiſták vették,) és az hétnek napjait ezekre oſztyák ;) mind imádgyák, s' mind az ő nevére eskűßnec. (3) Az orßágoknac és városoknac a' tartományokkal edgyût, kűlön-kűlőn való peſtis űző iſteneket adnak ; ugy-mint Iſpanyól Orßágnac Kriſtófot, Galliának Remigiuſt, Olaß orßágnac Rochuſt, Burgondiának Lőrinczét, Lúſitaniának Sebeſtyént, Brabantiának Frégidántott. &c. Ki győzné azt elő ßámlálni: melyekről Rivet. in Orthodoxo Cath. s' mind máſok eleget irnac. Lásd. Loc. com. Sz-egedi. Tab. 1. pag. 4. 5. (IV) Kegyetlē orvaſság, à peſtis előt ßértelen és rend kivűlvaló futás, amà

mon-

módás szerént, *citò longè tardè*. De errûl à tanuság után való harmadic és hetedik kérdésbe fóllottunk. *Eddig vadnak à kérdések, következnek a' haßnok.*

Elsô Haßna a' Tudománynac *Czáfoló*, melyben négy rendbéli embereknek balgatag vélekedéſek verettetik viſſá, a' micsodaſok az Atheuſok avagy Epicureuſok, Stoicuſok, Hypocriták, és ama babonás emberek.

Az *Atheuſokon* (Iſten nélkûl valókon) vagy Epicureuſokon, nem értem itt amà pogány Philoſophuſokat, hanem a' keresztyének között azokat a' kik fóval az Iſtenrûl, annak gond-viſeléſirûl és munkáirûl valláſt tésznek ugyan, de cſelekedetekkel tagadgyák. Illyenekrûl fóll a' Dávid Pſal. 10. és 14. és 53. A' Sz: Péter-is. 2. Pet. 2. v. 1. Judáſſal edgyût, Jud. v 4. irván hatta, hogy az utólsó idôben illyen emberek fognac támadni. Ezeknek a' peſtis felôl való értelmek illyen, hogy a' nê az Iſtennec itéleti vagy csapáſa, hanem csak vak szerentsétûl akar holott-is, és ugyan azon vak szerentsétûl vagyon el-muláſa-is. De ezeknek hamis vélekedéſeket viſſa verik im-ez kövétkezendô argumentomok, (I.) Mert azt a' szent irás Iſtennek tulajdonittya, Deut. 28. v. 21. *Hozád ragaßtya a' Jehova a' Peſtiſt.* Lásd ennek bôſéges probáját a' máſodik prædicationak, máſodik kérdéſiben. (II) Mert a' peſtis *betegség*, minden betegség pedig az Iſten gond-viſeleſibûl bocsáttatik

az emberekre, Kijővén. 15. v. 26. Es. 23. v. 62. Deut. 28. 35. Job. 5. v. 18. Pſal. 30. v. 10. 11 Eſ. 107. v. 17. (III) Mert a' peſtis *csapáſnak* mondatik a' Szent irásban, Deut. 28. v. 59. Pſ. 38. 8. és Iſtennek itéletinec, Ezech. 14. v. 13. Pſal. 38. v. 2. ſeq. azért nem à vak-Szerencsétűl származik. (IV) Mert az emberek életének kezdete és vége, Job. 10. v. 9. 10. és. 14. 6. Pſal. 139. v. 13. 14. és Pſal. 39. v. 5. 6 annac folyáſa, Pſal. 71. v. 5. 6. söt még a' történet Szerént váló dolgok-is az Iſtennec igazgatásából vadnac és Decretomától függenec, Pſal. 31. v. 16 Matt. 10. v. 28. Kijővén. 21. v. 13. Peldab. 16. v. 33. Mocskos káromkodáſokat, illyen hazugságokkal ſinlik ezek az Epicureuſok: A' vak-Szerencsétűl függ (ugy mond) a' peſtis, (I) Mert azt a' Szent irás vak ſzerencsének tulajdonitya, Levit. 26. v. 24. *Vak-merő-képpen járok ellenetek, &c. Felelet.* A' *vak-meroség* ott, nem vak Szerencsét tészen, hanem (a' mint a' Sidó ige tartya *kéri.*) meg-keményedést, és az Iſtennec a' Sidók ellen való kemény bűntetésit: mint az Iſten ellen való keménységekből a' Sidóknac meg-tetzik, v. 23. *Ha vak-merő-képpen ellenem jártok, én-is vak-merő-képpen járok ellenetek.* (II) Mert a' peſtis ſemmi külömbséget nem tészen az hivek között és az hitetlenek között. *Felelet. Elsőben:* Más okai vadnac annac, nem a' vak Szerencse, hogy az olly közönségeſen uralkodik gyakorta. Nyilván való okai

ezek

ézek. (I) Mert az Isten a' válaſztottakban-is találá vétket, mellyet a' peſtiſſel ő bennek megbűnteſſen, atyai veſſejével, az ő idveſſégekre, Pſ. 89. v: 32. 33. 1. Cor. 11. v. 30. Sid. 12. v. 6. &c. (2) Mert a' peſtiſſel, mint ſintén egyéb csapáſival próbállya Isten az övéinec hiteket, engedelmeſſégeket, békeſéges tűréſeket, reménſégeket, &c. és azokban akarja magát meg-dicsőiteni e' földőn, 1. Pet. 4. v. 12. Rom 5. v. 2. 3. 4. és. 8. v. 17. (3) Mert azzal az ő ítéletivel az hitetleneket keményebben rettenti, azért hogy könnyebben meg-térheſſenec, vagy magok menthetetlenekké legyenek, Pſal. 75. 9. Jerem. 25. 29. 1. Pet. 4. v. 17. Titkos okai azok a' mellyeket Isten a' maga titkaiban tart, Deut. 29. v. 29. mellyeket nem kel viſgálnunk. *Máſodſor*, Téſſen Isten a' peſtiſes időben-is néha külömbſéget az hivek és hitetlenek között Kijöv. 9. v. 3. &c. Pſal. 91. v. 5. 6. Eſa. 37. 36. Ezech. 9. és 14. Jelen. 16. v. 2. 6. Azóban, az hitetlenekre haragját egéſſen ki-önti, Pſal. 79. v. 6. a' válaſztottakat gyengédeden ſujtollya, Eſa. 27. v. 9. Pſal. 103. v. 9. 10. Jerem. 30. v. 11. és az ő Lelke által vigaſztallya (III) Mert a' peſtiſnek folyáſa igen bizonytalan és tévelygő, azért a' vak ſerencsétűl vagyon. *Felelet.* Az a' mi elméinknec gyengeſége miatt vagyon, hogy az Istennek ítéletit meg nem foghattyuk és annak módgyát, 1. Cor. 2. v. 14. Mert a' Joſephnek el-adattatáſa álral, az uraság-

ra való fel-emeltetésiben valyon micsoda szép rendet látunk, Ter. 37..39.40? és az Achábnac történet szerét való meg-lővettetésibe, 1. Király. 22? Semmit sem. De az Istennec Decretumában ezek felől igen szép rend vólt, a'mint a'dolognak ki-meneteliből látyuk. (IV) Mert a' miképpen hogy a' bőséget bűkség a'békeséget hadakozás követi, csak a' vak szerencsébűl;ig'az *aër*-nek tiztaságát-is a' pestis. *Felelet.* Azok-is mind az Istennek decretumábul vadnac, Teremt. 8. v. 22.s' másut-is.

Következnek a' *Stoicusok*, mely Stoicusokon nem azokat értem a'kik a'régi Stoicusoknac sétentiaját meg-ujitották a'mi idönkben;(mellyet abban allitottak, hogy az alább való (causák)okok,ugy össve vadnac kőtve,hogy még az Istenis azoknac alájok vetteſſek;) hanem a' kik ezeknec értelmek szerént való Decretumhoz (Fatumhoz) majd hasonlót tanitanac, és óltalmaznac. Mert azt tanittyák, hogy a' pestis nem származik a' terméſet szerént való okokbúl, (à mellyeket látánk a' második prædicationac negyedik kérdésiben;) hanem csak egyedűl az Istentűl, vagy az Angyaloktúl vesen eredetett. Ez a' Törököknec értelme, a' mint az Alcorában és a' Busbequius irásában, Epist. 4. láttyuk. Ugyan ezen vélekedésben vadnac ama' (*fanaticus*-ok) eſelyős emberek, és Uj kereſztyénec. Sőt még az igaz Reformatusok közőtis találkoznac ollyanoc, kik kegyes és buzgó embe-

emberek, mind-azon-által az alább való okoknac rendit eléggé nem tudván, és magoknac kelletinél többet kedvezvén, azt mondgyák hogy a' peſtisben egy-átallyában való kénſeritő dolog (abſoluta neceſſitas,) foglaltatik-bé: Ennec az értelemnec ellenébe ezeket teſſük. A' *peſtis a' termeſet ſerént való okokból-is ſármazik*: (I) Mert ugy irattatik-le, Pſal. 91. v. 5.6 *Et ſakai rettegés*, &c. oka pedig annac a' le-irásnac ez, mert az étſakai hideg és a' nappali meleg annac élő ſegitői, mellyek által a' teſtet dögöſlő téſi: ezek pedig a' levegő ég-nélkül nem lehetnec. (II) Mert az Angyalok-is élnec ezekkel a' termeſeti eſközökkel, akar jó s' akar gonoſz Angyalok legyenec azok, a' dögnec ſzerzéſében. A' jó Angyalokrúl példánk vagyon, 1. Chron. 21. v. 16. meg-tetzik réſzſzerént abból, hogy az *aër*-ben állott-meg, és azt meg-zavarta; réſz-ſzerént abból, hogy harmad-napig elébb elébb ment a' peſtis, v. 12. az *aër*-nec meg-veſzéſe ſzerént. A' gonoſz Angyalrúl-is, Pſal. 91. v. 3. vesd őſzve v. 5.6 és Epheſ. 2. v. 2. és 6. v. 12. (III) Mert Iſten ez illyen itéletit gyakorta viſzi végben ez illyen terméſzeti okok által, ezt bizonittya (1) a' Dávidnac es Ezechiaſnac peldája, Pſal. 38. Eſa. 38. (2) A' fenyegetődzés, melyben Iſten fenyegeti az embereket az égnec és a' csillagoknac alkalmatlanságival, Levit. 26. v. 16. 26. Deut. 28. v. 23. 24. Ezek pedig mind a' peſtiſt

ſzerzö eſzközök. Lásd a' máſodik prædikátiónac negyedik kérdéſit. (3) Még az egymás ellen tétetett dolgok-is azt mutogattyák, mert közli az Iſtē jó téteményit velünk egyéb eſzközök által-is, Levit. 26. v. 4. Deut. 28. v. 3. az egéſſéget, böſéget, békeſéget, Csel. 14. v. 17 Es. 17. v. 26. 27. 28. Hoſ. 2. v. 21. 22. Azért az ö itéletit-is gyakorollya azok által. (IV) Mert némely peſtis orvoſoltatik terméſzet ſzerént való orvoſſagokkal, mint az Ezechiaſé, Eſa. 38. 21. Azért némely peſtis ſzármazik a' terméſzet ſzerent való okokból-is.

Ezek ellen való ellen vetéſi a' Stoicuſoknac illyenec. (I) Iſten keze a' peſtis, Kijöv. 9. v. 3. Iſten ſzablyája, 1. Chron. 21. v. 16. és Iſtē nyila, Pſal. 38. v. 3. azért egyenéſſen magától vagyon Iſtentől, nem aſtéle elö ſzámlált okokból. *Felelet.* Iſtentől vagyon mint felsö októl, a' terméſzeti dolgoktól, mint Iſtennec alája rendeltetett okoktól. (II) Az Angyalok ſzolgálnac Iſtennec a' peſtisben, azért nem ezek a' terméſzeti dolgok, ugymint az *ær*, a' csillagok, napban holdban való fogyatkozáſok, &c. *Felelet.* Az Angyaloc ez illyen eſzközök által ſokat viſznec végben, a' mint a' máſodic argumentumban meg-látok, és a' máſodik prædicátiónac harmadik kérdéſiben. (III) A' peſtis az Iſtennec változhatatlan tanácsától függ, meddig és holott uralkogyék; azért nem az illyen terméſzeti okoktól. *Felelet.* Hiſzem ezek

a' ter

a' termęſ;eti dolgok-is az Iſtentűl fűgnec, ęs igy egymáſſal nem ellenkeznec. Sőt a' történetből eſett dolgok-is a' Jehovától igazgattatnac, ugy-mint a'fejſ;ęnec nyelębűl való ki-eſęſe által lött ember ölęs, Kijőv. 21. v. 13. Achábnac meg-lővetętęſe, 1. Reg. 22. a' ſors vetęs, Peld. 16. v. 33. &c. (IV) Ha a' peſtis az illyen termęſ;eti oktúl volna, ugy-mint a' csillagoktúl, *aër*-nec meg veſ;ęſętűl, ęs a' bennűnc valo nedveſſęgeknec meg-bűl;hődéſętűl, tehát mind peſtiſeſek lennénec azok a'kik ugyan azon egy várasban lakván, azon *aërt* bé-ſivják: Ugy láttyuk pedig hogy nem mind peſtiſeſek azon egy váraſnac lakoſi. *Felelet.* Hogy az a' megvęſęt *aër* mindeneket meg-nem bűſſhet, vagyő elsőben az Iſtentűl, a' ki a' dőgleletęſſęget egyiktűl inkább meg-tartóztattya mint a' máſiktűl, Pſal 91. v. 1-6. Marc. 16. v. 18. Csel. 28. v. 4. 5. máſodſor, az embereknec temperamentomoktúl, mert edgyik ember a' máſiknál erőſſebb terméſętű, a' mint csak a' csőmöllésben-is azt eſ nkben veſſűk: mert némellyek meg-ſem irtóznac attúl, a' melytűl máſok halálra csőmőllenec: vagyon iſmét az *aër*-nec nem mindenkor egy-aránt való bűdőſſęgétűl-is.

Következnek az *Hypocriták*, ezek pedig a kereſztyénec között azok, a' kik az Iſtennec csak közönſęges gondviſeléſit hiſik, á' kiváltképpen való gondviſeléſt pedig viſik (ad ſecun-

das eaufas) az alább való okokra, mint a' dolgoknac ki-menetelit-is ama' régi Peripateticus Philofophufokkal: és a' mint azoknac erejeket, vagy erőtlenſęgeket láttyák, ahozképeſt alkalmaztattyák reménſęgeket és fęlelmeket-is. Illyenec azok kik a' peſtiſnec idején nem annyira az Iſtenhez folyamodnac, mint az alább való és máſod rendben helyheztetett okokhoz ragaßkodnac De hogy ennec a' balgatagságnac meg-czáfolásában igen meſzízére ne terjedgyünk, csak ßintén à ßent iráſon meg-mozdulhatatlanúl fel-állittatott két dolgot (hypotheſiſt) tarcsunk-meg. Az elsö az, hogy ſemmi nem eſik mi rajtunk, akar nagy s' akar kicsiny légyé az, az Iſtennec akarattya nékül, mellyel mindeneket igen bölcsen igazgat, Eſa. 45. v. 7. Jerem. Sir. 3. v. 37. 38. Matt. 10. v. 29. 30. 31. A' máſodik ez, hogy a' máſod-rendben lévö okok, ugy alája rendeltettek az Iſtennec, hogy ſemmit az ö akarattya, s' hathatós parancsolattya kivül végben nem viſnec, hanem csak a' mi ö néki teczik, Hos. 2. v. 21. 22. Cselek. 17. v. 27. 28. Az Hypocriták a' miképpen hogy magok teſtiek, 1. Cor. 2. v. 14. ugy az ö ſententiájoknac meg-állitására-is csak a' teſtül, és meg-veßett okoskodáſtúl kérdenec tanácsot. En ezeknec argumentumi közzül csak kettött hozok elö, mellyeknec kútfeje, az Iſtennec gond-viſeléſe felöl való tudatlanság, az hihetetlenſęg, és az ö óltalmazásárúl való kételkedés. *Elsö ok ez:* A'

kivál-

kivál-képpen való gondviseles (ugymond) *az alább való okokra tartozik*, mert a' mi-képpen hogy azok mi-hozzánk közelebb vadnac, ugy à mi érzékenységinket-is el-foglallyak, és igen hathatosſan munkálkodnác mi bennünc. *Felelet.* közelebb vagyon az Iſten mi hozzánc azoknál, mert ő benne vagyunk, élünk és mozgunk, Csel. 17. v. 27. 28. és ő az eget s' à földet bé-tölti, Jérem. 23. v. 23, 24. A' mely hathatósságok vagyon pedig, azt az Iſtentül vesik, ki azoknál erősſebb és hathatósſabb. *A' második* ez: Mert az ellen a' peſtis ellen, mely származik egyeneſſen az *aër*-nec dögleleteſſégibül, igen hasznos orvoſságok találtatnac ezek közöt. *Felelet.* Iſten téſi azokat hasznoſokká, mivel az Iſten magát mondgya a' mi gyogyitó Doctorunknac, Kijöv. 15. v. 26. *En Jehova léſſek à te orvoſod.*

Immár leg utóllyárà következnec à *Babonás* emberek, kik a' peſtiſnec mind inditó okairúl, s' mind munkáirúl igen babonáſſan vélekednec. Ezek a' babonás emberek két-félék: *Elsö rendbéliek* azok, a' kik a' Peſtiſnec és egyéb-féle közönſéges nyavalyáknac-is okáúl, az igaz Evangéliom ſerént való Reformátiót állittyák: Ez a' káromkodás igen régi, mellyel à bálvány imádók. 1. Kir. 18. v. 17. Jerem. 44: v. 17. 18. az Iſtennec igaz tiſtelöit, és à Pogányok-is a' kereſtyéneket terhelték. Bizonyság erre Cyprianus. Lib. contra Demetria-

num. Euſębius ſok hellyen az ő irásában. Agoſton Doctor. Lib. 3. de civit Dei. cap. 17. Paulus Oroſius, præfatione in hiſtoriam ſuam, contra Paganos. A' mi időnkben meg-ujjitották ellenünk ezt a' káromkodáſt a' Pápiſták, és az-után amà vißßá ßegezett uj kereßtyénec. Káromkodáſokat illyen-képpen ßinlik.

(I) Mert a' Reformatuſoknac tudománya hamis, mely az Evangéliumi tißtaságnac ßine alat bé-csußott. *Felelet.* (1) Meg-kell bizonyitani, nem csak mondani; azt pedig mind eddig-is à ki mozgatta, oly kővet emelgetett melyben meg-ßakadott, Zach. 12. v. 3. (2) A' Reformatio előtt-is elég ſok rendbéli pußtitó peſtiſekről emlékeznec az hiſtóriák: mellyeknec okai nem vólt à Reformátio.

(II) Mert a' Reformationac idejétől fogva mind a' peſtis. s' mind egyéb nyavalyák ſokkal bővebben uralkodnac mint annac előtte. *Felelet.* Nem a' Reformatio vólt annac oka, hanem (1) azok, kik magokat annac à tißta tudománynac ellenében tették. Olvasd-meg erre (a' többi között) Jelenéſről irt könyvnec, 6. 9. 11. 12. 15. réßeit; meg-látod miért jüttek à csapáſok az emberekre. (2) A' Reformatuſok között azok, kik a' tißta Evangélium ßerént nem éltenec, és magokat tükörül nem tették az hitben és a'ßent életben máſoknac. Lásd egynéhány gyülekezeteknec Angyali ellen való panaßát az Iſten Fiának, Jelen. 2. és 3. réßeiben,

ben, kik az Evangéliumi tiſta tudomány ſerént magokat nem viſelték. *A' máſodik rendben lévö Babonáſok* azok, a' kik azt állittyák, hogy valaki a' peſtisbẽ meg-hal mind el-kárhozik. Ez az hamis értelẽ à régi ſ. Atyák idejébẽ még csak emlékezetbẽ ſẽ vólt, hanẽ csak nem régẽ kezdék állitani Lengyel orſágban à Socinianuſok: mely ſerges aſſertiojok, a' magok vétkes fundamentomával (hypotheſiſſivel) igen meg-eggyez: mert azt mondgyák, hogy valakik erőſakos halállal mulnac ki e' világbúl, mind azok el-kárhoznac. Ezekhez czimboráúl adák magokat némely Lengyel orſági Pápiſták, (mert minden Pápiſtákra én ezt a' tudománt nem fogom.) és a' Socinianuſok ebbéli vétkes ſententiajokban meg-eggyezénec, illyen okra nézve: mert mivel a' peſtis erőſakos halál, gyakran ki-rekeſti az embert a' pœnetentiátúl, bűnnec meg-vallásátúl, Urvacsorájával való éléſtül, és az utólsó kenettül: mellyekre ſükſége vagyon embernec, hogy azok által vagy az égben vagy à Purgatoriumban meheſſen. Ennec a' meg-veſett új tudománynac illyen argumentomokat tések ſleiben. (I.) Nem kárhoznac azok mind-el, àkik peſtisben halnac-meg: mert annac erdemlő oka-is, (tudni-illik a' bűnöc.) nem ollyanoc, mellyek egy-áttallyban meg-bocsáthatatlanoc vólnának, ha az Iſten irgalmaſsága hozzájok járúlna-is. Illyen bűnöc hozatnac elő, Levit. 26. v. 25. 26. Deut. 28. v. 21. 22. &c. Jerem.

29. E-

29. Ezech. 14. (II) Mert a' pestissel való fenyegetéshez hozzá kőttetett az Isten kegyelmes séginec igéreti, ha meg-tér az ember, akar à pestisnec idején légyen az igaz meg-térés, s'akar annac előtte, Levit. 26. v. 25. 40. 41. Deut. 30. v. 1. 2. 3. Jerem. 18. v. 7. 8. 9. (III.) Mert az Atyai fujtolás az Isten fiainac nem kárhozatos. Sid 12. v. 5. 6. 7. illyen pedig a' pestis. Psal. 38. 2. és 6. v. 2. vesd ŏsve. Jerem. 10. v. 24. és. 30. v. 11. (IV) Mert a' pestis által mŭkálkodgya Isten a' választottakban az igaz megtéréſt, az háládatosságot, az Istennec segétségül való hivását, mint a' Dávidnac példájában, Ps. 38. és Ezechiásban meg-teczik, Esa. 38. (V) Mert azok a' bŭntetések sem egy-átallyában kárhoztattyák-el az embert, mellyeket ŏsve kőt a' sent irás à pestissel, à micsodássok, a' fegyver, az éhség, à fenevadak által való el-vaggattatás, Ezech. 14. 21. oka a' következésnec vétetik (à pari) az egyenlő és egyben kőttetett dolgoktúl. (VI.) Mert a' pestis a' választott sentekre (à többi között) azért bocsáttatik, hogy azok e' világgal el-ne vesszenec, 1. Cor. 11. v. 32. mely textus probálható képpen sól à pestisrŭl, mivel hogy azt mondgya à Sz. Pál, sokan betegek, és sokan el-is aluttanac, v. 30.

A' Socinianusoknac erősségi ezek. (I) A' Sz. irás à pestist hitetlenec bŭntetésenec mondgya, Psal. 91. v. 8 azert a' kik abban meg-halnac elkárhoznac. *Felelet.* Az Istennec fiaira nezve

Atyai

Átyai látogatás az, mert láttyuk, hogyugyan azon Soltárnac 5. 6. verſeiben ki vétetnec az hitetlenec közżűl az hivek. (II) Ugy láttyuk, hogy a' peſtis eleitűl fogva csak az Iſtenteleneken forgott, mint S;aml. 16.v. 46. és máſutis. *Felelet.* Az Iſten fęlökön-is forgott a' peſtis 2.Sam. 24. mert a' Dávid à peſtisben lévötket,v. 17. *báránjoknak* nevezi; igy, 1. Cor. 11. v.30. probálható keppen peſtisben hóltak-meg nagy hertelen. Dávid példájját lásd, Pſal. 38. és Ezechiaſęt. Eſa. 38

Máſodik haßna à Tanuſágnac feddi mind azokat,kik a' peſtiſt érdemlö vétkektűl nẽ irtóznac, és még a' csapás alatt ſem térnec meg, Eſa. 1. v. 5. Jerem. 5. v. 3. Micsodás bűnöc érdemlik a' peſtiſt, lásd-meg a' Tanuságnac elsö oſzlábúl ide fellyebb,és azok ſerént tennen magadat minden kedvezéſnélkűl viſgáld-meg,Levit. 26. v. 23. 24. *Harmadik haßna* oktatás, mely a' vétkekbűl való ki-tiſtuláſra nógató intéſſel öſſve köttetett. Ez a' tanitás és intés három felé, *Közönséges, kiválképpen való*,és leg *kiválképpen való*: mellyekről rendel kell ſólnunk.

I. *A' közönséges* tartozik minden rendbéliekre ſemély ſerént. Ez pedig hármas tanitáſt,és intéſt foglal-bé magában: mert tanit *à meg-téréſre, Halandóſágunknak meg-gondolására*,és è *világnak el-mulandóſágának ſemlélésére.*

Az elsö a' pœnitentia tartáſrúl vagy meg-téſrűl való , melyben arra tanittatunk, és inte-

tűnk, hogy mivel a' peſtis Iſtennec keze, nyila, és itéleti, abbúl ſabaduláſt egyéb ként ne várjunk, hanem csak igaz pœnitentia tartáſunc által: mert akar-mely nyavalyabúl való meggyógyuláſunkra-is az igen meg-kivántatik, Eſa. 1. v. 16. &c. Jerem. 18. v. 7. 8. Luc. 13. v. 3. 5. Minec-okáért abban illyen dolgot kell elkővetnűnk. (1) Eſmérjük és vallyuk-meg minden gonoſságinkat, mellyekkel az Iſtennec frigy kötéſit által hágtuk, Levit. 26. v. 25. Pſal. 38. v. 3. 4. (2) Hadgyuk helyén, és hirdeſſük az Iſtennec ebbéli rajtunk való igaz itéletit, Pſ. 57. v. 6. és. 106. v. 6. &c. Dan. 9, v. 5. ſeq. (3) Alázatoſſan engeſtellyük a' Jehovának meg haragudott orczáját, Pſal. 6. v. 2. Eſa. 28. v. 9. (4) Járullyunk fiui és leányi bizodalommal a' mi kőzben járónk által a' kegyelemnec ſékihez, Dan. 9. v. 17. Joh. 16. v. 23. 24. (5) Nem csak fel-tegyük magunkban, és ne csak beſéllyük, hanem ugyan cselekedetűnkel-is meg-bizonyicsuk az uj engedelmeſſéget, Pſal. 57. v. 15. Csel. 11. v. 23. Es. 26. v. 20. (6) A' Sz. Léleknec ſegitő erejét ſüntelen való könyörgéſünkkel ſüntelen kerjük, Pſal. 51. v. 13. 14. és 143. v. 10. Igy léſſen, hogy az Iſten minket meg-ſánván, ezt a' csapáſt rolűk hamar időn el-fordittya; Pſal. 90. v. 10. ſeq. Deut. 30. v. 1. 2. 3.

A' máſodik tanitás és intés vagyon a' mi halandóſágunknac és romlotſágunknac meg-gődola-

dolásárúl: melyre minket az ö alattomban való dögleleteſſégivel à peſtis vezet, Pſal. 39. v. 5. 7. és 90. v. 3. 4. A' mely tanitáſunkban illyen dolgokrúl elmélkedgyünk. (1) Hogy à peſtis néha nem keveſet, hanem ſok ezereket és majd egéſz nemzetségeket-is el-puſztit, 2. Sam. 24. v. 15. Pſal. 91. v. 7. (2) Hogy nem csak az erötleneket, hanem még az erőſſeket-is elhordgya, Pſal. 76. v. 6. Eſa. 37. v. 36. (3) Hogy ezt ſokſzor, nem laſſan és egymás után cseleketi, hanem nagy hertelenſéggel, 2. Sam. 24. v. 15. Eſa. 37. v. 36. Micsoda tahár az ember, a' ki a' dög-halálnac taplójat mindenkor kebelében hordozza? a' ki annac ſebes nyilainac minden órában ellenében vettetic? Pſal. 90. v. 5. és. 103. v. 34. 15. 16. és 144. v. 3. 4.

Az harmadik tanitás és intés vagyon e' világ hafontalanságának meg-ſemléléſirúl: melyben ezt kell meg-fontolnuk, hogy à peſtis ellen a' kéncs, gazdagság, böcsület, és világnac akar mely mulandó gyönyörüſégge-is, ſemmit nem haſznál. (1) Mert attúl ſe meg-nem tarthat, ſem életünknec határát tovább nem vetheti, Pſal. 30. v. 7. és 40. v. 7. 8. 9. (2) Mert minket halálunk után a' gazdagság, &c. nem követ, hanem inkább mezitelenül bocsát à földben többire, Job. 1. v. 21. 1. Tim. 6. v. 7. (3) Mert a' kéncs, &c. gyakorta elméretlen, és halhatatlan emberekre, sőt néha ellenſéggekre-is ſokott maradni, Pſal. 39. v. 7. Ennec

nec okáért, nem kell biznunk e' világi dolgokban, mert azok mint az árnyék el mulnak, Esa. 62. v. 11. 1. Cor. 7. v. 31. hanem azokra kell vagyakoznunk, à mellyektűl sem a' pestis, sem egyébb minket meg-nem fosthat. Matt. 6. v. 19. 20. 21. 33.

A' kiválképpen való tanitás az, a' melyben az egéſſégre és betegségre nézve kűlön-kűlön ſele rendekre fabogattatik az intés, és ki ki à maga tiſztire nógáttatik: vagyon azért ez intés az egéſſégeſekhez, à peſtisben lévőkhőz, és à peſtisbül fel-gyógyultakhoz.

Az egéſségeſek igy viſellyék a' peſtiſnec idején magokat. (I) Nem a' magok méltóságának, hanem az Iſten irgalmaſságának tulajdonicsák a' Chriſtus érdemiért egéſſégeket, Pſal. 103. v. 1-5. (II) Igyekezzék azt meg-tartani à meg-téréſnec és à ſeretetnec munkái által, Pſ. 34. 13. 14. 1. Tim, 4. v. 8. (III) Meg-tartóztaſsák magokat a' teſti bátorságtúl, és az Iſten itéletinec meg-utálásától, Amos. 6. v. 10. Luc. 13. v. 3. 5. (IV) Magokban ne bizakodgyanac, és a' dőgleleteſſéget erővel magokra ne vonnyák, s' életeket veſzedelemben ne ejcsék, Matt. 4. v. 7. (V) Ha ők erőſſek az hitben, az erőtleneket és ſélelmeſeket ne neveſſék, és meg ne utállyák, Rom. 14. v. 1. 3. (VI) A' peſtiſt meg-előző lelki és teſti orvoſságokkal éllyenec magoknac meg-erőſſitéſire. Pſal. 91. v. 1. ſeq. Rom. 13. v. 14. de ugy, à mint a' tanuság u-

tán

tán való máſodik és nyólczadik kérdéſekben é-leikben adám. (VII) Balúl ne itéllyenec azok felől, à kik a' peſtisben vadnac, Pſal. 41. v. 2, Luc. 13. v. 3. 5. sőt azokon ſiveſen bánakoz-zanac. Rom. 12. v. 15. 1. Cor. 12. v. 26. azok-nac életekért es meg-gyógyuláſokért könyő-rőgjenec. Pſal 35. v. 13. Jakab. 5 v 14. 15. Segicsék azokat tanácsokkal, munkájokkal, és ha ſegények a' betegek, alamiſnájokal-is. Pſ. 41. v. 2, 3. Eſa. 58. v. 7. Dan. 4. v. 27. meg-is látogaſsák őket, mert a' ſeretet azt kivánnya. Pſal. 25. v. 13. 14. Matt. 25. v. 35. 36. (VIII) A' meg-hóltaknac ſiratásában az Iſten itéletin és akarattyán meg-nyugodgyanac. Levit. 10. v. 3. Ezech. 24. v. 16. 17. 18. és az ő bóldog fel-támadáſok felöl való jó reménſségeket meg mutaſsák máſoknak-is. 2. Sam. 12. v. 23. 1. Theſſal. 4. v. 13. Annac felette azoknac a' kik bóldogúl multak-ki e' világbúl, emlekezeteket fenn forgaſsák, és azoknac maradékival tehet-tségek ſerént jól tegyenec. Pſal. 112. v. 2. 6. Sid. 13. v. 7.

A' peſtisben lévő betegeknek tiſztei im ezek. (I) Bizonyoſſan meg-nyugodgyanac rajta, hogy à peſtis ő reájok nem vak ſerencsébűl, hanem az Iſtennec igaz itéletibűl ſármazott. Pſal. 75. v. 7. 8. 9. Amos. 3. v. 6. és ſiui leányi engedel-meſſéggel magokat ő nékie akar az életre, s' a-kar az halálra, alája bocsáſsák. Csel. 21. v. 13. Phil. 1. v. 21. 22. Ne zugolodgyanac az Iſten

ellen. Siral. 3. v. 37. 38. 39. (II) Tilalmas eſkőzőkhőz ne folyamodgyanac. 2. Kir. 1. v. 2. 3. az Acházzal; ſem a' babados eſkőzőkben reménſégeket ne helyhezteſſék az Asával. 2. Chron. 16. v. 12. hanem mennyenec amà mennyei orvoshoz az Ur Jéſus Chriſtushoz. Kijőv. 15. v. 26. Matt. 9. 12. bűnőknec alázatos megvállásával, és azoknac bocsánattyának kéréſivel. Pſal. 32. v. 5. és 38. v. 2. 3. a' kegyelem felől való bizonyos bizodalommal. Joh. 16. v. 23. 24. uj engedelmeſségre való vágyódáſokkal. Joh. 9. 31. és az ö kezébűl várják a' leki és teſti orvaſságot idveſſégekre. Pſal. 103. v. 3 4. 5. (III) Hivaſsák a' Lelki Páſtorokat, hogy azoktúl meg-eröſitteſſenec. Jacab. 5. v. 14. (VI) Teſtamentum tétellel, vagy egyébb ſép oktatáſſal házokat és házok népit jó rendben hadgyák. Eſa. 38. v. 1. Galat. 4. v. 1. 2. (V) Kedvezzenec (à menyire lehet) az egéſſégeſeknec, és az ő ſeretetekkel viſſá ne éllyenec; ne-is neheztellyék, ha ſintén annyira nem converſálódnac-is vélek betegſégeknec idején, mint egéſſéges korokban. Levit. 13. v. 45. 46. Szám. 12. v. 14. Pſal. 102. v. 5. (VI) El-ne csűgedgyenec a' peſtiſnec kemény, és ſokáig tartó vólta alatt. Job. 13. v. 15. Pſal. 41. v. 9. és 42. v. 6. hanem halgaſſanac. Pſal. 65. v. 2. és 39. v. 10. mert az Ur el-jővén el-jő és nem kéſik, Sid. 10. v. 36. 37. &c.

A' kik a' peſtisből fel-gyógyultanak, azok è

kővet

kövétkezendő tiſztekre figyelmezzenec. (I) Az ö meg-gyógyuláſokért az Iſtent örömmel áldgyák. Pſal. 107. v. 17. 19. 21. 22. Eſa. 38. v. 9. ſeq. (II) Ha mit az Iſtennec betegſégekbe fogadnac, azt meg-adgyák. Pſal. 65. v. 2. és. 71. v. 20. (III) A' mi életekben hátra vagyó, azt ugy rendellyéc, hogy ſem az elébbeni vétkekre viſſa ne térjenec, Joh. 5 v. 14. ſem a' kegyeſſégben való épületben valamit el-ne hagyanac. Jelen. 22. v. 11. (IV) Azokban a' mellyeket ſenvedtenec, maſoknac örömmel folgállyanac, a' Chriſtus példája ſerént. Sid. 2. v. 18. (V) Következendő halálokrúl ſoha el-ne feletkezzenec. Pſal. 39. v. 5. 6 és. 90. v. 12.

A' Leg kivàlképpen való tanitáſnac és intéſnec módgya az, a' melyben minden emberi társaságbá lévö emberek a' magok tiſztihez illédő dolgokra tanittatnac. A' társaságok pedig ezek: Eccléſiai, Politiai, és Háznép-béli társaság.

Az Eccléſiai rendben, a' Lelki Páſtoroknac tiſztek (akar mikor-is, de kiválképpen a peſtiſes időben.) két-félék, az egyik közönſéges, a' máſik kivalképpen való. *Közönséges* tiſztei ezek. (I) Prædikállásokban mutogaſsák meg a' peſtiſnek okait, mellyek (a' többi kőzött érdemlők) a' bűnők, és az Iſtennec ezekért való haragja. Ezech. 3. v. 2. &c. Eſa 58. v. 1. 2. (II) Rakogaſsák eleiben a' népnec, a' peſtisből való ki menekedéſre rendeltetett eſz-

eſzközö-

esközöket, a' mellyek a' meg-téres, az hit, és az uj engedelmesség. Esa. 1. Jerem. 2. Ezech. 3. (III) Incsék és öszönözzék a' népet ezeknec à jószágos cselekedeteknec, nevezetessen pedig a' szeretetnec à szegényekhez, betegekhez, és jövevényekhez való meg-mutatására. Esa. 58. v. 6. 7. 8. (IV) A' néppel egyűt könyörögjenek hogy az Isten legyen kégyelmes és az ő Ecclésiájához engesztelödgyék-meg. Kijöv. 32. 33. Esa. 63. v. 64. Dan. 9. Joel. 2. v. 17. (V) Az Ecclésiai fenyitéket à menyire lehet fel-állicsák, à gonosznac meg-tilalmazására, és a' bötránkozásoknac el-háritására. *Kiválképpen való* és csak magokra nézendö tisztei a'Lelki Pásztoroknac illyenec. (1) A' népnec (mely még a' pestistül meg-maradott) meg-tartására Isten elöt magok házánál esedezzenec. Dan. 6. v. 11. (2) A' betegeket látogassák, azokat vigasztallyák, à gyengeket tisztekhez illendö képpen emelgessék. Csel. 20. v. 31. seq. (3) Azokban a' jószágos cselekedetekben tükörök legyenec az Ecclésiának, à mellyekre azt tanitásokban öszönözik. 1. Pet. 5. v. 2. 3.

A' Politiai rendben, mivel a' Magistratus az Isten Törvényinek külsö örizöjül rendeltetet, tartozik mind azokat végbe vinni, valamellyek az egész városnac javára tartóznac. Nevezetessen pedig ezekre figyelmezni szükséges. (1) Mendeneknec elötte, könyörögjön à Jehovanac, hogy a' néprül haragját fordicsa-el. Száml. 21. v. 7.

21. v. 7. 2. Sam. 24. v. 17. 2. Chron. 30. v. 18. 19. 20. (II) A' Lelki Pásztorokat nógassa à népért való könyörgésre, és a'böjtnec hirdetésére. Száml. 16. v. 46. 47. 48. (III) A' vétkeseket bűntesse és à botránkozásokat irtogassa, mellyek az Isten haragját a' nép ellen fel gerjesztették. Psal. 101. v. 7. 8. Rom. 13. 4. (IV) A' dögös *áer*-nec taplóját óltogassa, à várast tiztán tartván. (V) Orvos Doctorokat szerezzen, és gondviselőket, kik a' betegekre, nevezetesen pedig a' szegényekre és jövevényekre gondott viselleynec, és azokat gyogyicsák. Esa. 49. v. 23. (V) Közönséges helyet rendellyen mind à pestises embereknec gyógyitására s' mind az hóltaknac temetésekre. Nehem. 2. v. 3. (VII) A' Pestises embereket-is meg-halgassa a' törvénykezesekben. Psal. 82 v. 3.

Az háznépbéli társaságnak rendiben, az Atyáknac, Anyáknac Tutoroknac, gazdáknac, gazdaszonyoknac a'pestises idő-bé tiztei ezek. (I) Gyermekeket és egész cselédgyeket mind szavokkal, s' mind magok jó viseléssivel hajcsák az Urnac félelmire, és az ő Törvényinec megtartására. Teremt. 18. v. 19. Deut. 6. v. 7. 8. (II) A' tóbzódástúl, részegeskedést úl és bujaságtúl, azokat el-tilcsák. Deut 21. v. 18. 19. (III) Azoknac egésségekre gondot viselly nec. 1. Tim. 5. v. 8. (IV) A' Kik közzülök meg-betegednec, házokbúl ki-ne űzzék, és à minélkűl szükölködnec, azokban fel-segéllyék. Deut.

5. 20. 21. Jerem. 34. v. 16. &c. Az halgatókrúl, kőzrendekrűl, és háznéprűl (mi légyé azoknac tiſztek, Tanitójokhoz, Magyiſtratuſsához, Atyokhoz, Anyokhoz, gazdájokhoz, &c.) itt én kűlőn nem irok: mert azokbúl à mellyeket ide fellyebb a' felső rendekrűl irtam, kötelesſęg ſerént való tiſzteket (*vi relationis*) eſsekben vehetik ezek.

Negyedik és utólsó haſna à Tanuságnac *Vigaſztalás*, mellyel az Iſtenes lélek magát a' peſtiſnec idején támogattya, és hitit erősíti.

Kérdés. Hány dolgok ellen támogattya magát ember a' vigaſztalással a' peſtiſes időben? *Felelet.* Négy dolgok ellen, azok kőzzűl *első* a' *Peſtiſtűl való* félelem; *második* maga à peſtis, vagy a' betegſęg: *harmadik* à Kéſęrtetek, mellyekben à peſtiſes ember ſokſor ſokott jutni: *negyedik*, à peſtiſt követő halál. Ezeket rendel czirkállyuk-meg.

Első à peſtiſtűl való félelem, a' mely két fęle (I) *Kőzönséges* mellyel mindnyájan fęlnec az emberek, lévén bennec a' romlotság és emberi gyalóság. De ezt el-űzi az Iſtennec Atyai kegyelmes gondviſeléſiről való gondolkodás. Pſ. 91. v. 5. 6. 7. mert arra tainittya a' ſent irás a' ſenteket, hogy őket Iſten óltalmazza, mivel mind hatalma vagyon reá s' mind pedig meg igérte. Ide kell hozni e' kővetkezendő lócuſokat. Pſal. 23. és 107. és 139. Eſa. 42. v. 27. (vagy 43. v. 2.) Matt. 6. v. 25. ſeq. és 10. v. 28. &c.

28. &c. Cselek. 17. v. 27. 1. Pet. 5. v. 6. 7.
(II) *Kiválképpen* való félelem, melytül nevezeteſſen azok foglaltatnac-el, a' kik a' peſtiſes ember körûl forgolódnac, ugymint; a' Lelki Páſtorok, à betegekre gondot viſelők, az orvos Doctorok, à Borbélyok, és à betegnec egéſz háznépe. Ezek, illyen vigaztaláſſal támogathattyák magokat. Pſal. 91. v. 11. *Az ö Angyalinak parancsol te felölled, hogy minden te utaidban tégedet óltalmazzanak.* Pſal. 41 v. 2. 3. *Boldog a' ki à nyomorultra vigyáz: mert à nyomoruságnak idején meg-ſzabaditya ötet a' Jehova: à Jehova óltalmazza ötet, és életben meg-tartya ötet.* Jan. 11. v. 9. *Nemde nem tizenkét órái vadnak-é à napnak? Ha ki nappal jár, meg-nem botlik: mert e' világnac világoſságát nézi.* Hogy ha pedig valakinec elméje azon csüggedezne, hogy jólleheт ezek az igéretek igy vadnac, mindazon-által az hivek, és a' kik a' peſtiſes emberekhez látnac-is, ſokſor peſtisben eſnec: ez illyen gondollya-meg: (1) Hogy a' teſti jóknac igéreti a' keresſt viſeléſnec, és Atyai látogatálnac conditioját magával ſokta hordozni, Marc. 10. v. 30. *Száz annyit véſſen ez időben, házakat, atyafiakat, &c háboruságokkal egyhe. &c.* (2) Hogy a' bölcs Iſtennec ugy teczik, hogy ſok okokra nézve azokra-is reájok bocsáſſa a' peſtiſt; s' nevezeteſſé a' bennec való bûnért. (3) Hogy ha abban meg-halnac-is az hivek, az örök életre által mennek. 2. Kir. 22. v. 20. Eſa.

57. v. 5. 6. (vagy néhol. 1. 2.) Luc. 16. v. 22. és. 23. v. 43.

Második a' melly ellẽ kell magát peſtiſes idõben az embereknec erõſgetni, maga a' *Peſtis*, vagy *beteg ſég*: mely a' peſtiſes ember lelkét négy dologgal gyõtri, ugymint: a' nagy forróſággal, à kemény fájdalommal, à dögleletesſéggel, mely az ember teſtének rothatságából ſármazik, és barátitúl való meg-foſtáſſal. Mind ezek ellen Iſten vigaſztaláſt adott. *A' nagy forróság ellen* azt, mivel a' peſtis Iſten nyila, kéze, és Atyai látogatáſa. Pſal. 38. 2. 3. 2. Sam. 7. v. 14. 15. 1. Cor. 11. v. 29. 30. Sid. 12. v. 5. 6. 7. békével kell ſenvedni. *A' fájdalom* ellen ezt: hogy e' világi nyomoruságok nem egyben haſonlitandók à dicsõſſéggel, mely minékünk meg-jelenik. Rom. 8. 17. 18. Lásd. 2. Corint. 4. v. 17. 18. *A' dögleleteſſég ellen* ezt, hogy ha a'mi kűlsõ emberünk romol-is, mindazon-által naponként épűl a' belsõ ember. 2. Corint. 4. v. 16. és oſztán végtére a' mi alázatos teſtünk haſonló lẽſen a' Chriſtuſnac dicsõſéges teſtéhez. Phil. 3. v. 21. *Embernek barátitúl való meg-foſztátáſa ellen* ezt: hogy e' közönſéges ſors à ſentekkel. Pſal. 25. v. 16. és. 38. 12. Sőt a' Chriſtus-is igy vólt. Pſal. 22. 12. és 69. v. 9. De a' Jehova minket el-nem hagy. Joſue. 1. v. 5. Pſal. 27. v. 10.

Harmadik dolog mely ellen a' kegyes lélekneс magát kell gyámolgatni, à *peſtishez kötte-*

tett

tett kéſértetek: mellyekkel vagy a' Sátán, vagy a' mi lelkünk eſmereti minket oſtromol. Ezek a' kéſértetek kiválképpen négy rendbéliek. *Az elsö*, rendbeli származik a bűnöknec ſokaságának meg-gondolásától. Itt pedig a' Dávidot kell követnünk, a' ki bűneit meg-vallá nagy alázatoſſan, és azokrúl az Iſtent meg-követé. 2. Sam. 24. v 17. 1. Chron. 21. v. 13. 17. Pſ. 6. v. 32. 38. Mert ha bűneinket meg-vallyuk, hű az Iſten, és a' Chriſtſért azokat meg-bocsáttya. 1. Jan. 1. v. 7. 9. Rom. 3. v. 24. *A' máſodik* rendbéli kéſértet vagyon attúl, midön ember ugy vélekedik a' peſtiſes emberek felöl, mint ha Iſten azokat mint valami iſtenteleneket mind meg-vetette vólna. Pſal. 41. v. 8. Ezech. 9. v. 4. 5. 6. De ez ellen tarcsuk-meg hogy a peſtis nem mindenkor az hitetlenec bűntetéſe, hanem az hivekben Iſtennec Atyai látogatáſa-is. Pſal. 38. v. 2. Jerem. 10. v. 23. Azt láttyuk hogy Dávidonis vólt peſtis. Pſal. 38. a'mint azt ſokan magyarázzák, és Ezechiáſon-is. Eſa. 38. Igaz ugyan egyik ſem holt meg-abban; de az Izrael népe között. 1. Chron. 21. v. 17. és a Corintuſiak között. 1. Cor. 11. v. 30. elegen hóltanac meg peſtisben. Mind-azon-által e' világgal el-nem veſztenec. Ez az Iſtennek itéleti kezdettetik az önnön maga házától és ſentséges helyétúl. 1. Pet. 4. 17. Ezech 9. v. 6. 7. Ugyan ezen dögleleteſſégnec pohárából iſnac az hivek és az hitetlenec, de ezek a' ſeprejét-is

ki-ſopják. Jerem. 25. v. 15. 16. Ierem Siral. 4. v. 21. 22. Pſal. 75. v. 9. *Az harmadik* rendbéli kéſértet ſármazik attúl, midőn fel-teſi valaki magában, hogy Iſten őtet el-hatta, könyörgéſit meg-nem halgattya, és őtet meg-nem ſegiti, kiválképpen ha időt ſabott az Iſtennec meddig ſabadicsa meg. De az illyen embernec meg-kel vala mindeneknec előtte azt gondolni, hogy mentűl nagyobb és többb nyomoruságok. ban forog, annál közelebb vagyon az Iſten hozzá. Mert meg-mondotta. Pſal. 91. v. 15. *Vele léſek nyomoruságában, ki ragadom ötet, és meg-tiſztelem ötet.* Joſue. 1. v. 5. *El-nem hagylak tégedet.* Eſa. 49. v. 15. 16. *Vallyon el-feletkezhetik-é az Annya az ö méhének gyümöcsérül, hogy ne könyörüllyön azon? ha ſintén azok el-feletkezné nek-is, én mind-azon-által el-nem feletkezem rolad. Imé az én tenyeremre irtalak tégedet.* vesd ő ſve. Pſal. 34. v. 5. 6. 7. 18. 19. és. 33. v. 18. 19. iſmét 69. 14. 15. haſoló ſóláſnac formái vadnac azokban. *A' negyedik* rendbéli kéſértet ſármazik az erőtlenſégekbűl, mellyeket az hivek a' nyomoruságokban ottan ottan magokban meg tapaſtalnac; illyenec az Iſten igéretirűl való kételkedés, kicsiny-hitűſég, bé ételenſég, zugolódás, à földi dolgokhoz való ragaſkodás es effele egyéb eſetek. Ezek viſſá verettetnec, ha az ember maga magánac nem teczik az illyen dolgokbá, Job. 42. v. 5. Sőt bűneit Iſtennec meg vallya. Eſa. 42. v. 3 és 61. v. 1. 2. 3. és 66. v. 2. Mertà

vála-

válaſtott ſentek nincsenec a' tőrvénynec kárhoztatáſa alatt, hanem á kegyelem alatt. Rom. 6. v. 14. Ezeknec pedig àbűnöknek maradványi, és az erőtlenſégből ſármazott eſetek nem tulajdonittatnac kárhozattyokra. Rom. 7. v. 23. 24. és. 8. v. 1.

Negyedik és utólsó dolog melly ellen à jó lélek magát erőſgeti és vigaſtallya, az *Halál* akar hertelen való legyen az, s' akar hoſſas betegſég után való. Mely az hitetlenekben bűntetés ugyon, és a' gyötrelemre való átal menetel. Luc. 16. v. 23. Matt. 25. v. 41. 46. De az hivekre nézve, kik az urban halnac meg. Jelen. 14. v. 13. a' bűnnec teſtétől való meg-ſabadulás. Phil. 1. v. 23. Rom. 7. v. 23. 24. minden e' világi nyomoruságoktúl való meg-menekedés. Luc. 21. v. 28. Jelen. 14. v. 13. Az örök életre való által menetel. Luc. 16. v 12. Az Iſtenhez, a' Chriſtushoz, és a' ſent Angyalokhoz való által kőltőzés. Sid. 12. v. 22. 23. Jelen. 21. 22. Haſontalan ki-fogás pedig az, midőn némellyek ezt az halálnac nemét, a' tőbb halálnac nemei közzűl ki-veſik, mintha a' bóldog halálnac diſéreti a' peſtisből ſármazott halálra nem illenék. Hallyák meg azok Hoſeáſnac irását. Hoſ. 13. v. 14. *Az haláltúl meg-mentem őket: holvadnak a' te Peſtiſid* (Sidóúl *Debharejcha*, à ſokas ſamban, in plurali numero.) *ó halál? hol a' te veſſedelmed, koporsó?* és Hallyák meg Hoſeáſnac magyarázóját az Apoſtolt. 1. Cor. 15. v. 54. &c.

v. 54. &c. *Akkoron léßen az, a' mi meg-iratatott. El-nyelettett az halál mind à győzedelemig. Hol vagyon a' te győzedelmed, ó halál? hol vagyon koporsó a' te fulánkod? Az halálnak fulánkja a' bün: à bünnec ereje pedig à törvény. Az Iſtennek pedig halá legyen, à ki minekünk győzedelmet ad à Jéſus Chriſtus által.* Négy rédbéli argumentumokkal erősíttetik-meg itt az hivekben lévő halálnac bóldoksága, ha mintén à peſtisből származik-is az. (I) Annac kérdéſibűl, a' ki az halált boſzontya, mely kérdésbe tagadó erő vagyon. *Hol vadnak à te peſtiſid ó halál?* à mellyekkel tudni-illik te vettegetedvala az én népemet? mintha mondaná: Sohul ſincsenec. Ha pedig nincsenec; nem árthatnac tehát ennec utánna. (II) A' munkálkodó, s' végben vivő okkal, (causâ efficiente) a' ki minden féle halálnac erejét, s'nemet az hivekre nézve el-törlötte, és azt meg-győzvén, annyira hatalmat vett rajta, hogy ſemmi féle halálnac neme ő nékiek nem árthat. Azt pedig a' Chriſtus vitte végben, à mint à Propheta Hoſeas és à Sz. Pál Apoſtol bizonyságot tesznec rola. (III) Annac àgyözedelemnec végben vitelinec módgyával: (modo efficiendi) mert a' Chriſtus à választottaknac bűnkkért való elégtétellel rontotta-el az halálnac fulánkját, és a' törvénynec karhoztató erejét az által vette-el; azért akar mely féle halálnac nemében-is nem hagyot valami veſzedelmet, mely az hiveknek idöſſégénec

valami

valami uton módon valaha árthatna. (IV) *A' győzedelemnek* munkájával; (effectusával) mert az hivek Istennec kegyelme által a' Jésus Christusban akar mely halálnac nemét-is meg-győzik, à mint az Apostol tanittya. Azért ő nékiek semmi némű halál kárhozattyokra nem sollgál, akar légyen à pestis, s' akar egyéb féle halálnac neme: mivel hitekkel e' világot, és è vivilágnac fejedelmét meg-győzték. 1. Joh. 5. v. 4. és 2. v. 13. Innen azért bizonyossan bé hozzuk, az hiveknec valóságos vigaztalásokra, hogy sem életekben, sem halálokban nem kárhozatos nékiek à Pestis és abból származott vagy származandó halál, hanem inkább idvösséges, a' Jésus Chrisstusban. Kinek légyen örökké való áldás, tiszteség, dicsőség, és hatalom, mind örökkön örökké. Amen.

AZ URNAK NEVEBEN.

Pestisnek idejen mondando Imádság.

MEnynek földnec hatalmas teremtője, à vakmeröségbül származot bünöknec még à maga szerelmeliben-is erős meg-látogatója, Jehova! Jehova! mindeneket igazán itélő nagy Biró. A' ki szentséges szövetségednec meg rontásáért nem csak meg-fenyegeted a' bünben meg-átalkodott népet és embert, à fegyverrel, éhséggel, és pusztitó döghalállal; hanem meg-

is állod bosſudat, és még azokban-is à kik te hozzád közel vadnac meg-dicsőited tennen magadat. A' ki busulásodban itéletednec erős karjait kebeledbűl ki-vonsod a' bűntetésre, és haragodnac éles fejszéjét ragadván az hasontalá fákat hertelen ki-vágod, s' bosſu állásodnac meg-ólthatatlan tűzére rakod.

Igaz itéletű nagy Isten! keserveſſen semlélly űk, s' érezzűk-is busulásodnac fejűnk felett villogó szablyáját, mellyel ugy pusztitod a' tennen magad nevérűl neveztetett Sion városát, mint régenten a' Senacherib roppant táborát: Kezedben bokrosásával vévéd méreggel megkent hegyes nyilaidat, mellyekkel szintén a' szivek aránt lővöldözöd kerelmes Fiadnac drága vérén meg-váltott fiaidat és leanyidat: annyira ostoros Uram igaz itéletedben, hogy meg-rontattak lévén még csak pihenésűnk-is alig vagyon e' kertelen büntetésben: annyira hozzánk ragasztodtad a' rettegtetö döghalált, a' gyulasztó és izzasztó betegleget és ártalmas hideglelléseket (minden rendbéli csapásiddal azokat egy csomóban kötvén) hogy reménségűnk meghűlvén, keserveſſen kiáltyuk ama' rendkivűl való csapas alatt meg-szomorodott lelkű Ezechiással: *nem látyuk már a' Jehovát az elöknek földében, és nem láttyuk többé az embereket e világnac lakói között.*

A' mi életünk tölünk hertelen *el-vétetik* és *el-szakasztatik* nagy véletlenűl, *mi-képpen el-sza-*

kasztya

kaßtya à takács à fonalat: reggeltül fogva eſtvéig ſokakat meg-ölß bennünk. Azt gondollyuk reggel, hogy mint az oroßlány akképpen meg-rontya Iſten minden tetemeinket: reggeltül fogva étßakáig hogy meg-ölß te minket. Mint a' daru és à fecske kemény fájdalmink, s' kerelmeſink után való ſohajtáſink miatt akképpen csipogunk, nyögünk mint a' galamb: à mi ßemeink fel-emelkednek à magoſſágban Jehova Iſten, erößakot ßenyvedünk a' rettenetes csapás miatt, ſzünnyél-meg, ſzünnyél-meg, hadd vegyünk erőt! adgy pihenéſt minékünk el fáradtaknac, és nyugodalmat el-lankadtaknac.

A' te kezeidnec terhe ſzállott mireánk, és à te kemény érczhez haſonló lábaid nyomtanac meg minket, mint haſzontalan vad egreſeket: meg tapodál Uram mint az uczán való sárt, annyira hogy nincsen épſség teſtünkbē haragod miatt, és nincsen bękeſlęg a' mi csontainkban a' mi bűneink miatt. Meg-rothattanac és megbűſzhődtenec a' mi betegeinknec ſebei a' mi bolondságink miatt Le horgattunk, igen le nyomattattunk, es minden napon ſzomoruvan (ſokan gyáz ruhában) járunk. Kereng a' fiivünk, el-hagyott minden erőnk, és kemünk világa à ſok ſürü kőnyhullatás miatt nincsen: csak jajgatunk fiivünk keſerüſége miatt.

Sokan az Abrahámnac hit által való fiai közzül zokogjak keſerves bujdoſáſoknac kerelmes Sárait! Ama' minden felől keſerüſęggel meg-

tőlt Istenes Márák ohajtyák régi kedves ſerjeket! A' nagy ſirható Racheleknec ſzerelmes magzattyok után való jagatáſok még à váraſſon kivűl-is hallatik! Kéſek vólnánac ſok meg-élemedett Jácóbok édes Jóſephek után ſirva menni à koporsóban! Jajgatnac à Sionban a' Czelophkádnac árván hagyatott (fiai) leányi. Epekednec Uram elötted az hertelenſéggel meg-hólt Lázároknac ſerelmes Atyafiai, és Jónathánoknac kedves Dávidi! mert csak ugy maradtak, mint a' nyári takarodás után à tarló, és à ſedés után à meg-ſedett ſőlő. Kik kőzzűl ſoknac meg-rakodott ágyéka, hólnallya és torka nagy fájdalmakkal, és nincsen ſemmi épſég haragodnac miatta el-ſenyvedett tagjokban. El-ſakatkoztunk, el-fáradtunk, tántorgunk, Uram ne hagy! mert haragodnac felháborodott tengerinec habjai miatt majdan mindnyájan el-borittatunk?

Gonoſságinkat előtted meg-vallyuk, ſulyos terhit azoknac minden napon kóſtollyuk; de ſámát ſoha meg-nem tudhattyuk: mivel a' mi hamiſságink el-boritották a' mi fejünket, és mint egy nehéz tereh reánk nehezűltenek erönk felett: mert nem csak ſűléinktűl hozott eredet ſerént való bűneinkel ingerlettűnk tégedet, hanem cselekedet ſerént való álnokságinkkal, és fel-emelt kézzel végben vitt gonoſſáginkkal-is, erővel à bűntetéſre le húſztúk Felſégedet.

Oh igaz itéletű nagy Iſten! meg-utáltuk a' te be-

te beszédedet à Pharahóval, és kivánságodnac nem engedelmeskedtünk, hihetetlenségben találtattunk à Canahán földének jóságát meg-vetö Sidókkal: bálvány imádók vóltunk à Moábitáknak utálatosságit követö Izráélitákkal: meg-ferteztettük magunk viseletlensége miatt Sz. tisteletedet a' Jákóbnak el-fajúlt maradékival: Sz. Sacramentumiddal vissá éltünk a' Corintusiakkal: Kevélyek vóltunk a' népet fel fuvalkodságából meg-számláló Dáviddal: elhittük magunkat bóldog állapotunkban az Ezechiással: kegyetlenek vóltunk a' Sidonbéliekkel: tégedet nagy Ur üldöztünk bolgáidban az Anti Christussal: paráznaságban elegyitettük magunkat mind nemzetünkkel, s' mind tista vallásunkkal ellenkezö, és mi környülöttünk lakozó Ammónitákkal: sót nincsen ollyan égre kiáltó vétek melyben fülig nem ültünk vólna à Sodomával, és sok idötül fogván számot nem vetettünk Lelkünk ismeretinek tanubizonyságával. Találtál mibennünk erös itéletü nagy Istö kicsinytül fogván nagyig nemzetséges és személybéli álnokságot, s' azért szenvedgyük mostan ezt a' pustitó dög halált, és egyéb sok rendbéli csapásidat. Mert látnak à te tisztaságot szerető szemeid à gyermekekben bolondságot, az Iffjakban bujaságot, à jókorbeliekben világon való szertelen kapást, és az öregek között iffjuságoknak gonosságában való meg-átalkodást.

Igaz vagy Uram, és igazak a' te frigy kötésednek meg-rontói ellen való itéletid; méltán gerjedett fel a' te busulásod, méltán fordult ellenünk haragos orczád: igen méltán öltöztél pusztitó fegyveredben, hogy el veszesz a' mi meg-térhetetlenségünkben. De a' te el-fogyhatatlan kegyelmességid ferént, térj könyörülö orczával mihozzánk édes Atya! tekincs meg hogy csergedező fa levelek, cserép edények, porok, hamvak, és férgek, s' nem emberek vagyunk: és busulásodnak meg-ólhatatlan tüzében ne emés meg egésben: mert ki jött a' Jehovától a' nagy harag, és a' te néped között immár régtül fogva el kezdetett a' csapás.

Parancsolly haragos Angyalodnak, hogy ki vont fegyverét hüvelyében tévén, távozzék el a' te szent városodtúl: tegyed-kebeledben ellenünk fel húzott karodat, hogy meg-menekedgyünk a' dög halálnak mérges nyilaitúl: füntesd meg-iteletedet, hogy el-ne nyeletessünk à pokolnak keserves kénnyaitúl. Szégyenlyük ugyan orczánkat elödben fel emelni az Esdrassal, és amà bünein bánakodó Publicanussal, de még-is irgalmasságodhoz folyamodván, è világ veszedelmének, és ezenn pusztitó dög halálnak tengeribül ki nyujtyuk te hozzád hitünknek tántorgó kezeit, és azt mondgyuk amà veszedelemben forgó Tanitványokkal: *Uram nincsen é gondod reánk, hogy majdan el veszünk?* Azonban alázatossan-is kérjük Felségedet, vállicsad

licsad reánkető kezeinkre zöld ágat örömünkre hozó Sz. Lelkednek galambját, hadd vidámulljon meg-lelkünk Atyai kegyelmességednek hozzánk meg-mutatott külső jelein.

Mi-is Uram kicsinytül fogva nagyig fogadást teszünk tenéked, hogy életünknek hátra maradott napjaiban igaz pœnitentia tartásunkal szent orczádat engesztellyük: tagainkat tehetségünk szerént meg-öldököllyük: minden világi hijában valóságinknak vélt mondunk: a' kik közzülünk egésségesek, a' te nevedet azért magasztallyuk: a' kik betegesek vagyunk magunkat szent akaratod alá ajánlyunk: a' kik e' dög halálnak mérgétül és egyébféle veszedelmektül meg-szabadultunk, tégedet hálaadással áldunk: mindnyájan mint edes Atyánkat örökkön örökké dicsőitsünk.

Jövel Izraelnek Királlya, jövel mi szabaditásunknak meg-mozdulhatatlan köfziklája, jövel mi lelkünknek egygyetlegegy vigasztalója: vidámics meg-sziveinket, gyógyics még betegeinket, vidd el-közzülünk haragos fegyveredet, hogy minden rettegésnélkül szent országodnak birására szerelmes Fiadnak Sz. Lelke által készíts, hesüs szegény bünös Lelkeinket Amen.

Mi Atyánk, &c.

701230

701230

701230